

Evaluatieverslag

REFERENDUM
commissie

**REFERENDUM OVER DE
ASSOCIATIEOVEREEN
WAAROVER GAAT HET O**

Op 6 april 2016 wordt in Nederland een raadgevend referendum gehouden. U kunt dan stemmen over de associatieovereenkomst tussen Nederland en Oekraïne. In deze overeenkomst hebben de Nederlandse regering en Oekraïne een afspraak gemaakt met Oekraïne over politiek, economisch en over handel. Wanneer

1

INLEIDING

De Wet raadgevend referendum¹ (Wrr) is op 1 juli 2015 in werking getreden. Op grond van artikel 87 van deze wet is er een Referendumcommissie. Op 29 september 2015 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) de voorzitter en (vier) leden van de commissie benoemd (Stcr. 2015, 33925), te weten:

mw. mr. M.C. van der Laan (voorzitter);
mw. prof. mr. A.B. Blomberg;
mw. prof. mr. drs. W. den Ouden;
dhr. prof. dr. R.A. Koole;
dhr. dr. R.J. Renes.

De benoeming geldt voor de periode 5 oktober 2015 tot 5 oktober 2019.

Dit document bevat het evaluatieverslag dat de Referendumcommissie heeft opgesteld over de wijze waarop de commissie haar taken heeft uitgevoerd ten behoeve van het raadgevend referendum dat is gehouden op 6 april 2016.

De volgende onderwerpen komen in het evaluatieverslag aan de orde:

- Taken Referendumcommissie;
- Doel en reikwijdte van de evaluatie;
- Vaststellen datum voor het raadgevend referendum;
- Aanduiding van de wet op het stembiljet;
- Informatie voor de kiezer;
- Subsidie om het debat te stimuleren.

Het evaluatieverslag wordt afgesloten met een samenvatting.

Dit evaluatieverslag bevat de volgende bijlagen:

1. Teksten die zijn gemaakt om kiezers te informeren over de goedkeuring van de associatieovereenkomst tussen EU en Oekraïne;
2. Subsidierегeling met toelichting;
3. Formulieren voor het aanvragen van subsidie;
4. Beoordelingssystematiek;
5. Overzichten aan wie subsidie is verleend en hoeveel (overzichten die ook op website zijn gepubliceerd);
6. Deskundigen die door de Referendumcommissie zijn geraadpleegd;
7. Bestuursreglement.

---

¹ Stb. 2015, 122

2

TAKEN REFERENDUMCOMMISSIE

De Referendumcommissie is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) zonder eigen rechtspersoonlijkheid. Dat valt af te leiden uit artikel 88 van de Wet raadgevend referendum (Wrr) en uit de parlementaire behandeling² van deze wet. De Kaderwet ZBO's is derhalve op de commissie van toepassing. De indieners van de Wrr hebben³ een onafhankelijke commissie willen creëren om een aantal politiek gevoelige taken uit te voeren die van belang zijn bij de voorbereiding van een raadgevend referendum.

De taken die aan de Referendumcommissie zijn opgedragen zijn in de Wrr limitatief bepaald, te weten:

1. Het, na overleg met de minister van BZK, vaststellen van de datum waarop het raadgevend referendum wordt gehouden;
2. Het bepalen hoe de aan het referendum onderworpen wet op het stembiljet wordt aangeduid;
3. Het informeren van de kiezer over de wet die aan het raadgevend referendum is onderworpen;
4. Het verstrekken van subsidie om het debat te stimuleren over de wet waar het raadgevend referendum over wordt gehouden.

De commissie voert deze taken alleen uit, als het centraal stembureau (in casu de Kiesraad) besluit dat over een wet (of verdrag) een raadgevend referendum moet worden gehouden en dit besluit onherroepelijk is geworden. Voor de uitvoering van haar taken heeft de commissie een bestuursreglement opgesteld dat als bijlage bij dit verslag is gevoegd.

---

² Kamerstukken II 2006/07, 30 372, nr. 12, p. 8.

³ Kamerstukken II 2005/06, 30 372, nr. 9, p. 6.

3

DOEL EN REIKWIJDTE VAN DE EVALUATIE

De Kaderwet ZBO's schrijft voor dat er een vijfjaarlijkse evaluatie van het functioneren van een zelfstandig bestuursorgaan wordt opgemaakt door de betreffende minister. De Referendumcommissie heeft, los van deze bepaling van de Kaderwet, direct bij de aanvang van haar werkzaamheden besloten om na het eerste raadgevend referendum zelf een evaluatie te zullen uitvoeren. De commissie wil met deze evaluatie integraal terugkijken op de wijze waarop zij invulling heeft gegeven aan haar taken om aan de hand van de uitkomsten daarvan te bepalen of en zo ja wat er voor de toekomst kan worden verbeterd.

Het is staand beleid van het kabinet om elke verkiezing te evalueren. In dat kader heeft de minister van BZK de Referendumcommissie verzocht, gelet op de wens van de Tweede Kamer, zo snel als mogelijk een evaluatie uit te voeren over alle aspecten die betrekking hebben op het referendum van 6 april 2016, en als dat kan al in juni 2016 haar evaluatie af te ronden.

De Referendumcommissie wil uiteraard waar mogelijk aan het verzoek van de minister van BZK tegemoet komen. Het opleveren van een evaluatieverslag medio juni 2016 heeft wel tot gevolg dat de evaluatie van de subsidieregeling in twee delen uiteen zal vallen. In het voorliggende verslag zijn de totstandkoming van de subsidieregeling en de fase van de subsidieverstrekking verwerkt. De fase van de subsidievaststelling voor de rechtspersonen en van de steekproefsgewijze controle van de natuurlijke personen die subsidie hebben ontvangen kon naar zijn aard pas na het referendum van 6 april 2016 worden gestart en is nog niet afgerond. Het evaluatieverslag inzake de vaststellingsfase zal daarom later dit jaar door de Referendumcommissie aan de minister van BZK worden aangeboden.

4

VASTSTELLEN DATUM VOOR HET RAADGEVEND REFERENDUM OVER DE WET TOT GOEDKEURING VAN DE ASSOCIATIEOVEREENKOMST TUSSEN DE EU EN OEKRAÏNE

Wettelijk kader

Over de datum waarop een referendum moet plaatsvinden, is in de Wrr het volgende bepaald:

Artikel 55

Lid 1: Binnen een week nadat het besluit van het centraal stembureau dat een referendum zal worden gehouden, onherroepelijk is geworden, stelt de referendumcommissie, na overleg met Onze Minister, de dag van de stemming vast. De bekendmaking van het besluit geschiedt door kennisgeving in de Staatscourant.

Lid 2: Als dag van de stemming wordt een woensdag aangewezen binnen een termijn die aanvangt op de vijftachtigste dag en eindigt zes maanden na de dagtekening van het besluit.

Lid 3: Voor de berekening van de termijn van zes maanden wordt de periode van 1 juli tot en met 31 augustus niet meegeteld.

Artikel 56

Lid 1: Indien binnen de in artikel 55, tweede lid, bedoelde termijn een of meer stemmingen voor een verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, provinciale staten, de algemene besturen van waterschappen, de gemeenteraden of het Europees Parlement plaatsvinden, of een ander referendum op basis van deze wet, wordt als dag van de stemming voor het referendum aangewezen de dag van die stemming, onderscheidenlijk één van die stemmingen.

Lid 2: Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen voorschriften worden gegeven met het oog op de combinatie van stemmingen als bedoeld in het eerste lid.

Verder volgt uit artikel 122 Wrr, die artikel Z 12, eerste lid, eerste volzin, en tweede tot en met vierde lid, van de Kieswet van toepassing verklaart, dat een algemeen erkende feestdag niet als dag van stemming mag worden aangewezen.

Het besluit van het centraal stembureau (de Kiesraad) dat er een referendum moest worden gehouden werd op 26 oktober 2015 onherroepelijk. Dit leidde er toe dat gezien de wettelijke termijn waarbinnen het referendum gehouden moest worden, woensdag 27 januari 2016 de eerste mogelijke dag was waarop de stemming (het referendum) zou mogen plaatsvinden. De laatste woensdag die door de

Referendumcommissie als dag van stemming kon worden aangewezen was woensdag 20 april 2016⁴.

Omdat binnen de termijn waarbinnen het referendum moest plaatsvinden niet reeds een andere verkiezing of referendum zou plaatsvinden, moest de Referendumcommissie na overleg met de minister van BZK de datum van het referendum vaststellen.

Gehanteerde overwegingen en gemaakte keuzes

De Referendumcommissie heeft bij de besluitvorming over de datum voor het referendum rekening willen houden met een aantal aspecten:

- De tijd die gemeenten nodig hebben om het referendum goed te organiseren;
- Feestdagen, vakantieperiodes, etc waardoor mogelijk minder kiezers in staat zouden kunnen zijn om te stemmen;
- Voldoende tijd om de kiezers te informeren over de wet waar het referendum over gaat;
- De subsidieregeling moet uitgevoerd kunnen worden en de subsidieontvangers moet voldoende tijd worden gegeven om de activiteiten waarvoor subsidie wordt gegeven te kunnen uitvoeren.

Om tot een besluit te kunnen komen is allereerst een inventarisatie gemaakt van de woensdagen waarop het referendum gelet op de wettelijke regeling kon worden gehouden. Vervolgens is nagegaan of de betreffende woensdagen tot knelpunten zouden kunnen leiden. Dat leidde tot onderstaande inventarisatie van data voor het referendum, waarbij de vetgedrukte data reeds op voorhand op bezwaren stuitten.

27 januari 2016	Een voor de gemeenten ongunstige datum. De voorbereidingen voor het referendum zouden moeten plaatsvinden in december 2015 en begin 2016 (vakantieperiode).
3 februari 2016	
10 februari 2016	(Aswoensdag) Van 7 februari t/m 9 februari 2016 is het carnavalstijd. In 2014 zijn de gemeenteraadsverkiezingen die oorspronkelijk op Aswoensdag (5 maart 2014) waren gepland 14 dagen naar achteren verplaatst.
17 februari 2016	
24 februari 2016	In Midden en Zuid Nederland voorjaarsvakantie van 20 februari t/m 28 februari
2 maart 2016	In Noord Nederland voorjaarsvakantie van 27 februari t/m 6 maart
9 maart 2016	Biddag voor gewas en arbeid
16 maart 2016	
23 maart 2016	
25 maart 2016	Goede Vrijdag
27 en 28 maart	Paasdagen en vakantieperiode
30 maart 2016	
6 april 2016	
13 april 2016	
20 april 2016	
27 april 2016	Feestdag: Koningsdag

---

⁴ 27 april 2016 viel af als mogelijke dag van stemming. Het is dan Koningsdag en dus een nationale feestdag.

Aan het overleg met de minister van BZK is invulling gegeven in een contact tussen de voorzitter van de Referendumcommissie met de directeur-generaal Bestuur en Koninkrijksrelaties (DGBK) van het ministerie van BZK. De DGBK heeft namens zijn minister overgebracht dat het Kabinet een voorkeur had voor een zo vroeg mogelijke datum, mits het referendum dan ook zorgvuldig kon worden georganiseerd. Op verzoek van de voorzitter van de Referendumcommissie heeft de DGBK contact gezocht met de voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Die gaf te kennen dat de gemeenten het organiseren van het referendum voor 1 maart 2016 problematisch vonden. Hij voegde daaraan toe dat de gemeenten een sterke voorkeur hadden voor een datum in april 2016. De DGBK heeft het standpunt van de gemeenten overgebracht aan de voorzitter van de Referendumcommissie.

Rekeninghoudend met het standpunt van de gemeenten, de tijd die de commissie nodig dacht te hebben voor het opstellen en uitvoeren van de subsidieregeling, alsmede de wens dat er voldoende tijd beschikbaar te laten zijn voor de uitvoering van de activiteiten waarvoor subsidie wordt verleend, is op 28 oktober 2015 besloten het referendum op woensdag 6 april 2016 te laten plaatsvinden. Bij brief van 28 oktober 2015 heeft de Referendumcommissie de minister van BZK geïnformeerd over dit besluit. Het besluit van de commissie is op 30 oktober 2015 gepubliceerd in de Staatscourant (Str. 2015, nr. 38434).

Bevindingen en conclusie(s) ten aanzien van datum voor referendum

De datum van 6 april 2016 voor het referendum lijkt een goede keuze te zijn geweest. Hoewel de evaluatie van de minister van BZK over het referendum nog moet verschijnen, is de indruk van de commissie dat de tijd voor de gemeenten en openbare lichamen om het referendum te organiseren niet te kort is geweest. Bij de commissie zijn geen vragen of klachten binnengekomen omtrent de datum van het referendum.

Terugkijkend naar de tijd die gemoed is geweest met de uitvoering van de subsidieregeling zou een eerdere datum naar het oordeel van de Referendumcommissie tot knelpunten hebben geleid, omdat er onvoldoende tijd zou hebben geresteed voor de subsidieontvangers om hun activiteiten uit te voeren. Daarnaast was er dit eerste referendum op basis van de Wrr extra tijd nodig voor de voorbereiding van de subsidieregeling.

5

AANDUIDING VAN DE WET TOT GOEDKEURING VAN DE ASSOCIATIEOVEREENKOMST TUSSEN DE EU EN OEKRAÏNE OP HET STEMBILJET

Wettelijk kader

Over de vraag die op het stembiljet aan de kiezer wordt voorgelegd is in de artikel 58, eerste lid Wrr het volgende bepaald:

Artikel 58

Lid 1: Op het bij de stemming te bezigen stembiljet wordt de vraag vermeld of de kiezer voor of tegen de aan het referendum onderworpen wet is, met dien verstande dat de referendumcommissie vaststelt hoe de wet wordt aangeduid. Op de achterzijde wordt de handtekening van de voorzitter van het centraal stembureau gedrukt.

De vraag die op het stembiljet komt te staan is dus gedeeltelijk al door de wetgever bepaald, te weten: "bent u voor of tegen .....". De Referendumcommissie mag uitsluitend de aanduiding van de aan het referendum onderworpen wet vaststellen.

Gehanteerde overwegingen en gemaakte keuzes

De officiële titel van de aan het referendum onderworpen wet luidt: Wet van 8 juli 2015, houdende goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds (Trb. 2014, 160).⁵

De initiatiefnemers van de Wrr hebben zich, zo blijkt uit de wetsgeschiedenis, gerealiseerd dat veel wetten een officiële benaming hebben die niet automatisch inzicht geeft in het onderwerp van de wet. Door de Referendumcommissie de bevoegdheid te geven om een aanduiding van de wet te bepalen, kan een naam worden gekozen die voor de kiezer duidelijker maakt wat de essentie is van de wet waar het referendum over gaat.

De Referendumcommissie is van mening dat een duidelijke en korte aanduiding die ook nog zo dicht mogelijk blijft bij de naam van de wet de voorkeur verdient. Gezien voornoemde overweging is er voor gekozen dat in de aanduiding in ieder geval "wet tot goedkeuring" moest komen staan. Verder moest het duidelijk zijn dat het gaat om de goedkeuring van "een Associatieovereenkomst met Oekraïne". De term "overeenkomst" en niet de term "verdrag" is gebruikt omdat de goedkeuringswet ook spreekt over "overeenkomst". Tenslotte is er voor gekozen om te vermelden dat het gaat om een overeenkomst van "de Europese Unie" met Oekraïne.

Dat ook Nederland en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie partij zijn bij de overeenkomst kon naar mening van de commissie worden weggelaten. Dat Nederland

---

⁵ Stb. 2015, nr. 315.

partij is vloeit immers voort uit het feit dat Nederland de overeenkomst moet goedkeuren. Het toevoegen van het Europese Atoomagentschap zou de aanduiding onnodig lang maken en zou mogelijk ook tot verwarring kunnen leiden bij kiezers, omdat deze entiteit door velen beschouwd wordt als behorend tot de Europese Unie.

Voornoemde keuzes resulteerden in de volgende wetsaanduiding: "de wet tot goedkeuring van de Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en Oekraïne".

Bij brief van 28 oktober 2015 heeft de Referendumcommissie de minister van BZK geïnformeerd over welke aanduiding van de wet zij had vastgesteld. Het besluit is op 30 oktober 2015 in de Staatscourant gepubliceerd.⁶

Bevindingen en conclusies(s) ten aanzien van de aanduiding van de wet

Er zijn geen klachten ontvangen over de wijze waarop de wet op het stembiljet is aangeduid. Naar het oordeel van de commissie is het gelukt om de wet op een neutrale, niet omstreden, wijze aan te duiden.

In het kader van deze evaluatie wil de commissie echter nog een juridisch punt onder de aandacht brengen. In de Wrr is niet bepaald binnen welke termijn de commissie het besluit over de aanduiding van de wet moet nemen. Dit is opvallend omdat de wet voor andere besluiten wel termijnen bepaalt. Deze omissie in de wet kan praktisch maar ook inhoudelijk tot knelpunten leiden. Immers voor de communicatie richting de kiezers, maar ook voor het kunnen produceren van de stembescheiden (stempassen en stembiljetten) is het nodig dat bekend is hoe de wet waarover een referendum wordt gehouden op het stembiljet zal worden aangeduid. In het onderhavige geval heeft zich geen probleem voorgedaan. Voor het referendum van 6 april jl heeft de Referendumcommissie het besluit over de aanduiding genomen op 28 oktober 2015, tegelijkertijd met het besluit over de datum van het referendum.

Het is de Referendumcommissie opgevallen dat het kabinet in de communicatie steeds de term Associatieverdrag heeft gebruikt en dus niet de terminologie heeft gebruikt van de goedkeuringswet en ook is afgeweken van de aanduiding op het stembiljet. Of dit tot verwarring heeft geleid heeft de commissie niet kunnen vaststellen. Klachten hierover heeft de commissie niet ontvangen. Desondanks is de commissie van mening dat het de voorkeur verdient dat het kabinet in zijn communicatie aansluit bij hetgeen aan de kiezer op het stembiljet wordt voorgelegd.

---

⁶ Staatscourant 2015, nr. 38434.

6

INFORMATIE VOOR DE KIEZER OVER DE WET TOT GOEDKEURING VAN DE ASSOCIATIE-OVEREENKOMST TUSSEN DE EU EN OEKRAÏNE

Wettelijk kader

De Wrr bepaalt in artikel 90, eerste lid, het volgende:

Artikel 90

Lid 1: De referendumcommissie verstrekt informatie aan de kiezer over een aan een referendum onderworpen wet.

Uit de parlementaire behandeling van de Wrr is op te maken dat de wetgever uitdrukkelijk de Referendumcommissie veel vrijheid heeft willen geven om te bepalen hoe zij de kiezer het beste kan informeren.

Gehanteerde overwegingen en gemaakte keuzes

Zeer kort na de benoeming van de leden van de Referendumcommissie (5 oktober 2015), werd duidelijk dat een referendum zou worden gehouden over de goedkeuring van de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne. De Referendumcommissie heeft daarom al in één van haar eerste vergaderingen moeten besluiten op welke wijze invulling zou worden gegeven aan de taak om de kiezer te informeren. De keuze is gemaakt om de informatie voor de kiezer beschikbaar te stellen via een eigen website (www.referendum-commissie.nl). Deze keuze is mede ingegeven door het budget⁷ dat door het ministerie van BZK op dat moment beschikbaar werd gesteld voor de communicatieactiviteiten van de commissie.

Wat de inhoud betreft heeft voor de commissie steeds centraal gestaan dat de informatie voor de kiezers objectief en feitelijk van aard zou moeten zijn en toegankelijk voor zoveel mogelijk kiezers. De commissie heeft er voor gekozen om niet alleen over de goedkeuringswet, maar ook over de associatieovereenkomst waarover de goedkeuringswet gaat, informatie te verschaffen.

De associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne is een zeer omvangrijk (juridisch) document dat betrekking heeft op heel veel verschillende inhoudelijke onderwerpen. Gelet daarop is besloten om – naast contextuele informatie – een zo toegankelijk en begrijpelijk mogelijke vertaalslag te maken in de inhoud van de associatieovereenkomst (inclusief de bijlagen) en in de betekenis ervan. Voor het maken van deze teksten heeft de commissie zich gebaseerd op de inhoud van de associatieovereenkomst zelf.

⁷ Het ministerie van BZK heeft initieel € 200.000 beschikbaar gesteld voor alle communicatieactiviteiten van de commissie. Later heeft het ministerie nog € 90.000 beschikbaar gesteld voor de radiospotjes en banners op internet.

Dit heeft geresulteerd in teksten op drie niveaus:

- Niveau 1: biedt informatie over het referendum, de betekenis van associatieovereenkomsten die door de EU worden afgesloten en brengt in kaart wat in de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne is afgesproken;
- Niveau 2: is bedoeld voor kiezers die meer willen weten. Deze tekst gaat verder in op de inhoud van de associatieovereenkomst en behandelt de zeven delen van de overeenkomst. Bij elk deel kan de lezer doorklikken naar de artikelen van de overeenkomst zelf en naar de bijlagen en protocollen die onderdeel uitmaken van de associatieovereenkomst. Tenslotte zijn er ook links vermeld naar besluiten van de Europese Raad van Ministers met betrekking tot de associatieovereenkomst en naar de parlementaire behandeling van de goedkeuringswet.;
- Niveau 3: geeft, in de vorm van vragen en antwoorden, verdere informatie over een aantal aspecten van het referendum en de associatieovereenkomst.

De teksten zijn in het Nederlands, in het Engels en in het Papiamentu beschikbaar gesteld.

Voor het maken van deze teksten heeft de commissie zich laten bijstaan door ervaren tekstschrijvers. Voor publicatie zijn de teksten doorgenomen met enkele medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit is gebeurd om te checken dat de teksten geen feitelijke onjuistheden zouden bevatten. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft geen enkele invloed op de inhoud van de teksten gehad.

De informatie voor de kiezers is op 14 december 2015 op www.referendum-commissie.nl openbaar gemaakt en hierover is een persbericht uitgebracht.

De commissie heeft op 14 januari 2016 alle burgemeesters aangeschreven met het verzoek bekendheid te geven aan de informatie over de associatieovereenkomst door bijvoorbeeld op de website van de gemeente een link op te nemen naar www.referendum-commissie.nl. Verder is de informatie die de commissie op haar website had gepubliceerd in pdf aan de burgemeesters ter beschikking gesteld. Een meerderheid van de gemeenten zegt⁸ voor het informeren van de kiezer gebruik te hebben gemaakt van de teksten van de commissie.

Op de Openbare Lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn eind december 2015 krantenadvertenties geplaatst om de kiezers aldaar te wijzen op de beschikbare informatie over de goedkeuring van de associatieovereenkomst.

In de periode van 20 maart tot en met 5 april 2016 zijn radiospotjes uitgezonden en zijn op internet banners geplaatst om bekendheid te geven aan de beschikbare informatie op www.referendum-commissie.nl.

Er zijn geen precieze gegevens bekend over het aantal unieke bezoekers dat de informatie op de website van de commissie heeft bekeken. Wel is duidelijk dat de piek in het aantal bezoekers heeft gelegen in de periode van 14 maart tot en met 6 april 2016.

---

⁸ Bron: enquête gehouden door het ministerie van BZK onder de gemeenten.

Bevindingen en conclusies(s) ten aanzien van de informatieverstrekking aan de kiezers

De Referendumcommissie heeft ten behoeve van deze evaluatie met een aantal communicatiedeskundigen gesproken. Het gesprek was er op gericht om enerzijds terug te kijken op de gemaakte keuzes voor het referendum van 6 april jl. en anderzijds om te verkennen hoe bij een eventueel volgend referendum invulling zou kunnen worden gegeven aan deze taak.

Het oordeel van de deskundigen was als volgt:

- De informatie die voor het referendum van 6 april jl. is ontwikkeld is te kenschetsen als neutraal, feitelijk en redelijk toegankelijk. Echter door de structuur van de website was de informatie niet al te makkelijk te vinden. Dat kan de toegankelijkheid negatief hebben beïnvloed;
- Om de kiezers te bereiken zou de informatie, over de wet waar een referendum over wordt gehouden, ook via andere mediakanalen beschikbaar moeten worden gesteld. Er moeten meer kanalen worden gebruikt om zo veel mogelijk kiezers te bereiken. Daarvoor zou gedacht kunnen worden aan het verspreiden van een informatiekraant⁹ en/of het voegen van bondige informatie bij de stempas die de kiezers van de gemeente ontvangen;
- Daarnaast zou niet de algemene website van de Referendumcommissie moeten worden gebruikt om de kiezers over het onderwerp van een specifiek referendum te informeren, maar zou daarvoor een aparte website moeten worden ontwikkeld. Een website waar het onderwerp van het referendum centraal staat, die dynamisch inspeelt op de vragen die bij kiezers leven over het referendum en die actief en tijdig via onder andere sociale media onder de aandacht van de kiezers wordt gebracht;
- Er moet meer worden gedaan om actief bekendheid te geven aan de website die wordt gebruikt om de kiezers te informeren. Voor het referendum van 6 april jl. is dat in beperkte mate gebeurd en alleen in de laatste weken voor het referendum door middel van het uitzenden van radiospotjes en banneren op internet. Het onder de aandacht brengen van de informatie zou verder in een veel eerder stadium moeten plaatsvinden, voordat de meningen worden gevormd. Daarbij zou gebruik kunnen worden gemaakt van opiniemakers en sociale media voor het attenderen op de beschikbaarheid van de neutrale informatie die door de Referendumcommissie beschikbaar wordt gesteld.

De Referendumcommissie onderschrijft de beoordeling en de hiervoor genoemde adviezen. De commissie wil die adviezen voor een volgend referendum implementeren. Dat kan echter alleen als daarvoor door de minister van BZK voldoende budget beschikbaar wordt gesteld. De commissie gaat daarover graag het gesprek aan met de minister van BZK.

---

⁹ Bij lokale referenda is een informatiekraant een veel gebruikt middel om de kiezers te informeren.

Subsidie om het debat te stimuleren over de wet waar een referendum over wordt gehouden

Wettelijk kader

De Wrr regelt in artikel 90, tweede en derde lid, het volgende:

Artikel 90

Tweede lid: Daarnaast verstrekt de referendumcommissie subsidies ten behoeve van maatschappelijke initiatieven die zich ten doel stellen het publieke debat in Nederland over de aan het referendum onderworpen wet te bevorderen.

Derde lid: De referendumcommissie stelt ter uitvoering van de taak, genoemd het tweede lid, een regeling vast. In deze regeling wordt in ieder geval een subsidieplafond vastgesteld. Het subsidieplafond bedraagt ten hoogste € 2 miljoen per referendum.

Subsidies moeten worden verstrekt op grond van een wettelijk voorschrift, zo bepaalt art. 4:23 Algemene wet bestuursrecht (Awb). De Raad van State heeft in het advies¹⁰ over de Wrr opgemerkt dat het in het algemeen onwenselijk is dat algemeen verbindende voorschriften worden vastgesteld door ZBO's. De Raad heeft er ook op gewezen dat een ZBO niet door de Staten-Generaal (of enig ander orgaan) ter verantwoording kan worden geroepen. Het advies van de Raad van State was daarom om in de Wrr te bepalen dat de subsidieregeling wordt vastgesteld bij algemene maatregel van bestuur. Dit advies is door de initiatiefnemers van de Wet raadgevend referendum niet overgenomen. De Wrr draagt aan de Referendumcommissie op om een subsidieregeling op te stellen.

Nut en noodzaak van het verstrekken van subsidies, het budget daarvoor en de rol van de Referendumcommissie daarbij is bij de totstandkoming van de Wet raadgevend referendum en de parlementaire behandeling daarvan uitvoerig onderwerp van discussie geweest. De indieners van de wet hebben zich vooral laten inspireren door de ervaringen bij het raadgevend referendum in 2005 over de Europese Grondwet. Het verstrekken van de subsidies bij het referendum van 2005 was naar het oordeel van de indieners een groot succes.¹¹ Gelet op die ervaring meenden de indieners dat het verstrekken van subsidies bij referenda zeer nuttig kan zijn om ervoor te zorgen dat veel kiezers betrokken worden bij het onderwerp waarover een referendum wordt gehouden.

De Wrr regelt alleen dat er subsidies worden verstrekt en dat het subsidieplafond per referendum maximaal € 2 miljoen bedraagt. De wet regelt dus niet hoe het subsidiebudget moet worden verdeeld over voor- en tegenstanders van de wet waar een referendum over wordt gehouden. Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat beoogd is de

¹⁰ Kamerstukken II 2005/06, 30 372, nr. 7, p. 4-5.

¹¹ Kamerstukken II 2005/06, 30 372, nr. 9, p. 11.

Referendumcommissie veel beleidsvrijheid te geven bij het opstellen van de subsidieregeling.¹²

De indieners van de wet zijn er vanuit gegaan dat in de subsidieregeling zal worden bepaald welke maatschappelijke organisaties wel of niet in aanmerking zullen komen voor subsidie. Nadere regels in de Wrr daarvoor werden niet nodig geacht. Binnen de subsidieregeling, die de Referendumcommissie moet vaststellen, zouden geen belemmeringen moeten worden opgeworpen. Het uitgangspunt diende te zijn dat het budget goed en eerlijk wordt verdeeld, zoals ook was gebeurd bij het referendum over de Europese Grondwet. Bij dat referendum was volgens de indieners het subsidiebudget evenwichtig¹³ verdeeld tussen voor, tegen en neutraal.

Een afzonderlijk vraagstuk is of politieke partijen voor subsidie in aanmerking zouden moeten komen. De Referendumcommissie heeft ook voor dit punt de intentie van de indieners van de Wrr als uitgangspunt genomen. De indieners van de Wrr bevestigden op vragen in de Eerste Kamer¹⁴ dat politieke partijen voor subsidie in aanmerking zouden moeten komen.

Totstandkoming van de subsidieregeling

Omdat reeds bij het aantreden van de Referendumcommissie het eerste raadgevend referendum zich aandienende moest de subsidieregeling in korte tijd worden opgesteld. Begin oktober 2015 is hiermee gestart. De regeling is op 12 november 2015 vastgesteld en op 18 november 2015 gepubliceerd in de Staatscourant (Stcrt. 2015, nr. 41273).

Bij het opstellen van de subsidieregeling is zo dicht mogelijk aangesloten bij de uitgangspunten en wensen van de wetgever voor zover die konden worden afgeleid uit de parlementaire behandeling van de Wrr. Verder is geprobeerd, door het evaluatieverslag te bestuderen, te leren van de ervaringen¹⁵ van de commissie die in 2005 een subsidieregeling maakte voor het referendum over de Europese Grondwet. Ten slotte is een aantal (externe) deskundigen geconsulteerd.

Uitgangspunten en doelstellingen

De Referendumcommissie heeft voor het opstellen van haar subsidieregeling een aantal uitgangspunten en doelstellingen geformuleerd, te weten:

- Een evenwichtige verdeling van het subsidiebudget over voor-tegen-neutraal;
- De subsidie moet een veelheid van activiteiten mogelijk maken. Het subsidiebudget moet daarom niet opgesoupeerd kunnen worden door een relatief klein aantal grootschalige activiteiten;
- Een deel van het subsidiebudget moet gereserveerd worden voor kleinschalige initiatieven van particulieren;
- Aanvragen voor subsidie worden niet inhoudelijk met elkaar vergeleken. Het is moeilijk vooraf te beoordelen welke activiteiten het meest zullen bijdragen aan het debat. Vereist is wel dat door de activiteit waarvoor subsidie wordt gevraagd het debat wordt gestimuleerd. Niet onbelangrijk was voorts dat een zorgvuldige

¹² Kamerstukken II 2006/07, 30 372, nr. 12 (pagina 9), Handelingen II 2009/10, 68, p. 5911.

¹³ Handelingen II 2009/10, 68, p. 5911.

¹⁴ Handelingen I 2013/14, 26, item 8, p. 23.

¹⁵ [Http://www.grondweteuropa.nl/9310000/d/europa/samrecie.pdf](http://www.grondweteuropa.nl/9310000/d/europa/samrecie.pdf).

- onderlinge inhoudelijke weging een (lange) doorlooptijd heeft en daarom binnen de beschikbare tijd onhaalbaar werd geacht;
- Alleen kosten die direct verbonden zijn aan de activiteit waarmee het debat wordt gestimuleerd komen voor subsidie in aanmerking en dan alleen indien die kosten als redelijk zijn aan te merken;
  - De activiteit waarvoor subsidie wordt verleend moet in Nederland worden uitgevoerd;
  - Een aanvrager mag per referendum maar één aanvraag doen voor subsidie. Een aanvraag kan wel bestaan uit meerdere activiteiten, mits deze binnen hetzelfde subplafond vallen en het totale aangevraagde bedrag binnen het maximum blijft;
  - Om administratieve lasten te beperken en voorfinanciering door particulieren te voorkomen wordt de subsidie aan particulieren in een keer vastgesteld en uitbetaald. Wel wordt achteraf een steekproefsgewijze controle uitgevoerd;
  - Rechtspersonen krijgen, vanwege de hogere subsidiebedragen en hun meer professionele karakter de subsidie eerst *verleend*. De subsidie wordt achteraf, nadat de activiteiten zijn verricht en de uitvoering en verantwoording is gecontroleerd, *vastgesteld*. Rechtspersonen krijgen in beginsel een voorschot van 80% van het verleende subsidiebedrag. Het resterende deel van de verstrekte subsidie wordt uitgekeerd na de vaststelling van de subsidie.

Organisatie uitvoering subsidieregeling

Bij haar aantreden heeft de Referendumcommissie geconstateerd dat er (nog) geen voorzieningen waren getroffen voor de uitvoering van de subsidieregeling. Er was op dat moment noch een budget noch een organisatie beschikbaar voor de uitvoering van deze taak. Omdat een goede uitvoeringsorganisatie essentieel is voor een correcte en efficiënte subsidieverstrekking is aan het ministerie van BZK gevraagd om de uitvoering van de subsidieregeling onder te brengen bij een (reeds bestaande) organisatie met ervaring in het verstrekken van subsidies. Het ministerie van BZK heeft dat ten behoeve van het referendum van 6 april jl. niet kunnen realiseren. In plaats hiervan heeft het ministerie van BZK zelf een uitvoeringseenheid opgezet bestaande uit (grotendeels) extern ingehuurd krachten. Begin december 2015 was de uitvoeringsorganisatie bemenst en kon de voorbereiding van de subsidieverstrekking beginnen.

Organisatorisch is de uitvoeringseenheid ondergebracht bij het ministerie van BZK. Inhoudelijk is de uitvoeringsorganisatie aangestuurd door de Referendumcommissie. Het ministerie van BZK heeft op juiste wijze bij de uitvoering van de subsidieregeling de onafhankelijkheid van de commissie gerespecteerd. Op geen enkele wijze heeft de organisatorische ophanging van de uitvoeringseenheid bij het ministerie geleid tot bemoeienis bij de beoordeling van de subsidieaanvragen.

De Referendumcommissie heeft zich bij de uitvoering van de subsidieregeling juridisch laten ondersteunen door subsidiespecialisten van het advocatenkantoor Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn. Deze specialisten hebben meegekeken tijdens het beoordelingsproces met name om de consistente beoordeling van de aanvragen te waarborgen.

Voor behandeling van bezwaren over onder meer subsidiebesluiten heeft de Referendumcommissie op 5 februari 2016 een bezwaaradviescommissie ingesteld. Het instellingsbesluit is op 11 februari 2016 in de Staatscourant gepubliceerd (Strc. 2016, nr. 7176).

Er is gekozen voor een ruime bezetting van de bezwaaradviescommissie, die in een samenstelling van telkens drie leden adviseert. Deze keuze is gemaakt om in zeer korte tijdsbeslag eventuele bezwaren over de toekenning van de subsidies te kunnen behandelen.

Als leden zijn de volgende personen benoemd:

dhr. mr. Th.G. Drupsteen, tevens voorzitter;

dhr. mr. drs. L. Beijen;

mw. mr. J. Schukking, tevens plaatsvervangend voorzitter;

mw. mr. V.H. Wagner;

dhr. mr. dr. C.J. Wolswinkel;

mw. mr. M.M. van der Burg.

De benoeming van de leden van bezwaaradviescommissie is op 1 maart 2016 gepubliceerd in de Staatscourant (Stcr. 2016, nr. 11408).

Verdeling van het subsidiebudget in categorieën voor-tegen-neutraal

Met het oog op een evenwichtige verdeling van het voor een referendum beschikbare subsidiebedrag van € 2 miljoen zijn deelplafonds vastgesteld voor activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen voor de wet, tegen de wet en voor activiteiten die tot doel hebben het debat over de aan het referendum ten grondslag liggende wet op neutrale wijze te bevorderen.

Gezien de ervaringen¹⁶ in 2005 bij het referendum over de Europese grondwet is er voor gekozen om een substantieel deel van het budget, zijnde 30%, te reserveren voor subsidieaanvragers die activiteiten willen uitvoeren om het debat op een neutrale wijze te bevorderen. De rest van het budget is gelijkelijk (35%-35%) verdeeld over de activiteiten gericht op het stemmen voor respectievelijk tegen de wet waar het referendum over wordt gehouden.

Elk deelplafond is onderverdeeld in een subplafond voor natuurlijke personen (20% van het deelplafond) en een subplafond voor rechtspersonen (80% van het deelplafond). In totaal zijn er dus zes categorieën waarvoor subsidie kan worden aangevraagd.

Tabel 1: Verdeling subsidiebudget

Categorie aanvrager	Activiteiten met als doel voor de wet te stemmen	Activiteiten met als doel tegen de wet te stemmen	Neutraal	Totaal
Natuurlijke personen	€140.000	€140.000	€120.000	€ 400.000
Rechtspersonen	€560.000	€560.000	€480.000	€1.600.000
Totaal	€700.000	€700.000	€600.000	€2.000.000

Rechtspersonen en natuurlijke personen

Om te waarborgen dat voldoende kleinschalige activiteiten subsidie kunnen krijgen is binnen elk van de drie categorieën (zijnde voor, tegen en neutraal) 20% van het budget gereserveerd voor aanvragen van natuurlijke personen. Voor deze aanvragen is een limiet van € 5.000 bepaald. Voor rechtspersonen is het maximale aan te vragen

¹⁶ Verslag van de werkzaamheden van de Referendumcommissie 2005, pagina 34: "Het merendeel van de activiteiten waarvoor subsidie is aangevraagd viel in de neutrale categorie."

subsidiebedrag gesteld op € 50.000. Voor rechtspersonen is tevens een minimum aan te vragen subsidiebedrag vastgesteld, te weten € 5.000.

Gekozen verdeelsysteem: First come, first serve

Bij het opstellen van de subsidieregeling heeft de Referendumcommissie er rekening mee gehouden dat er meer subsidie zou worden aangevraagd dan de beschikbare € 2 miljoen. In 2005 (bij het referendum over de Europese grondwet) werd namelijk voor 374 activiteiten ruim € 8,1 miljoen subsidie aangevraagd terwijl er toen maar € 1 miljoen aan subsidie beschikbaar was. Te verwachten viel dat de aanvraagdruk hoog zou zijn. Gelet hierop heeft de commissie zich uitvoerig gebogen over de vraag hoe de selectie van de te honoreren subsidieaanvragen zou moeten plaatsvinden.

Er is in de laatste jaren veel juridisch onderzoek gedaan naar de verdeling van schaarse publieke rechten, zoals vergunningen en subsidies waarvoor meer aanvragen worden ingediend dan kunnen worden toegekend.¹⁷ In theorie zijn verschillende verdeelsystemen mogelijk: verdelen naar evenredigheid, loten, een 'wie het eerst komt, het eerst maalt' systeem, een veiling en een zogenaamde 'beauty contest', waarbinnen de beste aanvragen worden geselecteerd. Een veiling is vooral geschikt voor situaties waarin aanvragers betalen voor een verkregen recht, zoals een vergunning. Verdelen naar evenredigheid is voor het referendum (anders dan bij bijvoorbeeld schadecompensaties) geen optie, immers dan zouden de meeste van de aanvragers niet genoeg subsidie ontvangen om de voorgenomen activiteiten te kunnen uitvoeren.

Een beauty contest, in vakjargon meestal een 'tender' genoemd, lijkt op het eerste gezicht de aantrekkelijkste optie. Het schaarse subsidiegeld wordt toegekend aan de beste voorstellen. Aan een tender kleven echter ook bezwaren, waarvan er voor het referendum in ieder geval twee van groot belang zijn. Als de Referendumcommissie zou moeten beoordelen wat 'de beste voorstellen' zijn, ligt de schijn van partijdigheid op de loer. Door het hoger waarderen van sommige voorstellen dan andere kan immers de indruk ontstaan dat de commissie een voorkeur heeft voor bepaalde (of bepaalde soorten) aanvragers. Bij de subsidiëring van activiteiten die politiek en maatschappelijk zo gevoelig liggen, is een zekere afstand tot de inhoudelijke beoordeling van gesubsidieerde activiteiten naar het oordeel van de commissie doorgaans verstandig. Ten tweede kost het uitvoeren van een tender veel tijd, omdat alle aanvragen zorgvuldig naast elkaar moeten worden gelegd om ze ten opzichte van elkaar te beoordelen en vervolgens over alle aanvragen tegelijkertijd een besluit te nemen.

Het uitgangspunt dat het debat op zoveel mogelijke manieren gestimuleerd zou moeten worden, waarbij niet wordt beoordeeld of een bepaalde activiteit beter of slechter is dan een andere, heeft de commissie gebracht bij de keuze om de subsidie te verdelen op volgorde van ontvangst van de aanvragen (het zogenaamde first come, first serve principe) waarbij de aanvragen worden behandeld op volgorde van datum van binnenkomst.

---

¹⁷ Zie bijvoorbeeld: C.J. Wolswinkel, De verdeling van schaarse publiekrechtelijke rechten. Op zoek naar algemene regels van verdelingsrecht (diss. VU), BJu: Den Haag 2013.

Inhoudelijk worden de aanvragen beoordeeld op de criteria:

- wordt door de voorgenomen activiteit het debat gestimuleerd;
- zijn de opgevoerde kosten direct aan de activiteit te relateren;
- zijn de opgevoerde kosten noodzakelijk en redelijk.

De keuze voor een "First come, first serve" systematiek kan er toe leiden dat op één dag zoveel aanvragen kunnen binnengekomen dat het subsidieplafond wordt bereikt. In de subsidieregeling is geregeld dat in dat geval wordt geloot tussen de aanvragen die op de dag waarop het subsidieplafond wordt bereikt zijn binnengekomen. De Referendumcommissie heeft ervoor gekozen om die loting door een onafhankelijke notaris te laten uitvoeren. Omdat bij een "first come, first serve" principe de datum van ontvangst van een subsidieaanvraag – en dus de daarbij behorende postverwerking - zo cruciaal is, heeft de commissie er voor gekozen de aanvragen te laten binnenkomen bij de notaris die ook verantwoordelijk was voor de loting.

Periode voorindiening

De commissie heeft op 14 december 2015 op haar website het aanvraagformulier beschikbaar gesteld en 14 januari 2016 aangemerkt als de eerste dag waarop aanvragen bij de commissie formeel konden worden ingediend. In deze periode van voorindiening telde te datum van indiening niet. Alle aanvragen die in de periode van voorindiening werden verzonden aan de commissie kregen als indieningsdatum 14 januari 2016, zijnde de datum waarop de aanvragen formeel konden worden ingediend. Vanaf 14 januari 2016 gold het uitgangspunt van First come, First serve. De sluitingsdatum voor het indienen van aanvragen is bepaald op 2 maart 2016.

Het hanteren van een periode van voorindiening voor subsidieaanvragen is niet gangbaar. De Referendumcommissie heeft niettemin gemeend een dergelijke faciliteit te moeten introduceren omdat niet uitgesloten werd dat op de eerste dag van indiening, zijnde 14 januari 2016, het hele subsidiebudget al zou worden uitgeput. Door een periode van voorindiening mogelijk te maken, waarin de datum van ontvangst niet telde, heeft de commissie ook aan onervaren subsidieaanvragers voldoende tijd willen geven om een goede aanvraag in te dienen. Met een periode van vier weken voor voorindiening is ook het risico afgedekt dat door bijvoorbeeld problemen op het internet, al dan niet veroorzaakt door een grote stroom gelijktijdig ingediende aanvragen, de aanvragers niet in staat zouden zijn de aanvraag, per mail, op tijd in te dienen. Dergelijke problemen hebben zich niet voorgedaan.

In totaal zijn 320 aanvragen voor subsidie ingediend. Circa de helft van de natuurlijke personen en rechtspersonen hebben van de periode van voorindiening gebruik gemaakt. Van de 155 natuurlijke personen en 165 rechtspersonen die een aanvraag voor subsidie hebben ingediend deden dat 76 respectievelijk 89 voor 15 januari 2016. Het merendeel van deze aanvragen heeft de commissie in de laatste week van de voorindiening ontvangen.

Beoordelingsytematiek

De Referendumcommissie heeft geprobeerd op een zorgvuldige en zo snel mogelijke wijze de aanvragen te beoordelen en daarop te beslissen. Daarbij is als uitgangspunt gehanteerd dat alle aanvragen op consistente en gelijke wijze worden behandeld,

zowel voor wat betreft processuele benadering (het bieden van een hersteltermijn, het stellen van aanvullende vragen) als de inhoudelijke beoordeling, zijnde:

- wordt door de voorgenomen activiteit het debat gestimuleerd;
- zijn de opgevoerde kosten direct aan de activiteit te relateren;
- zijn de opgevoerde kosten noodzakelijk en redelijk.

Ter uitvoering van de subsidieregeling en om een consistente beoordeling van de ontvangen aanvragen te waarborgen zijn beleidslijnen ontwikkeld. Deze beleidslijnen vormen tezamen de beoordelingsystematiek die is gehanteerd. In de beleidslijnen heeft de Referendumcommissie enerzijds invulling gegeven aan de open bepalingen in de subsidieregeling en anderzijds gewaarborgd dat de doelstellingen van de subsidieregeling (zoals het stimuleren van een veelheid van activiteiten van verschillende initiatiefnemers) zoveel als mogelijk werden gerealiseerd binnen het beschikbare subsidiebudget.

Feiten omtrent het aantal aangevraagde en verstrekte subsidies

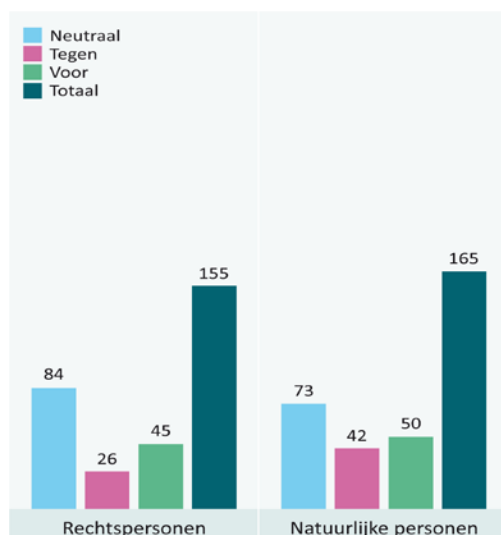
Op de website www.referendum-commissie.nl is sinds 5 februari 2016 informatie gepubliceerd over het aantal aangevraagde en toegekende subsidies. Van de rechtspersonen die subsidie hebben ontvangen is de naam van de rechtspersoon, de activiteit waarvoor subsidie is verstrekt en het toegekende subsidiebedrag gepubliceerd. Om de privacy te beschermen is de naam van de natuurlijke personen die subsidie hebben ontvangen niet gepubliceerd. Wel zijn de activiteit en het toegekende bedrag openbaar gemaakt.

Voor de evaluatie is aanvullend feitenmateriaal verzameld over het proces van het ontvangen en beoordelen van de subsidieverzoeken. Dit feitenmateriaal geeft onder andere inzicht in het beoordelingsproces van de ontvangen aanvragen en de besluitvorming daarover en is daarom opgenomen in dit verslag.

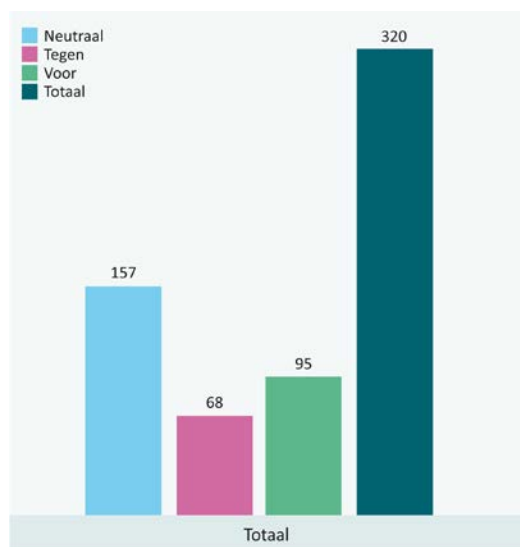
Aantal ontvangen aanvragen

In de figuren 1 en 2 is het aantal ontvangen aanvragen van rechtspersonen en natuurlijke personen in beeld gebracht verdeeld over de categorieën voor, tegen en neutraal.

Figuur 1: Aantal ontvangen aanvragen

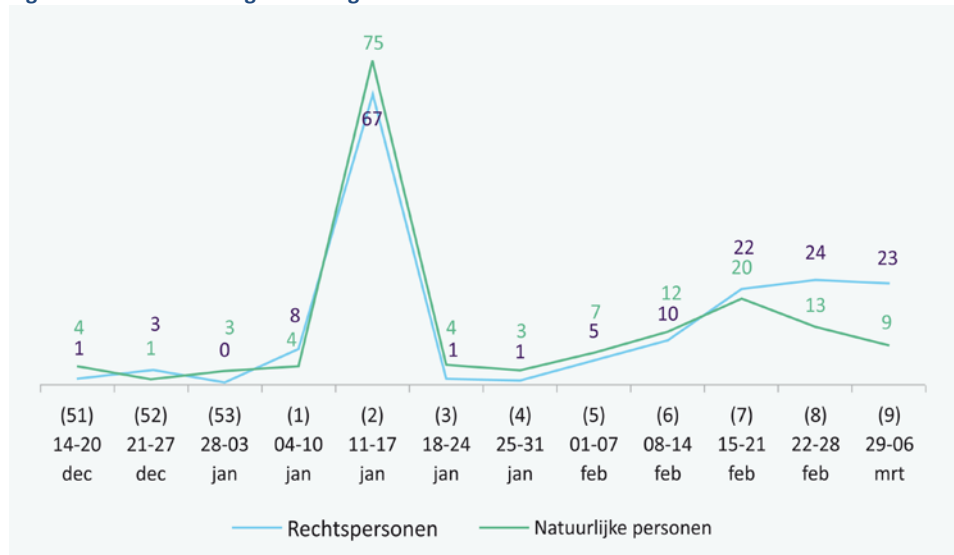
Figuur 2: Totaal aantal ontvangen aanvragen

Moment van indiening van de aanvragen bij de commissie

Meer dan de helft, in casu 165 aanvragen, van de 320 aanvragen is ontvangen in de periode van voorindiening, zijnde de periode van 14 december 2015 tot en met 14 januari 2016. Na het verstrijken van de deadline (2 maart 2016) voor het indienen van aanvragen zijn er nog 3 aanvragen ontvangen.

Figuur 3: Datum ontvangst aanvragen

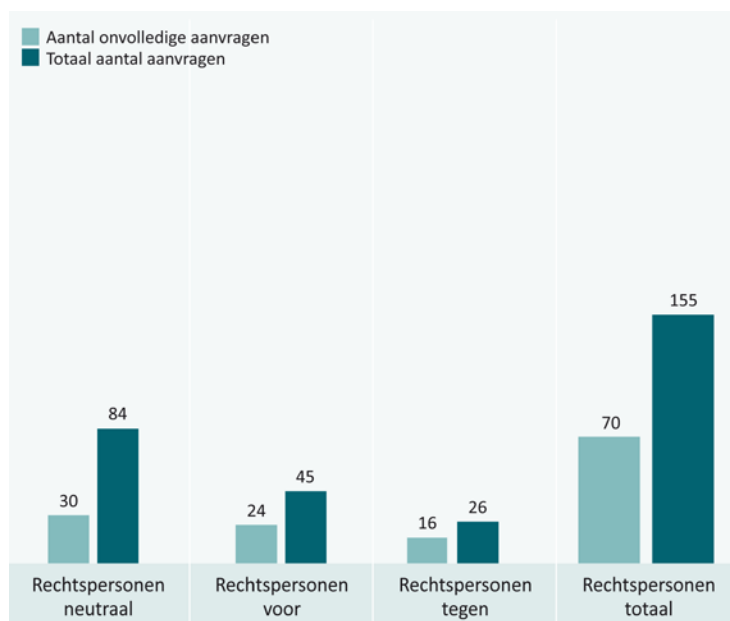

Hersteltermijn wegens incomplete aanvraag

Rechtspersonen

De eerste stap in het beoordelen van de aanvragen is de toets op compleetheid. Meer dan een derde van de ingediende aanvraagformulieren was incorrect of niet volledig ingevuld. Ook ontbraken soms de voorgeschreven bijlagen. Op grond van artikel 9 van de subsidieregeling en artikel 4:5 van de Awb is aan betrokkenen de gelegenheid gegeven om deze gebreken te herstellen. In onderstaande figuur 4 is weergegeven in hoeveel gevallen dit noodzakelijk is gebleken.

Figuur 4: Aantal onvolledige aanvragen rechtspersonen

In onderstaande tabel 2 is in kaart gebracht waarom is geoordeeld dat de ingediende aanvraagformulieren incorrect of niet volledig waren ingevuld. In de meeste gevallen bevatte het ingediende aanvraagformulier niet één maar meerdere van de in tabel 2 genoemde gebreken.

Tabel 2: Redenen van onvolledigheid bij aanvragen rechtspersonen

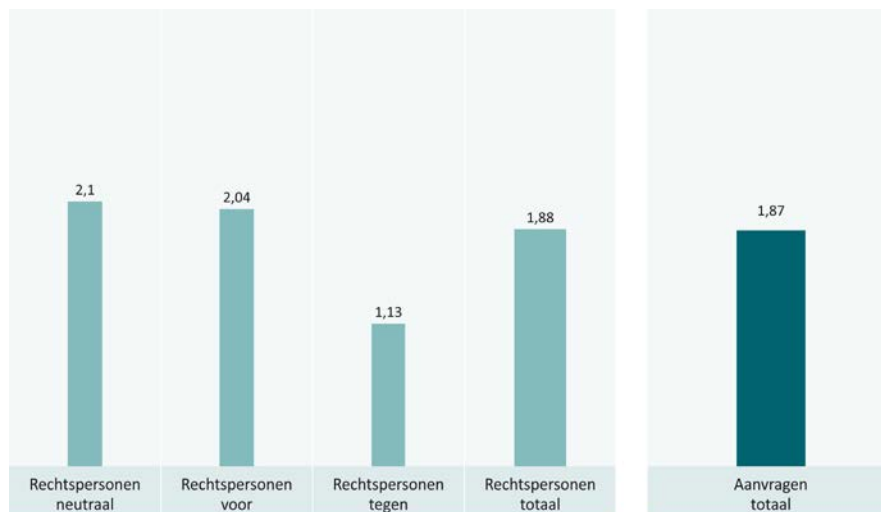
Aanvullende informatie m.b.t.:	Rechts- personen neutraal	Rechts- personen voor	Rechts- personen tegen	Rechts- personen Totaal
Bankrekeningnummer / bankafschrift ontbreekt	7	3	6	16
KvK-uittreksel ontbreekt	6		1	7
Aanvraag niet (voldoende) bevoegd ondertekend	23	19	10	52
Aanvraagformulier niet ondertekend		1		1
Verplichte onderdelen van aanvraagformulier niet (volledig) ingevuld	6	6	2	14
Tijdsplanning niet (volledig) ingevuld	2	5	2	9
Geen contactpersoon opgegeven	1			1
Bedrag(en) niet ingevuld	1	1	1	3
Aanvraagformulier niet leesbaar		1		1
Aanvraagformulier niet compleet			2	2

Opvallend is dat bij 52 aanvragen van rechtspersonen het is voorgekomen dat het aanvraagformulier niet was ondertekend door alle daartoe bevoegde personen. In de meeste gevallen was het formulier getekend door 1 persoon terwijl uit het uittreksel van het register van de Kamer van Koophandel blijkt dat meer personen het aanvraagformulier hadden moeten tekenen. Het aanvraagformulier dat door de Referendumcommissie is vastgesteld bevatte één vak voor de ondertekening. In de toelichting bij het formulier is uitdrukkelijk vermeld dat de ondertekenaar bevoegd diende te zijn om namens de rechtspersoon op te treden en dat dit ondubbelzinnig diende te blijken uit het uittreksel van de Kamer van Koophandel dat bij de aanvraag gevoegd moest worden. Het formulier gaf verder ruimte om bijlagen toe te voegen. Desondanks moet worden geconstateerd dat er misverstanden zijn ontstaan bij de aanvragers ten aanzien van de ondertekening. De benodigde handtekeningen zijn opgevraagd en (mede) daardoor is voor een deel van de rechtspersonen een latere

indieningsdatum dan de ingediende datum vastgesteld. De datum van indiening wordt immers bepaald op het moment dat de aanvraag compleet is.

In figuur 5 is in beeld gebracht hoeveel kalenderdagen het gemiddeld heeft geduurd voordat rechtspersonen hebben gereageerd op het verzoek om de gebreken met betrekking tot de onvolledigheid te herstellen.

Figuur 5: Gemiddelde reactietijd (in kalenderdagen) rechtspersonen

Natuurlijke personen

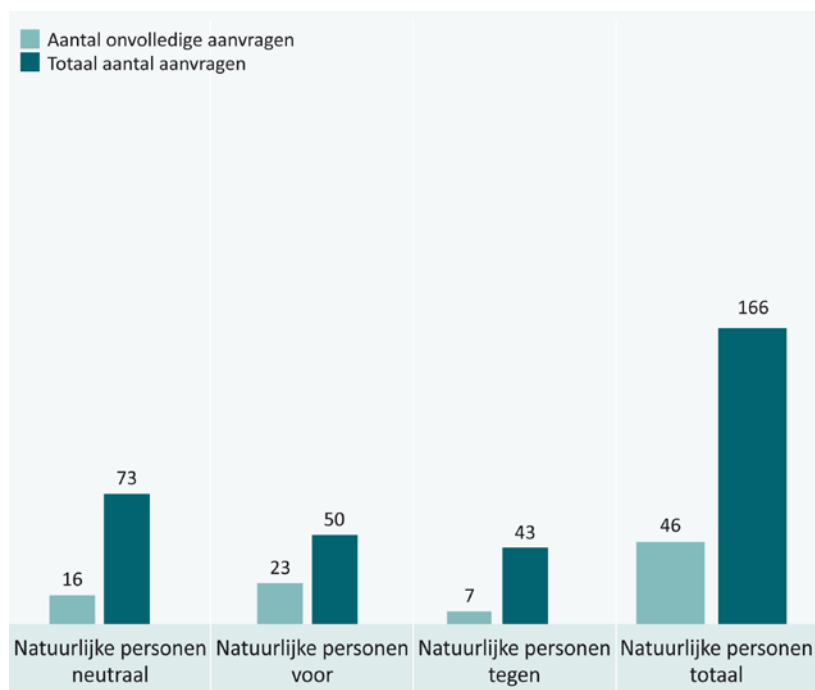
Ook bij de aanvragen van natuurlijke personen is het voorgekomen dat het aanvraagformulier incorrect of niet volledig was ingevuld, dan wel dat de voorgeschreven bijlagen ontbraken. De oorzaken daarvan zijn in tabel 3 weergegeven. In veel gevallen was er sprake van meerdere gebreken.

Tabel 3: Redenen van onvolledigheid bij aanvragen van natuurlijke personen

Aanvullende informatie m.b.t.:	Natuurlijke personen neutraal	Natuurlijke personen voor	Natuurlijke personen tegen	Natuurlijke personen Totaal
Bankrekeningnummer / bankafschrift ontbreekt	5	10		15
Kopie ID-bewijs ontbreekt	4	2	2	8
Verplichte onderdelen van aanvraagformulier niet (volledig) ingevuld	11	10	4	25
BRP-uittreksel ontbreekt		9	1	10
Bedrag(en) niet ingevuld	2			2
Aanvraagformulier niet ondertekend	1	1		2
Aanvraagformulier niet compleet	1	2	1	4
Handtekening kopie ID-bewijs komt niet overeen met aanvraagformulier	2			2
Aanvraagformulier niet leesbaar	2			2
Tijdsplanning niet (volledig) ingevuld	1	3	2	6
Twee aanvragen ingediend		2		2

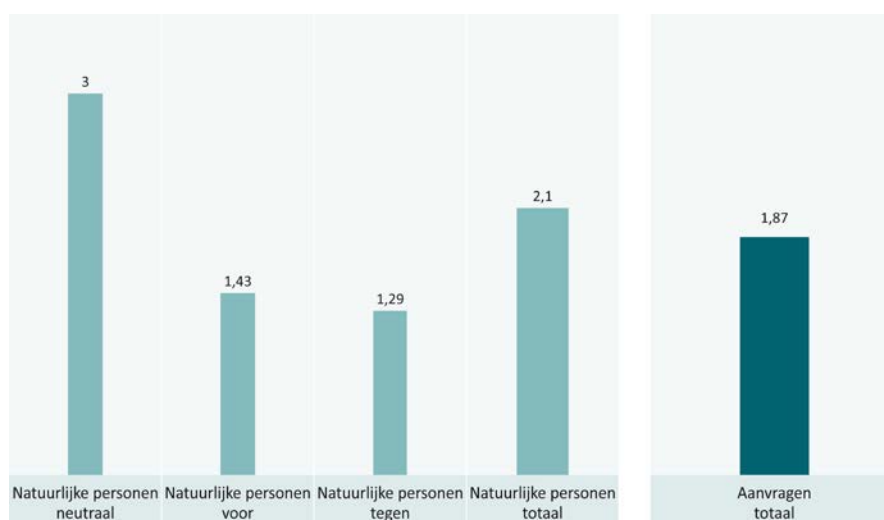
Figuur 6 geeft het aantal onvolledige aanvragen weer dat is ontvangen van natuurlijke personen.

Figuur 6: Aantal onvolledige aanvragen natuurlijke personen

In figuur 7 is in beeld gebracht hoeveel kalenderdagen het gemiddeld heeft geduurd voordat natuurlijke personen hebben gereageerd op het verzoek om de gebreken met betrekking tot de onvolledigheid te herstellen.

Figuur 7: Gemiddelde reactietijd (in kalenderdagen) natuurlijke personen

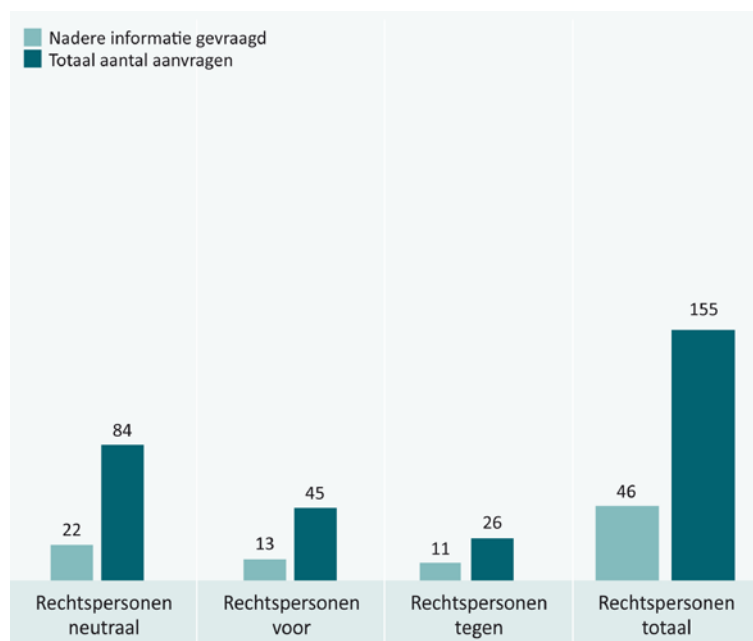

Hoe vaak en waarom heeft de Referendumcommissie de aanvragers nadere inhoudelijke informatie gevraagd in het kader van art. 4:2 Awb?

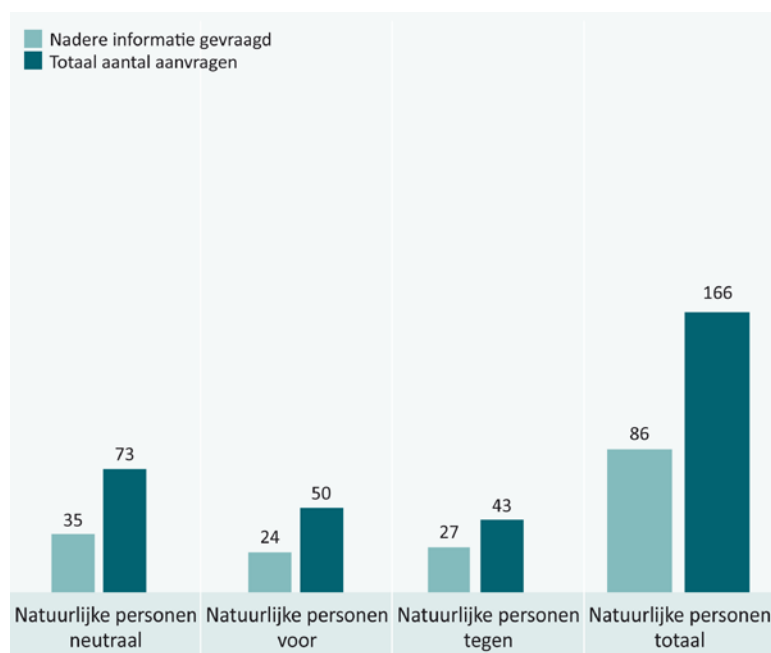
De Referendumcommissie heeft om de aanvragen inhoudelijk te kunnen beoordelen veel van de aanvragers nadere informatie moeten vragen.

Figuur 8 en 9, uitgesplitst naar rechtspersonen en natuurlijke personen, laten zien bij hoeveel aanvragen nadere informatie nodig was.

Figuur 8: Aanvragers aan wie nadere informatie is gevraagd bij rechtspersonen

Figuur 9: Aanvragers aan wie nadere informatie is gevraagd bij natuurlijke personen

In tabel 4 en 5 is vermeld waarom nadere informatie nodig was om de aanvragen te kunnen beoordelen. Veelal was er sprake van meerdere oorzaken.

Tabel 4: Reden voor vragen van nadere informatie bij rechtspersonen

Reden voor vragen van nadere informatie	Rechtspersonen
Onduidelijkheden in de begrotingsposten die de aanvrager in het aanvraagformulier heeft opgenomen	44
Onduidelijkheden over de relatie tussen de aanvraag en het doel van de subsidie	2
Onduidelijkheden over het aantal uren personeel met een arbeidsovereenkomst	10
Onduidelijkheden over kosten overig personeel	22
Onduidelijkheden over onkosten vrijwilligers	18
Totaal:	96

Tabel 5: Reden voor vragen van nadere informatie bij natuurlijke personen

Reden voor vragen van nadere informatie	Natuurlijke personen
Onduidelijkheden in de begrotingsposten die de aanvrager in het aanvraagformulier heeft opgenomen	77
Onduidelijkheden over de relatie tussen de aanvraag en het doel van de subsidie	2
Onduidelijkheden over het aantal uren personeel met een arbeidsovereenkomst	
Onduidelijkheden over kosten overig personeel	
Onduidelijkheden over onkosten vrijwilligers	23
Totaal:	102

Wanneer is besloten over de ingediende aanvragen

De Referendumcommissie heeft op een zo snel mogelijke, maar op zorgvuldige, wijze de aanvragen afgehandeld. Uitgangspunt daarbij is steeds geweest dat alle aanvragen op consistente en gelijke wijze worden behandeld, zowel voor wat betreft processuele benadering (het bieden van een hersteltermijn, het stellen van aanvullen de vragen) als de inhoudelijke beoordeling (bijdrage aan het maatschappelijk debat, noodzakelijkheid en redelijkheid van de kosten).

Omdat het aanvraagformulier in veel gevallen in eerste instantie incorrect of niet volledig was ingevuld, dan wel dat de voorgeschreven bijlagen ontbraken én omdat het vaak nodig is gebleken nadere inhoudelijke informatie op te vragen, heeft het beoordelen van de aanvragen meer tijd gekost dan vooraf was ingeschat. De commissie had in de subsidieregeling (artikel 11, eerste lid) voorzien dat binnen drie weken na ontvangst van een aanvraag of, indien van toepassing, binnen drie weken na loting, zou kunnen worden beslist over de aanvraag.

Er is uitgerekend hoeveel tijd de Referendumcommissie er over heeft gedaan om op alle ontvangen aanvragen te beslissen. De tijd die de aanvrager nodig heeft gehad om de aanvraag compleet te maken en/of om nadere inhoudelijke informatie te verstrekken is niet (bij het gemiddelde) meegerekend.

Tabel 6: Tijd om te besluiten over ontvangen aanvragen

Categorie	Gemiddelde doorlooptijd (in werkdagen)	Kortste doorloop tijd (in werkdagen)	Langste doorlooptijd (in werkdagen)	Meest voorkomende doorlooptijd (in werkdagen)
Rechtspersonen	17	2	32	18
Natuurlijke personen	14	2	31	9

Ingetrokken aanvragen

Een aantal aanvragers heeft de aanvraag ingetrokken. Dat is gebeurd zowel voor als nadat op de aanvraag is besloten.

Tabel 7: Aantal ingetrokken aanvragen

Wanneer ingetrokken	Rechts- personen neutraal	Rechts- personen voor	Rechts- personen tegen	Natuurlijke personen neutraal	Natuurlijke personen voor	Natuurlijke personen tegen	Totaal
Vóór	3	2	1	1	1	1	9
Na			1			1	2
Totaal:							11

De redenen die de aanvragers hebben gegeven voor de intrekking zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 8: Reden voor intrekken aanvraag

Reden intrekking:	Aantal:
Eerste begrotingsplan niet houdbaar / geen mogelijkheid om aanvraag ingrijpend te wijzigen	1
Wil referendum niet langer promoten	1
Tijd tussen datum dat subsidie is verstrekt en dag van stemming te kort om activiteiten uit te voeren	3
Wenst niet meer samen te werken met Referendumcommissie	2
Wil met andere onderneming subsidieaanvraag indienen	1
Wil aanvraag van andere aanvrager meer kans geven	1
Twee maal een aanvraag ingediend	1
Geen reden opgegeven	1
Totaal:	11

Bezwaren tegen de beoordeling van de aangevraagde subsidieaanvragen

In totaal zijn 13 bezwaarschriften tegen besluiten over de subsidieaanvragen bij de commissie ingediend. In alle gevallen zijn de bezwaren voor advies voorgelegd aan de bezwaaradviescommissie.

Tabel 9: Inhoud ingediende bezwaren

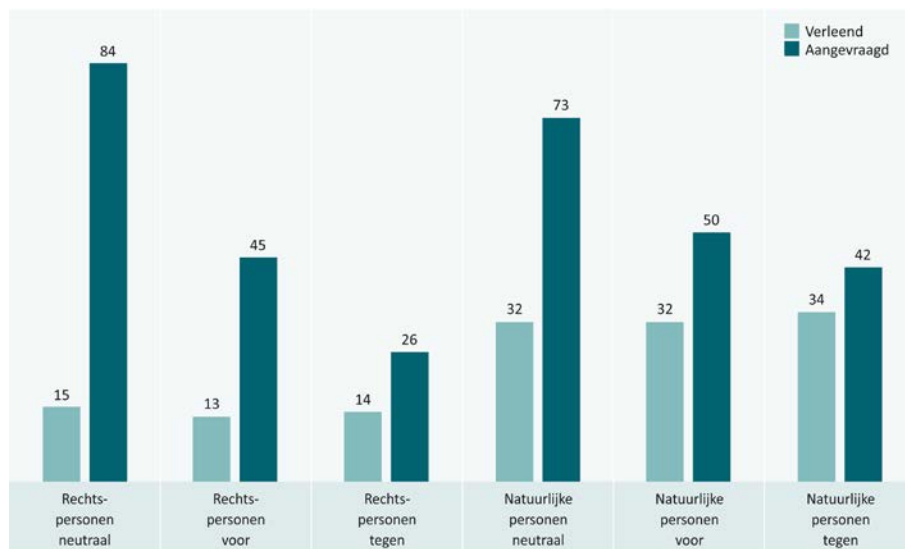
Inhoud bezwaar	Aantal:
Bezwaar tegen het niet of slechts gedeeltelijk verlenen (en evt. direct vaststellen) van begrotingsposten uit de aanvraag	3
Bezwaar tegen het toekennen van subsidie aan andere aanvrager(s)	2
Bezwaar tegen het afwijzen van de aanvraag als gevolg van het bereiken van het subsidieplafond	5
Bezwaar tegen het verschuiven van de ontvangstdatum, aangezien de aanvraag onbevoegd is ondertekend	2
Bezwaar tegen het verschuiven van de ontvangstdatum, aangezien de aanvrager een verplichte verklaring niet heeft aangekruist	1

Drie van de dertien bezwaarschriften zijn niet ontvankelijk verklaard. De tien bezwaren die ontvankelijk waren zijn allemaal ongegrond verklaard, waarbij de commissie één keer contrair is gegaan aan het advies van de bezwaaradviescommissie. Tegen twee beslissingen op bezwaar is beroep bij de rechtbank ingesteld.

Aan hoeveel aanvragers is subsidie verleend?

Aan 140 aanvragers is subsidie verstrekt. Figuur 10 brengt dit in beeld gerelateerd aan het aantal ontvangen aanvragen per categorie.

Figuur 10: Aantal subsidieaanvragen en aantal verleende subsidies per categorie weergegeven

In totaal is ca € 1.928.000,- aan subsidie verstrekt. De verdeling daarvan over rechtspersonen en natuurlijke personen is in de tabellen 10 en 11 weergegeven. Dat het beschikbare budget niet volledig is uitgegeven komt doordat uit artikel 6 van de subsidieregeling volgt dat subsidieaanvragen slechts worden gehonoreerd voor zover zij volledig binnen het plafond kunnen worden toegekend.

Tabel 10: Toegekende subsidie aan rechtspersonen

Rechtspersonen	Beschikbaar subsidiebudget	Toegekende subsidie	Gemiddeld toegekende subsidie
Voor	560.000	529.320,75	€ 38.583
Tegen	560.000	555.469,45	€ 42.789
Neutraal	480.000	461.009,90	€ 28.090
Totaal	1.600.000	1.545.800,10	€ 36.487

Tabel 11: Toegekende subsidie aan natuurlijke personen

Natuurlijke personen	Beschikbaar subsidiebudget	Toegekende subsidie	Gemiddeld toegekende subsidie
Voor	140.000	137.027,27	€ 4.844
Tegen	140.000	125.153,30	€ 4.150
Neutraal	120.000	119.953,50	€ 3.937
Totaal	400.000	382.134,07	€ 4.310

Bijlage 5 bij dit evaluatieverslag bevat het overzicht van rechtspersonen en natuurlijke personen die subsidie hebben ontvangen, hoeveel subsidie is verstrekt en voor welke activiteiten. De namen van de natuurlijke personen die subsidie hebben gekregen maakt de commissie uit privacy-overwegingen niet openbaar. Beide overzichten zijn eerder al openbaar gemaakt op de website www.referendum-commissie.nl.

Voor welke activiteiten is subsidie verleend?

Er is subsidie aangevraagd voor zeer diverse activiteiten. Via onderstaande tabellen wordt een beeld geschetst van de activiteiten waarvoor subsidie is verstrekt. Een rechtspersoon of natuurlijk persoon kan voor meerdere activiteiten, mits in één aanvraag onder hetzelfde subsidieplafond aangevraagd, subsidie ontvangen.

Tabel 12: Gesubsidieerde activiteiten rechtspersonen

Activiteiten:	Rechtspersonen
Organiseren van publieksbijeenkomst(en)	13
Ontwerpen van illustraties / infographics / animatie	2
Ontwikkelen en onderhouden van een website / forum op internet	10
Verspreiden van flyers of boekjes	9
Plaatsen van posters	3
Posten van berichten via social media (Facebook, Twitter, etc.)	5
Ontwerpen van een stemwijzer / kieskompas	3
Plaatsen van advertenties	3
Uitzenden van radiospotjes	3
Ontwikkelen en verspreiden van toiletrollen	1
Ontwikkelen van een app	1
Ontwikkelen van een videoclip	1
Verrichten van onderzoek	1
Publiceren van artikelen	2

Tabel 13: Gesubsidieerde activiteiten natuurlijke personen

Activiteiten:	Natuurlijke personen
Organiseren van publieksbijeenkomst(en)	25
Ontwikkelen en onderhouden van een website / platform / forum op internet	9
Verspreiden van flyers / brochures / folders	45
Huis-aan-huis canvassen	22
Organiseren van huiskamerbijeenkomsten	15
Bevestigen van posters / schilderij	2
Posten van berichten via social media (Facebook, Twitter, etc.)	5
Organiseren van een culturele middag / kookbijeenkomst	2
Plaatsen van advertenties	1
Publiceren van artikelen / magazines / boekjes	5
Ontwikkelen van een raplied	1
Ontwikkelen van een videoclip	7
Ontwikkelen van een app	1
Ontwikkelen van een game	2
Ontwikkelen en verkopen van t-shirts	1
Uitdelen van zadelhoesjes	1

Bevindingen en conclusie(s) ten aanzien van de verstrekking van de subsidies

Reikwijdte evaluatie

Dit deel van het evaluatieverslag gaat over de totstandkoming van de subsidieregeling en de beoordeling van de ontvangen aanvragen en de besluitvorming daarover. De fase van de subsidievaststelling en controle is nog gaande. Dit betekent dat er over een aantal van de uitgangspunten en doelstellingen van de subsidieregeling nu nog geen conclusies te trekken zijn. Dat zal gebeuren als de subsidievaststelling voor rechtspersonen en de steekproefsgewijze controle van natuurlijke personen is afgerond. De planning is er op gericht om die activiteiten in oktober 2016 af te ronden. De evaluatie daarvan zal dan in de loop van november 2016 gereed kunnen zijn.

Gekozen systeem voor beoordeling aanvragen

Zoals eerder in dit verslag uiteen is gezet, is om meerdere redenen gekozen voor een systeem waarin de ontvangen aanvragen niet met elkaar zijn vergeleken. Derhalve is ook niet beoordeeld wat de "beste" aanvragen waren. De Referendumcommissie is zich

uiteraard bewust van de kritische vragen die zijn gesteld naar aanleiding van deze keuze. In de media is het beeld ontstaan dat de commissie de aanvragen niet inhoudelijk heeft beoordeeld. Dit beeld stemt niet overeen met de werkelijkheid. Inhoudelijk is van elke aanvraag beoordeeld of:

- door de voorgenomen activiteiten het debat wordt gestimuleerd;
- de opgevoerde kosten direct aan de activiteit zijn te relateren;
- de opgevoerde kosten noodzakelijk en redelijk zijn.

De manier *waarop* de aanvrager het publieke debat wilde stimuleren, is niet van doorslaggevend belang geweest bij het beoordelen van de subsidieaanvragen. Het debat kan immers op heel veel manieren gestimuleerd worden. De effectiviteit van al die manieren is lastig vooraf te beoordelen. Heeft een informatieve website meer effect dan een interactieve game? Wordt de traditionele folder beter gelezen dan teksten op toiletrollen of op het hoesje van een stroopwafel? Leidt een discussieavond tot meer debat dan een rapnummer? Dat is moeilijk objectief te beoordelen. Daarom zijn in de subsidieregeling alleen uiterste grenzen getrokken: de gesubsidieerde activiteiten mogen niet in strijd zijn met de wet, het algemeen belang of de openbare orde.

Dat een aanvraag activiteiten bevatte die mogelijk als aanstootgevend zouden kunnen worden aangemerkt, heeft niet geleid tot afwijzing van de aanvraag. Daar biedt de subsidieregeling thans geen juridische basis voor. De commissie overweegt evenwel die mogelijkheid in de subsidieregeling op te nemen.

Er zijn mediaberichten verschenen waarin is betoogd dat subsidie is verleend aan enkele aanvragers die niet betrouwbaar zouden zijn. De commissie heeft uiteraard van die berichten nota genomen. Bij het beoordelen van de aanvraag moet echter worden afgegaan op wat de aanvrager in de aanvraag vermeldt. Flyers, posters, websites, etc: het moet allemaal nog worden gemaakt en geschreven op het moment van het beoordelen van de aanvragen. Op alle punten zeker stellen dat subsidieaanvragers volledig betrouwbaar zijn, een goed track record hebben en de gesubsidieerde activiteiten snel en gedegen zullen uitvoeren, is een onhaalbare doelstelling. In dat geval zou immers een track record en nader diepgaand onderzoek noodzakelijk zijn.

Het verkrijgen van absolute zekerheid kost veel inspanning en staat dus op gespannen voet met de doelstelling van het snel verstrekken van subsidie zodat de beoogde activiteiten tijdig kunnen worden uitgevoerd. De commissie heeft geprobeerd een evenwicht te vinden tussen controle enerzijds en vertrouwen anderzijds. Waar de informatie in de aanvraagformulieren twijfels opriep, is gevraagd om nadere informatie aan te leveren. Ook is gebruik gemaakt van de mogelijkheid om bij de verstrekking van de subsidie nadere verplichtingen op te leggen, bijvoorbeeld om een bepaald bewijs te overleggen bij de subsidievaststelling.

Natuurlijk kan bij de subsidievaststelling van rechtspersonen en de steekproefsgewijze controle van natuurlijke personen nog blijken dat sommige aanvragers de gesubsidieerde activiteiten niet (goed) hebben uitgevoerd. In dergelijke gevallen kan de subsidie worden ingetrokken en teruggevorderd. De subsidievaststelling en steekproefsgewijze controle is op het moment van schrijven van dit evaluatieverslag volop gaande. Wat de precieze bevindingen zullen zijn en of die bevindingen aanleiding zullen geven tot aanpassing van de subsidieregeling is daarom nu nog niet te zeggen.

Subsidie aan politieke partijen

Een aantal, zowel landelijke als lokale, politieke partijen heeft subsidie aangevraagd en ook subsidie ontvangen. Hierover zijn aan de minister van BZK kritische vragen gesteld. De Referendumcommissie heeft politieke partijen in de subsidieregeling niet uitgesloten omdat uitdrukkelijk bij de parlementaire behandeling¹⁸ van de Wrr door de indieners van de wet is verklaard dat politieke partijen voor subsidie in aanmerking moesten kunnen komen. Wanneer in het debat tussen kabinet en Tweede Kamer over de evaluatie van het referendum van 6 april jl. de subsidieverstrekking aan politieke partijen onderwerp van gesprek zou zijn en zou leiden tot de conclusie dat politieke partijen toch niet voor subsidie in aanmerking moeten komen, dan zal de commissie de subsidieregeling daarop aanpassen. Belangrijk daarbij is dat duidelijk moet zijn welke organisaties onder het begrip "politieke partij" vallen (vallen bijvoorbeeld jongerenorganisaties en wetenschappelijke bureaus ook onder dat begrip?).

Verdeling van de subsidie

De commissie is, gezien het aantal ontvangen aanvragen, van mening dat het beschikbare budget evenwichtig is verdeeld over de categorieën voor, tegen en neutraal. Voor alle categorieën is ruim meer subsidie aangevraagd dan er budget beschikbaar was. Het beschikbare budget van 2 miljoen euro is verdeeld over 140 aanvragers die veelal voor meer dan één activiteit subsidie hebben gekregen. De doelstelling dat een veelheid aan activiteiten met de subsidies mogelijk gemaakt zouden moeten worden, is daarmee gehaald.

Bij het vaststellen van de subsidieregeling heeft de commissie beoogd dat het subsidiebudget voor een substantieel deel (maximaal 20%) zou gaan naar kleinschalige activiteiten van particulieren. Dat doel is ook bereikt. Voor de drie categorieën (voor, tegen en neutraal) is het voor particulieren gereserveerde budget uitgeput. Er is aan 98 particulieren subsidie verstrekt.

Een deel (zijnde ca 40 aanvragen) van particulieren die subsidie hebben ontvangen heeft bij de aanvraag gemeld gebruik te maken van door GeenPeil aangeboden diensten en middelen zoals flyers (allemaal met het logo van GeenPeil). Na de verstrekking van de subsidie is gebleken dat dit ook het geval was bij een aantal andere particulieren en rechtspersonen. Dit is door de media gesignaleerd en naar aanleiding daarvan is de vraag gerezen of dit niet in strijd was met de subsidieregeling.

De betreffende aanvragen voldeden allemaal, individueel, aan de criteria van de subsidieregeling. Daarnaast heeft de commissie niet op voorhand de mogelijkheid willen uitsluiten dat er in voorkomende gevallen van samenwerking tussen organisatoren van activiteiten zou plaatsvinden, omdat coördinatie van debat bevorderende activiteiten op zichzelf tot een effectiever resultaat zou kunnen leiden. Daarom is de subsidie in deze gevallen, mits aan de criteria werd voldaan, verleend. De commissie stond bij het opstellen van de regeling evenwel niet voor ogen dat door een relatief veelvuldige samenwerking van individuele particulieren en/of rechtspersonen een substantieel deel van het subsidiebudget de facto zou leiden tot het subsidiëren van één grootschalige campagne. De commissie wil daarom bezien of de subsidieregeling aanpassing behoeft om deze vorm van samenwerking voor komende referenda niet meer toe te staan.

---

¹⁸ Handelingen I 2013/14, nr. 26, item 8 (p. 23).

Daarbij wordt aangetekend dat het vanuit juridisch perspectief complex is om onwenselijk geachte samenwerkingsvormen geheel uit te sluiten.

Verbeteringen om fouten bij het aanvragen van subsidie te voorkomen

Ongeveer een derde van de ontvangen aanvraagformulieren bleken incorrect of niet volledig te zijn ingevuld. Dat was zowel het geval bij de rechtspersonen als bij de natuurlijke personen. Ook is het nodig gebleken aan veel aanvragers nadere inhoudelijke informatie te vragen, omdat het aanvraagformulier te summier was ingevuld en informatie ontbrak om te kunnen beoordelen of:

- de voorgenomen activiteiten wel het debat zouden kunnen stimuleren;
- de opgevoerde kosten direct verbonden waren aan de voorgenomen activiteiten;
- de kosten als redelijk konden worden aangemerkt.

Het beoordelen van de aanvragen heeft daardoor langer geduurd dan was voorzien. Slechts over een klein aantal aanvragen kon binnen drie weken een besluit worden genomen. Bij het merendeel van de aanvragen heeft het besluitvormingsproces vier of vijf weken geduurd. Een deel van de aanvragers dat in eerste instantie niet was ingeloot, moest wachten op de vrijval van budget als gevolg van afwijzing of lagere toekenning van aanvragen die na loting hoger in de rangorde waren geëindigd. Voor enkele aanvragers is het verloop van het beoordelingsproces aanleiding geweest om de aanvraag in te trekken. Dat betreft de commissie uiteraard. In sommige gevallen was op dat moment overigens al op de aanvraag beschikt.

De Referendumcommissie zal de ervaringen van dit eerste referendum gebruiken om waar mogelijk verbeteringen aan te brengen. Allereerst kan het aanvraagformulier en de toelichting daarbij worden verbeterd. De beleidslijnen die zijn ontwikkeld voor de uitvoering van de subsidieregeling kunnen daar een goede basis voor bieden. Een verbeterd aanvraagformulier kan bijvoorbeeld verhelpen dat er fouten worden gemaakt bij de ondertekening.

Ook kan met de ervaringen van dit eerste subsidietraject beter worden aangegeven welke inhoudelijke informatie de commissie precies nodig heeft om op de aanvraag te kunnen beslissen. De periode voorafgaand aan het indienen van de subsidieaanvragen kan beter benut worden om informatie te geven aan potentiële subsidieaanvragers. Tenslotte is het nodig dat zolang het beoordelingstraject nog gaande is aan aanvragers informatie wordt gegeven over de voortgang.

Organisatie uitvoering subsidieregeling

Voor het referendum van 6 april jl. is het niet mogelijk gebleken, onder meer vanwege het korte tijdsbestek tussen de inwerkingtreding van de Wrr en het instellen van de Referendumcommissie enerzijds en het eerste geslaagde referendumverzoek anderzijds, om de uitvoering van de subsidieregeling onder te brengen bij een ervaren en reeds bestaande organisatie. Om te waarborgen dat dit wel op tijd geregeld is voor een volgend referendum zal op korte termijn een traject moeten worden gestart om een geschikte uitvoeringsorganisatie te vinden die, als zich een referendum aandient, snel inzetbaar is. Aandachtspunt blijft dat een subsidieregeling steeds vraagt om een professionele, geoliede uitvoeringsorganisatie die snel en zorgvuldig een grote hoeveelheid aanvragen kan verwerken in een politiek gevoelige context, maar dat deze organisatie, gelet op de onvoorspelbaarheid en het feit dat gedurende een lange tijd referenda uitblijven, niet permanent kan bestaan.

8

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Reikwijdte evaluatie

Dit document bevat het evaluatieverslag dat de Referendumcommissie heeft opgesteld over de wijze waarop de commissie haar taken heeft uitgevoerd ten behoeve van het raadgevend referendum dat is gehouden op 6 april 2016.

De fase van de subsidievaststelling voor de rechtspersonen en van de steekproefsgewijze controle van de natuurlijke personen die subsidie hebben ontvangen is na het referendum op 6 april 2016 gestart en is nog niet afgerond. De planning is er op gericht om die activiteiten in oktober 2016 af te ronden. Daarover zal een apart evaluatieverslag worden opgesteld dat in de loop van november 2016 gereed zal zijn. Dan zal de commissie ook finale conclusies trekken over de subsidieregeling en de uitvoering daarvan.

Datum waarop het referendum moet worden gehouden

De Wet raadgevend referendum (Wrr) bepaalt dat minimaal 85 kalenderdagen na het besluit van de Referendumcommissie over de datum van de stemming een referendum kan plaatsvinden. De Referendumcommissie is van mening dat bij een termijn van 85 kalenderdagen het verstrekken van subsidie problematisch kan zijn. De Referendumcommissie adviseert de minister van BZK om bij een komende wijziging van de Wrr artikel 55, lid 2 aan te passen zodat de minimumtermijn voor het houden van een raadgevend referendum wordt bepaald op 112 kalenderdagen (zestien weken).

Aanduiding van de wet op het stembiljet

In de Wrr is niet bepaald binnen welke termijn een besluit moet worden genomen over de aanduiding van de wet op het stembiljet. Deze omissie in de wet kan praktisch maar ook inhoudelijk tot knelpunten leiden. Immers voor de communicatie richting de kiezers, maar ook voor het kunnen produceren van de stembescheiden (stempassen en stembiljetten) is het nodig dat bekend is hoe de wet waarover een referendum wordt gehouden op het stembiljet zal worden genoemd. Geadviseerd wordt om bij een komende wijziging van de Wrr deze omissie te herstellen.

De commissie is van mening dat het de voorkeur verdient dat het kabinet in zijn externe communicatie dezelfde aanduiding van de wet gebruikt als op het stembiljet wordt vermeld. Dit om mogelijke verwarring bij de kiezer te voorkomen.

Informereren van de kiezer over de wet waar het referendum over wordt gehouden

Voor het referendum van 6 april jl. is via de website van de Referendumcommissie aan de kiezer feitelijke informatie verstrekt. In enkele feitelijke en toegankelijke teksten is aan de kiezers contextuele informatie gegeven en is de kiezer daarmee wegwijs gemaakt in de inhoud van de associatieovereenkomst (inclusief de bijlagen) en in de betekenis ervan. Er zijn radiospotjes uitgezonden, advertenties en banners geplaatst om bekendheid te geven aan deze informatie. Aan alle burgemeesters is gevraagd de informatie van de commissie te gebruiken om de kiezers te informeren.

De Referendumcommissie vindt dat de informatie aan de kiezers via (veel) meer mediakanalen moet worden verstrekt om zoveel mogelijk kiezers te bereiken. Dat is alleen te realiseren als de minister van BZK daarvoor voldoende budget beschikbaar stelt.

Subsidieregeling en het verstrekken van subsidies voor het referendum van 6 april 2016

Het subsidiebudget is evenwichtig verdeeld over de categorieën voor, tegen en neutraal. Voor alle categorieën is ruim meer subsidie aangevraagd dan er budget beschikbaar was. Het beschikbare budget van 2 miljoen euro is verdeeld over 140 aanvragers die veelal voor meer dan één activiteit subsidie hebben gekregen. Bij het vaststellen van de subsidieregeling is beoogd dat het subsidiebudget voor een substantieel deel (maximaal 20%) zou gaan naar kleinschalige activiteiten van particulieren. Dat doel is ook bereikt. Voor de drie categorieën (voor, tegen en neutraal) is het voor particulieren gereserveerde budget uitgeput. Er is aan 98 particulieren subsidie verstrekt.

De commissie heeft om meerdere redenen gekozen voor een systeem waarin de ontvangen aanvragen niet met elkaar zijn vergeleken. Derhalve is ook niet beoordeeld wat de “beste” aanvragen waren. Het is moeilijk vooraf te beoordelen welke activiteiten het meest zullen bijdragen aan het debat. Niet onbelangrijk was voorts dat een zorgvuldige onderlinge inhoudelijke weging een (lange) doorlooptijd heeft en daarom binnen de beschikbare tijd onhaalbaar werd geacht. Uiteraard heeft de commissie de aanvragen inhoudelijk beoordeeld en wel op de volgende criteria:

- wordt door de voorgenomen activiteit het debat gestimuleerd;
- zijn de opgevoerde kosten direct aan de activiteit te relateren;
- zijn de opgevoerde kosten noodzakelijk en redelijk.

Politieke partijen zijn in de subsidieregeling niet uitgesloten omdat uitdrukkelijk bij de parlementaire behandeling van de Wrr door de indieners van de wet is verklaard dat politieke partijen voor subsidie in aanmerking moesten kunnen komen. Als het kabinet en Tweede Kamer tot de conclusie komen dat politieke partijen toch niet voor subsidie in aanmerking moeten komen, dan zal de commissie de subsidieregeling daarop aanpassen.

De commissie had gehoopt in drie weken op een aanvraag te kunnen beslissen. Slechts over een klein aantal aanvragen kon binnen drie weken een besluit worden genomen. Bij het merendeel van de aanvragen heeft het beoordelingsproces vier of vijf weken geduurd.

Er zijn twee oorzaken voor de langere behandeltime, te weten:

- Bij veel aanvragen moest nadere informatie worden opgevraagd;
- De uitvoeringsorganisatie heeft tijd nodig gehad om ingewerkt te raken.

De Referendumcommissie zal de ervaringen van dit eerste referendum gebruiken om waar mogelijk verbeteringen aan te brengen. Gedacht wordt aan:

- Verbetering van het aanvraagformulier en de toelichting. Doel is het voorkomen dat fouten worden gemaakt bij het invullen en nadere informatie moet worden gevraagd om de aanvraag te beoordelen;
- Betere benutting van de periode voorafgaand aan het indienen van de subsidieaanvragen om informatie te geven aan potentiële subsidieaanvragers;
- Geven van voortgangsinformatie aan aanvragers zolang het beoordelingstraject nog gaande is.

Een ervaren organisatie is essentieel voor een goede uitvoering van de subsidieregeling. De commissie wil voor een volgend referendum de uitvoering van de subsidieregeling onderbrengen bij een ervaren en reeds bestaande organisatie.

REFERENDUM OVER DE ASSOCIATIEOVEREENKOMST EU-OEKRAÏNE: WAAROVER GAAT HET OP 6 APRIL 2016?

Op 6 april 2016 wordt in Nederland een raadgevend referendum gehouden. U kunt dan stemmen over de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie (EU) en Oekraïne. In deze overeenkomst hebben de EU en haar lidstaten afspraken gemaakt met Oekraïne over politieke en economische samenwerking, en vooral over handel. Waarover gaat het referendum precies? Wat houdt een associatieovereenkomst in? Wat is erin afgesproken? En wanneer treedt die in werking?

Over deze pdf

In deze pdf leest u meer over de inhoud en achtergrond van de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne; het onderwerp van het referendum op 6 april 2016. De Referendumcommissie heeft de taak te informeren over de inhoud van de wet waarover het referendum gaat. In dit geval de 'wet tot goedkeuring' van de associatieovereenkomst. Meer over de Referendumcommissie, over raadgevende referenda in het algemeen, en over de aanleiding voor dit specifieke referendum: zie www.referendum-commissie.nl

HET REFERENDUM

Waarover stemmen we bij het referendum?

Op het stembiljet komt de volgende vraag te staan: bent u voor of tegen de wet tot goedkeuring van de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en Oekraïne? De Referendumcommissie heeft deze vraag bepaald. Via de 'wet tot goedkeuring' wordt ingestemd met de associatieovereenkomst. De Eerste en Tweede Kamer zijn met deze wet akkoord gegaan. Bij het referendum kunt u laten weten of u het daarmee eens bent of niet. De mogelijkheid van een raadgevend referendum over wetten en verdragen bestaat sinds 1 juli 2015. Meer over de inhoud van de associatieovereenkomst leest u vanaf pagina 4 van deze pdf.

ACHTERGROND VAN DE ASSOCIATIEOVEREENKOMST

Wat houdt een EU-associatieovereenkomst in?

Een associatieovereenkomst is een politiek akkoord, een verdrag, tussen twee of meer landen die de banden willen aanhalen. De Europese Unie (EU) heeft meerdere van deze overeenkomsten gesloten, bijvoorbeeld met Chili en Marokko. Landen spreken erin af politiek en economisch meer te gaan samenwerken.

Toelichting

Onderwerpen van politieke samenwerking zijn bijvoorbeeld versterking van de democratie, verbetering van de mensenrechtensituatie en bevordering van de veiligheid. Economische samenwerking is erop gericht om voor beide partijen handel en investeringen eenvoudiger of goedkoper te maken.

Met welke landen heeft de EU een associatieovereenkomst?

De Europese Unie heeft meerdere associatieovereenkomsten gesloten. Onder andere met landen in Noord-Europa (zoals Noorwegen en IJsland), Oost-Europa (zoals Servië en Macedonië), met landen in het Middellandse Zeegebied (zoals Algerije, Egypte, Israël, Libanon, Marokko en Turkije), en met Chili in Zuid-Amerika. Omdat de landen waarmee de EU een associatieovereenkomst sluit verschillend zijn, is de inhoud ervan nooit helemaal hetzelfde.

Waarom worden associatieovereenkomsten gesloten?

Associatieovereenkomsten van de Europese Unie zijn bedoeld om banden aan te halen met landen die zich verbonden voelen met Europa en de EU. Het doel van een associatieovereenkomst staat ook beschreven in de overeenkomst zelf. In de associatieovereenkomst met Oekraïne staat de doelstelling in deel 1. Op www.referendum-commissie.nl vindt u een samenvatting van deze overeenkomst. Deze staat op de pagina 'Referendum 6 april 2016'/'Inhoud associatieovereenkomst'.

Toelichting

In een associatieovereenkomst staat een aantal vaste teksten. Aan het begin staan de politieke uitgangspunten die de basis zijn voor de associatieovereenkomst, zoals democratie en respect voor het internationale recht. De partijen spreken meestal ook af om regelmatig te overleggen over onderwerpen als mensenrechten of veiligheid. Dat heet een politieke dialoog.

Associatieovereenkomsten leggen verder afspraken vast over samenwerking op diverse terreinen. Denk aan energie, wetenschap en technologie, toerisme, jeugd, sport en cultuur. Daarnaast staan er in de overeenkomsten meestal afspraken om de onderlinge handel te bevorderen.

Wie hebben de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne gesloten?

Deze associatieovereenkomst is gesloten tussen aan de ene kant Oekraïne, en aan de andere kant: de Europese Unie, de EU-lidstaten en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom).

Toelichting

De EU en de EU-lidstaten zijn aparte partijen in de associatieovereenkomst. Dat heeft te maken met de bevoegdheden binnen de EU. Over sommige onderwerpen mag de EU zelf beslissen. Dit is vastgelegd in de verdragen over de werking van de EU. Voor andere onderwerpen is de afzonderlijke instemming van de EU-lidstaten vereist. Deze associatieovereenkomst gaat over beide soorten onderwerpen. Daarom zijn de EU en de lidstaten apart genoemd.

De Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) is ook partij bij de associatieovereenkomst. Euratom houdt zich bezig met de ontwikkeling en het vreedzaam gebruik van kernenergie. Over dit onderwerp worden ook afspraken gemaakt in de associatieovereenkomst met Oekraïne. Daarom is Euratom apart partij.

Hoe heet de associatieovereenkomst met Oekraïne officieel?

De titel is voluit: 'Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds'.

Wanneer treedt de associatieovereenkomst in werking?

De associatieovereenkomst met Oekraïne treedt in werking als alle partijen uitdrukkelijk hebben ingestemd met dit verdrag. Die partijen zijn aan de ene kant Oekraïne en aan de andere kant: de EU, alle EU-lidstaten en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie. Zij stemmen in met de associatieovereenkomst door deze goed te keuren en dit besluit daarna officieel mee te delen aan

de EU (dit wordt 'ratificeren' genoemd). Nog niet alle lidstaten hebben zo'n officiële mededeling gedaan; ook Nederland niet. Nederland beslist hierover na het referendum.

Delen van de associatieovereenkomst worden al uitgevoerd. Hoe zit dat?

Als er een associatieovereenkomst is gesloten, start elke partij een procedure om het verdrag definitief goed te keuren. Het is gebruikelijk dat in de tussentijd al een aantal bepalingen van een verdrag wordt toegepast. Voor de associatieovereenkomst met Oekraïne geldt dat ook. Het gaat om onderdelen waarover de EU (op basis van de EU-verdragen) zelf mag beslissen en waarvoor aparte instemming van de afzonderlijke lidstaten niet nodig is. Welke bepalingen dat zijn, staat in besluiten van de Raad van de Europese Unie.

Toelichting

Voor een aantal onderwerpen in de associatieovereenkomst geldt dat de EU een exclusieve bevoegdheid heeft. Dit houdt in dat de EU zelf over die onderwerpen mag beslissen, zonder dat de lidstaten daar apart mee hoeven in te stemmen. Onderwerpen waar de EU zelf over beslist, zijn bijvoorbeeld de douane-unie (over de buitengrenzen van de EU) en de gemeenschappelijke handelspolitiek. Daarom kunnen de handelsafspraken uit de associatieovereenkomst voor een deel al gaan gelden.

In besluiten van de Raad van de Europese Unie staat beschreven welke bepalingen al worden toegepast. Op www.referendum-commissie.nl vindt u de links naar deze besluiten. Deze staan op de pagina 'Referendum 6 april 2016'/'Achtergrond associatieovereenkomst'.

Het Nederlandse parlement heeft al ingestemd met de associatieovereenkomst. Waarom is de procedure dan nog niet rond?

Om een associatieovereenkomst goed te keuren is in Nederland instemming nodig van de Tweede en de Eerste Kamer. Daarvoor is een zeer korte wet opgesteld, de goedkeuringswet. De Tweede Kamer heeft op 7 april 2015 ingestemd met deze goedkeuringswet. De Eerste Kamer deed dat op 7 juli 2015.

Daarna zijn verzoeken ingediend om een raadgevend referendum te houden over dit onderwerp. De Kiesraad heeft op 14 oktober 2015 vastgesteld dat er voldoende geldige verzoeken waren en dat er een referendum moest worden gehouden. Daarom is de inwerkingtreding van de goedkeuringswet komen te vervallen. Na het referendum op 6 april 2016 beslist het kabinet of het aan het parlement voorstelt de goedkeuringswet in werking te laten treden of deze in te trekken.

Toelichting

De Eerste en Tweede Kamer hebben zich over de goedkeuringswet uitgesproken.

Alle stukken van de parlementaire behandeling vindt u in de verzamelde Kamerstukken:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/34116>.

Op www.referendum-commissie.nl vindt u op de pagina 'Referendum 6 april 2016'/'Achtergrond associatieovereenkomst' de rechtstreekse links naar onder meer:

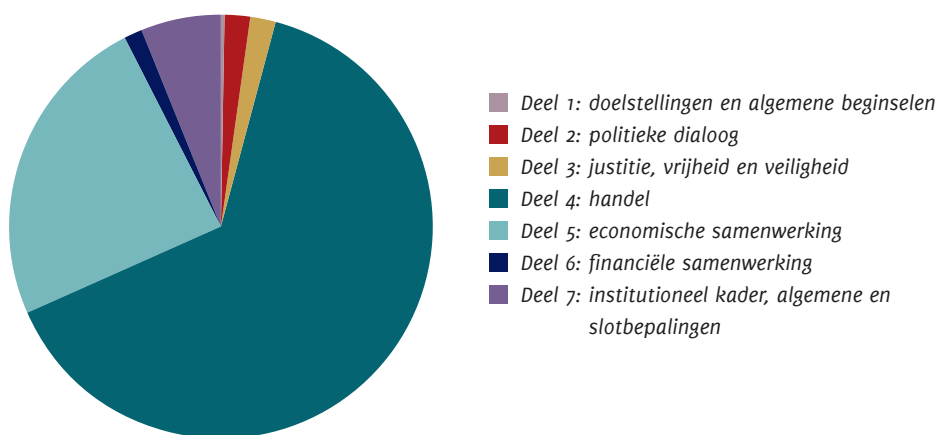
- de goedkeuringswet, en de zogeheten 'memorie van toelichting' daarbij*
- de verslagen van de debatten in de Tweede Kamer op 1 en 2 april 2015*
- de verslagen van de debatten in de Eerste Kamer op 30 juni 2015*
- de stemverhoudingen in de Eerste en Tweede Kamer: welke partijen waren voor of tegen de goedkeuringswet?*

INHOUD VAN DE ASSOCIATIEOVEREENKOMST

Wat is er in de associatieovereenkomst met Oekraïne afgesproken?

In de associatieovereenkomst hebben de EU en Oekraïne afspraken gemaakt over politieke en economische samenwerking tussen de landen. De overeenkomst bestaat uit 486 artikelen en een groot aantal bijlagen. De artikelen zijn ingedeeld in zeven delen (in de associatieovereenkomst heten ze 'titels'). Het grootste deel, zo'n twee derde van de artikelen, gaat over handel. Hierna staan de afspraken per deel samengevat.

Associatieovereenkomst EU-Oekraïne

Over deze samenvatting

De Referendumcommissie baseert zich voor deze samenvatting op de associatieovereenkomst zelf. De tekst hierna is daar een korte, vereenvoudigde weergave van. Bijlagen zijn niet in de samenvatting opgenomen. De verwijzingen naar artikelen uit de associatieovereenkomst zijn bedoeld om de breedte van de overeenkomst te illustreren en zijn geen volledige weergave van alle artikelen. Waar 'partijen' staat, worden bedoeld: de EU, haar lidstaten, Euratom en Oekraïne. U vindt de associatieovereenkomst op [Overheid.nl](https://zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-2014-160.html): <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-2014-160.html>.

Deel 1: Doelstellingen en algemene beginselen

In artikel 1 staan de doelstellingen van de associatieovereenkomst. Enkele doelstellingen zijn:

- vrede en stabiliteit bevorderen in de regio en op internationaal niveau. Hierbij volgen de partijen onder meer de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties en van de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa;
- voorwaarden scheppen om de economische relaties en handelsrelaties tussen de EU en Oekraïne te versterken. Daarbij streven de partijen ernaar om te komen tot geleidelijke integratie van Oekraïne in de interne markt van de Europese Unie;
- de samenwerking vergroten op het gebied van justitie, vrijheid en veiligheid. Centraal daarbij staat de versterking van de rechtsstaat en van het respect voor mensenrechten en fundamentele vrijheden.

In artikel 2 en 3 van de associatieovereenkomst staan de beginselen die de basis vormen voor dit verdrag. Dit zijn ten eerste beginselen van het internationale recht, zoals de soevereiniteit, onafhankelijkheid en onschendbare grenzen van elke staat. En ten tweede beginselen van de vrije-markteconomie. Van belang daarbij is goed bestuur, de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad en bevordering van duurzame ontwikkeling.

Wilt u meer weten over de doelstellingen en beginselen van het verdrag? Lees dan artikel 1 t/m 3 van de associatieovereenkomst.

Deel 2: Politieke dialoog

Dit deel van de associatieovereenkomst gaat over samenwerking tussen de Europese Unie en Oekraïne voor vrede, internationale veiligheid en gezamenlijk buitenlands beleid. Enkele voorbeelden van afspraken in dit deel zijn:

- Oekraïne en de EU versterken hun samenwerking om hun buitenland- en veiligheidsbeleid meer op elkaar af te stemmen (artikel 7).
- De partijen bevorderen samen de vrede en internationale rechtsorde door het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof van 1998 uit te voeren (artikel 8).
- De partijen spannen zich samen in voor meer stabiliteit, veiligheid en democratische ontwikkeling in hun regio en voor vreedzame oplossingen bij regionale conflicten (artikel 9).
- De partijen werken samen aan wapenbeheersing en het voorkomen en bestrijden van terrorisme, en gaan de verspreiding van massavernietigingswapens tegen (artikel 11 t/m 13).

Wilt u meer weten over deze politieke dialoog? Lees dan artikel 4 t/m 13 van de associatieovereenkomst.

Deel 3: Justitie, vrijheid en veiligheid

Dit deel van de associatieovereenkomst gaat over samenwerking tussen de Europese Unie en Oekraïne gericht op versterking van de rechtsstaat en op bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden. Enkele voorbeelden van deze afspraken zijn:

- Oekraïne en de EU werken samen aan de beheersing van migratiestromen, onder meer door zich te richten op de oorzaken van migratie, toelatingscriteria en grensbeheer (artikel 16).
- Afhankelijk van onder andere de arbeidsmarktsituatie in hun eigen land handhaven de EU-landen de mogelijkheden voor Oekraïense werknemers om in hun landen te komen werken. Waar dat kan, verbeteren ze die mogelijkheden (artikel 18).
- Oekraïne en de EU streven er – onder voorwaarden – naar dat hun inwoners op termijn zonder visum kunnen reizen tussen de EU-landen en Oekraïne (artikel 19).
- De partijen werken samen aan de aanpak van de illegale drugsproblematiek, witwaspraktijken, georganiseerde misdaad (denk aan mensensmokkel, corruptie, cybercrime) en terrorisme (artikel 20 t/m 23).

Wilt u meer weten over de afspraken op het gebied van justitie, vrijheid en veiligheid? Lees dan artikel 14 t/m 24 van de associatieovereenkomst.

Deel 4: Handel

Dit deel van de associatieovereenkomst gaat over de handel tussen Oekraïne en de landen van de Europese Unie. Dit is het omvangrijkste onderdeel van het verdrag. De kern ervan is dat Oekraïne en de EU binnen tien jaar een vrijhandelszone willen instellen. Dit houdt in dat zij alles wat de onderlinge handel onnodig belemmert, zo veel mogelijk afschaffen of beperken. Daarover hebben ze in het verdrag een groot aantal afspraken gemaakt. Enkele voorbeelden daarvan zijn:

- De invoerrechten voor producten uit elkaars landen worden geleidelijk afgeschaft of verlaagd (artikel 29).
- Een beperkt aantal industrieën kan tijdelijk worden beschermd als ze door deze overeenkomst sterk zouden lijden onder de toegenomen invoer van producten uit het gebied van de andere partij. Dit geldt bijvoorbeeld voor EU-landbouwproducten (artikel 40) en voor Oekraïense personenauto's (artikel 44).
- Oekraïne neemt geleidelijk de Europese regelgeving over op het gebied van technische voorschriften, normen en beoordelingsprocedures voor producten (artikel 56).
- Oekraïne past zijn (fyto)sanitaire wetgeving aan aan die van de EU. Deze wetgeving moet de gezondheidsrisico's beperken die kunnen optreden door de handel in planten, dieren en producten daarvan. Ook past Oekraïne zijn wetgeving over dierenwelzijn aan aan die van de EU (artikel 64).
- Oekraïne en de EU zorgen er met hun douanewetgeving, -procedures en -diensten voor dat de douanecontrole effectiever wordt en het handelsverkeer wordt bevorderd (artikel 75 en 76).
- Bedrijven uit Oekraïne en de EU kunnen zich op den duur vrij vestigen in het gebied van de andere partij of daar diensten verlenen vanuit hun eigen land. De partijen leggen hier regels voor vast (artikel 85). Deze bepaling geldt niet voor toegang van personen tot de arbeidsmarkt.
- Oekraïne en de EU zorgen ervoor dat er geen beperkingen zijn om betalingen en directe investeringen te doen in elkaars gebied (artikel 144 en 145).
- Bedrijven uit Oekraïne en de EU kunnen tegen gelijke voorwaarden mededingen naar opdrachten van elkaars overheden. Oekraïne past zijn wetgeving daarvoor geleidelijk aan aan die van de EU (artikel 151 en 153).
- Oekraïne en de EU zorgen ervoor dat de intellectuele-eigendomsrechten doeltreffend worden beschermd (artikel 157). Denk daarbij aan de rechten van bijvoorbeeld schrijvers, filmmakers, fotografen en computerprogrammeurs.
- Oekraïne en de EU versterken hun samenwerking om vrije en eerlijke concurrentie tussen bedrijven te bevorderen. Oekraïne past zijn wetgeving op dit gebied aan (artikel 259 en 256).
- Oekraïne en de EU bevorderen een goede doorvoer van gas, olie en elektriciteit in hun gebied. Ze bestrijden de risico's van onderbrekingen van de doorvoer, voor zover dat in hun macht ligt (artikel 272 en 276).
- Bedrijven in Oekraïne en de EU worden tijdig en goed geïnformeerd over maatregelen en besluiten die uit deze associatieovereenkomst voortkomen (artikel 283).
- Bij het stimuleren van de internationale handel zetten Oekraïne en de EU zich tegelijkertijd in voor duurzame ontwikkeling, zoals zorg voor het milieu en fatsoenlijke arbeidsomstandigheden (artikel 289).
- Als Oekraïne en de EU een meningsverschil hebben over de toepassing van een handelsafpraak uit deze overeenkomst, kunnen zij het oordeel vragen van een scheidsrechtspanel (artikel 306) dat zij samen hebben ingesteld (artikel 323) of – bij sommige onderwerpen – van een bemiddelaar (artikel 329).

De vrijhandelszone die de EU en Oekraïne met de associatieovereenkomst willen instellen, wordt een 'diepe en brede vrijhandelszone' genoemd (Deep and Comprehensive Free Trade Area, DCFTA).

Wilt u meer weten over de handelsafspraken? Lees dan artikel 25 t/m 336 van de associatieovereenkomst.

Deel 5: Economische samenwerking

Dit deel van de associatieovereenkomst gaat over economische samenwerking tussen Oekraïne en de landen van de Europese Unie. Ze gaan samenwerken op 28 terreinen, denk aan milieu, energie, landbouw of toerisme (zie het kader op de volgende pagina). Dit wordt ook wel sectorale samenwerking genoemd.

Per terrein zijn afspraken gemaakt. Op sommige terreinen is bovendien afgesproken dat Oekraïne zijn eigen wetgeving geleidelijk gaat aanpassen aan de EU-wetten. Dit geldt bijvoorbeeld voor consumentenbescherming, werkgelegenheid en sociaal beleid, en gezondheidszorg.

Enkele voorbeelden van afspraken zijn:

- Energie, inclusief kernenergie – Oekraïne en de EU maken hun energienetten moderner en sluiten ze geleidelijk op elkaar aan. Ze ondersteunen het gebruik van energie uit duurzame bronnen. De samenwerking richt zich ook op schoon en vreedzaam gebruik van kernenergie (artikel 338 en 342).
- Belastingen – Oekraïne en de EU werken samen om de inning van belasting in Oekraïne te verbeteren (artikel 351).
- Transport – De Oekraïense vervoerssector wordt gemoderniseerd. De partijen streven naar beter personen- en goederenvervoer tussen Oekraïne, de EU-lidstaten en andere landen in het gebied (artikel 368).
- Ruimtevaart (niet-militair) – Oekraïne en de EU bevorderen gezamenlijk onderzoek naar satellietnavigatiesystemen, waarnemingen van de aarde, ruimteverkenningen en technologieën om raketten te lanceren en voort te sturen (artikel 371).
- Informatiemaatschappij – Informatie- en communicatietechnologie (ICT) en elektronische diensten moeten breed beschikbaar komen voor burgers en bedrijven (artikel 389 t/m 394).
- Toerisme – Om van het toerisme een concurrerende bedrijfstak te maken, wisselen Oekraïne en de EU kennis uit en ontwikkelen ze producten, markten en doelmatig beleid (artikel 401).
- Landbouw en plattelandsontwikkeling – Oekraïne en de EU bevorderen de ontwikkeling van de landbouw en het platteland, bijvoorbeeld door gebruik te maken van moderne, duurzame landbouwmethoden. Milieu en dierenwelzijn worden daarbij gerespecteerd (artikel 404).
- Gezondheidszorg – De gezondheidszorg in Oekraïne wordt verbeterd. Oekraïne en de EU zetten zich in om overdraagbare ziekten en besmettelijke virussen te voorkomen. Verder wisselen ze kennis uit over bijvoorbeeld een gezonde levensstijl, geestelijke gezondheid en verslavingen (artikel 427 en 428).
- Onderwijs – Er komt meer samenwerking tussen instellingen in het hoger onderwijs in Oekraïne en de EU. Over het beroepsonderwijs en het jeugdbeleid wordt meer informatie uitgewisseld met het oog op nauwere samenwerking (artikel 431 t/m 434).
- Cultuur – Oekraïne en de EU gaan kunst en kunstenaars uitwisselen, het gesprek tussen personen en organisaties over cultuur bevorderen, en in internationale organisaties nauw samenwerken op dit gebied (artikel 437 t/m 439).

De 28 samenwerkingsterreinen zijn:

1. Energie, inclusief nucleaire onderwerpen
2. Macro-economie
3. Management van openbare financiën
4. Belastingen
5. Statistiek
6. Milieu
7. Transport
8. Ruimtevaart
9. Wetenschap en technologie
10. Industrie- en ondernemingsbeleid
11. Mijnbouw en metalen
12. Financiële dienstverlening
13. Vennootschapsrecht, bedrijfsbestuur, financiële administratie en controle
14. Informatiemaatschappij
15. Audiovisueel beleid
16. Toerisme
17. Landbouw en plattelandsontwikkeling
18. Visserij- en maritiem beleid
19. Donau-rivier
20. Consumentenbescherming
21. Werkgelegenheid en sociaal beleid
22. Gezondheidszorg
23. Onderwijs, training en jeugd
24. Cultuur
25. Sport en beweging
26. Maatschappelijke samenwerking
27. Grensoverschrijdende en regionale samenwerking
28. Deelname aan EU-organisaties en -programma's

Wilt u meer weten over de economische samenwerking? Lees dan artikel 337 t/m 452 van de associatieovereenkomst.

Deel 6: Financiële samenwerking

Dit deel van de associatieovereenkomst gaat over de financiële samenwerking tussen Oekraïne en de landen van de Europese Unie. Enkele voorbeelden van deze afspraken zijn:

- Oekraïne kan onder voorwaarden financiële steun krijgen van de EU om de doelen van deze associatieovereenkomst te realiseren (artikel 453).
- De partijen stellen samen vast welke economische sectoren in aanmerking komen voor financiële steun. Hoe groot de steun is, hangt onder meer af van de behoefte van Oekraïne, de kracht van die sectoren en de snelheid waarmee het land de afgesproken hervormingen doorvoert (artikel 455).
- De Associatieraad (zie deel 7) wordt op de hoogte gehouden van de voortgang en uitvoering van de financiële steun (artikel 458).
- De partijen zorgen dat de financiële steun gepaard gaat met goed financieel beheer en treffen maatregelen om fraude en corruptie tegen te gaan (artikel 459).

Wilt u meer weten over de afspraken op het gebied van financiële samenwerking? Lees dan artikel 453 t/m 459 van de associatieovereenkomst.

Deel 7: Institutioneel kader, algemene en slotbepalingen

In het laatste deel van de associatieovereenkomst staan het zogeheten institutioneel kader, de algemene bepalingen en de slotbepalingen. Bijvoorbeeld: hoe is het overleg geregeld tussen de partijen? Hoe gaan ze elkaar houden aan de afspraken uit de associatieovereenkomst? Er staat onder meer in:

- Er wordt een Associatieraad opgericht die de uitvoering en de effecten van het verdrag in de gaten houdt. In deze raad zitten vertegenwoordigers (zoals ministers) van alle partijen (artikel 461-462).
- Er komt ook een Parlementair Associatiecomité. Hierin ontmoeten leden van het Oekraïense en het Europese parlement elkaar regelmatig (artikel 467).
- Oekraïne en de EU zullen er alles aan doen om de verplichtingen uit het verdrag na te komen. Als de ene partij zijn verplichtingen niet nakomt, kan de andere partij maatregelen nemen (artikel 476 en 478).
- Dit verdrag vervangt de Partnerschaps- en Samenwerkingsovereenkomst (PSO) uit 1994 tussen de Europese Gemeenschappen en Oekraïne (artikel 479).
- Oekraïne en de EU kunnen deze associatieovereenkomst op elk moment opzeggen. De opzegtermijn is zes maanden (artikel 481).
- De associatieovereenkomst treedt in werking als alle partijen het verdrag hebben goedgekeurd en dit besluit vervolgens officieel hebben meegedeeld aan de EU. Tot die tijd worden bepaalde onderdelen voorlopig toegepast, en blijft voor andere onderwerpen de PSO gelden (artikel 486).

Wilt u meer weten over deze afspraken? Lees dan artikel 460 t/m 486 van de associatieovereenkomst.

Meer weten?

Op de website www.referendum-commissie.nl vindt u onder het kopje 'Referendum 6 april 2016':

- > de teksten uit deze pdf met rechtstreekse links naar andere bronnen
- > de antwoorden op veelgestelde vragen over dit referendum, zoals: waarom wordt er een referendum gehouden over deze associatieovereenkomst? En wat gebeurt er met de uitkomst?

Onder het kopje 'Wet raadgevend referendum' leest u meer over de procedure rond referenda in het algemeen.

De tekst van de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne vindt u op Overheid.nl: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-2014-160.html>.

Regeling van de Referendumcommissie van 12 november 2015, houdende nadere regels over de verstrekking van subsidies voor activiteiten die tot doel hebben het publieke debat in Nederland over een aan een referendum te onderwerpen wet te bevorderen (Subsidieregeling raadgevend referendum)

De Referendumcommissie,

Gelet op het artikel 90, tweede en derde lid van de Wet raadgevend referendum;

Besluit:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In deze regeling wordt verstaan onder:

- a. *commissie*: de referendumcommissie, bedoeld in artikel 87 van de Wet raadgevend referendum;
- b. *dag van de stemming*: de dag van de stemming, bedoeld in artikel 55, eerste lid, van de Wet raadgevend referendum;
- c. *kiesgerechtigden*: degenen die kiesgerechtigd zijn op grond van hoofdstuk 4 van de Wet raadgevend referendum;
- d. *Nederland*: Nederland, met inbegrip van Bonaire, Sint Eustatius en Saba;
- e. *referendum*: een raadgevend referendum, bedoeld in artikel 2 van de Wet raadgevend referendum;
- f. *subplafond*: een subplafond als bedoeld in artikel 5, tweede lid;
- g. *wet*: een wet die aan een referendum wordt onderworpen.

Artikel 2. Doel subsidie

De commissie kan subsidie verstrekken voor activiteiten in Nederland die worden uitgevoerd voordat op de dag van stemming de stemming eindigt en die tot doel hebben het publieke debat over de wet te bevorderen.

Artikel 3. Kring van aanvraaggerechtigden

1. Een aanvraag om subsidie kan worden ingediend door:
  - a. een natuurlijke, meerderjarige, persoon die in Nederland woont; en
  - b. een rechtspersoon, die in Nederland is gevestigd, met uitzondering van een vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid.
2. In afwijking van het eerste lid kan geen aanvraag worden ingediend door:
  - a. een rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld, of
  - b. een rechtspersoon die uitsluitend publieke taken en daaruit onmiddellijk voortvloeiende werkzaamheden uitvoert.

Artikel 4. Hoogte subsidie

1. Als de aanvrager een natuurlijke persoon is, bedraagt de subsidie ten hoogste € 5.000.
2. Als de aanvrager een rechtspersoon is, bedraagt de subsidie ten minste € 5.000 en ten hoogste € 50.000.

Artikel 5. Subsidieplafond

1. Voor de subsidieverstrekking op grond van artikel 2 geldt per referendum een subsidieplafond van € 2.000.000,- dat wordt onderverdeeld in de volgende deelplafonds:
  - a. € 700.000,- voor activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen voor de wet;
  - b. € 700.000,- voor activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen tegen de wet; en
  - c. € 600.000,- voor activiteiten die tot doel hebben het debat over de wet die aan het referendum

wordt onderworpen op neutrale wijze te bevorderen.

2. Een deelplafond wordt onderverdeeld in:
  - a. een subplafond ter grootte van 20% van het deelplafond voor subsidies aan natuurlijke personen; en
  - b. een subplafond ter grootte van 80% van het deelplafond voor subsidies aan rechtspersonen.

Artikel 6. Verdeling budget

1. De commissie verdeelt het beschikbare budget per subplafond op volgorde van de datum van ontvangst van de aanvragen om subsidie.
2. Indien er meer aanvragen zijn ontvangen op één dag, waarbij honorering van al deze aanvragen zou leiden tot overschrijding van een subplafond, wordt de onderlinge rangorde van die aanvragen vastgesteld door middel van loting door een notaris.
3. Wanneer door de verstrekking van een subsidie een subplafond zou worden overschreden, worden zowel de aanvraag voor die subsidie als de daarop in de rangorde volgende aanvragen die betrekking hebben op dat subplafond, afgewezen.
4. Indien een aanvrager met toepassing van artikel 9 de gelegenheid heeft gehad de aanvraag aan te vullen, geldt als datum van ontvangst de dag waarop de aanvraag volledig is.
5. Onverminderd het vierde lid, geldt voor een vooringediende aanvraag als bedoeld in artikel 7, tweede lid, die is ontvangen voor of op de datum van artikel 7, eerste lid, de datum bedoeld in artikel 7, eerste lid, als datum van ontvangst.

Artikel 7. Termijn indienen aanvraag

1. De commissie maakt voor ieder referendum de datum bekend van de eerste dag waarop een aanvraag om subsidie kan worden ingediend; de bekendmaking vindt plaats door mededeling in de Staatscourant.
2. Een aanvraag kan voorafgaand aan de datum, bedoeld in het eerste lid, worden ingediend, met dien verstande dat een aanvraag niet eerder kan worden ingediend dan wanneer het aanvraagformulier, bedoeld in artikel 8, derde lid, beschikbaar is gesteld. In dat geval is sprake van een vooringediende aanvraag.
3. Een aanvraag om subsidie kan worden ingediend tot uiterlijk 35 dagen voor de dag van de stemming.

Artikel 8. Aanvraag

1. Een aanvrager mag per referendum niet meer dan één aanvraag indienen voor een activiteit die tot doel heeft of activiteiten die tot doel hebben het publieke debat over de wet te bevorderen.
2. Een aanvraag kan één of meerdere activiteiten betreffen, met dien verstande dat alle activiteiten betrekking moeten hebben op hetzelfde subplafond, bedoeld in artikel 5, tweede lid.
3. Een aanvraag om subsidie wordt ingediend bij de commissie met gebruikmaking van een door de commissie beschikbaar gesteld formulier.
4. De aanvraag bevat de volgens het aanvraagformulier vereiste gegevens en bescheiden, waaronder in ieder geval:
  - a. een omschrijving van de activiteit of activiteiten waarvoor subsidie wordt gevraagd;
  - b. een toelichting op de wijze waarop en de mate waarin de activiteit of activiteiten waarvoor subsidie wordt gevraagd een bijdrage levert of leveren aan de doelstelling van de subsidie;
  - c. een gespecificeerde begroting, die inzicht geeft in de geraamde inkomsten en uitgaven, voor zover deze betrekking hebben op de activiteit of activiteiten waarvoor subsidie wordt gevraagd;
  - d. een tijdsplanning, waaruit ondubbelzinnig blijkt dat de activiteit of activiteiten wordt of worden uitgevoerd voordat de stemming op de dag van stemming eindigt;
  - e. het bankrekeningnummer waarop het subsidiebedrag dient te worden gestort, inclusief een bewijs dat de bankrekening op naam van de aanvrager staat;
  - f. indien de aanvrager een natuurlijke persoon is, een kopie van een document als bedoeld in artikel 1 van de Wet op de identificatieplicht of als bedoeld in artikel 2 van de Wet identificatieplicht BES;

- g. indien de aanvrager een natuurlijke persoon is, een uittreksel uit de basisregistratie personen, als bedoeld in artikel 1.2 van de Wet basisregistratie personen of als bedoeld in artikel 2 van de Wet basisadministraties persoonsgegevens BES, dat niet ouder is dan een maand en waaruit het woonadres van de aanvrager blijkt;
- h. indien de aanvrager een rechtspersoon is, een uittreksel uit het Handelsregister van de Kamer van Koophandel, dat niet ouder is dan een maand en waaruit blijkt dat de aanvrager statutair in Nederland is gevestigd en wie bevoegd is voor de rechtspersoon op te treden.

Artikel 9. Aanvullen onvolledige aanvraag

Indien een aanvraag om subsidie onvolledig is, verleent de commissie de aanvrager een termijn van vijf werkdagen om de aanvraag aan te vullen. Deze termijn gaat in op de eerste werkdag na verzending van het verzoek om aanvulling door de commissie.

Artikel 10. Subsidiabele kosten

1. Voor subsidie komen in aanmerking de kosten die redelijkerwijs direct verbonden zijn aan de uitvoering van de activiteit of activiteiten waarvoor de subsidie wordt verstrekt.
2. De subsidiabele kosten worden door de aanvrager berekend op basis van een voor de commissie inzichtelijke en controleerbare wijze.
3. Indien de aanvrager een rechtspersoon is, wordt bij de berekening van de hoogte van de subsidiabele kosten een uurtarief gehanteerd van ten hoogste € 35,- voor de inzet van personeel waarmee de aanvrager een arbeidsovereenkomst heeft. Kosten voor de inzet van vrijwilligers zijn, behoudens onkostenvergoedingen, niet subsidiabel.
4. Niet subsidiabel zijn kosten voor zover die reeds uit anderen hoofde zijn of worden gesubsidieerd.
5. Verschuldigde btw komt uitsluitend voor subsidie in aanmerking ingeval de aanvrager de btw niet kan verrekenen met de door hem af te dragen omzetbelasting.

Artikel 11. Beslissing op aanvraag

1. De commissie beslist binnen drie weken na ontvangst van een aanvraag om subsidie of, indien van toepassing, binnen drie weken na de loting, bedoeld in artikel 6, tweede lid.
2. De commissie kan in ieder geval afwijzend op een aanvraag beslissen indien:
  - a. niet voldaan is aan de eisen die in deze regeling zijn gesteld om voor subsidie in aanmerking te komen;
  - b. gegronde reden bestaat aan te nemen dat de te subsidiëren activiteit of activiteiten in strijd komt of komen met de wet, het algemeen belang of de openbare orde;
  - c. op basis van de aanvraag, als die is ingediend door een rechtspersoon, wordt geoordeeld dat de totale subsidiabele kosten minder dan € 5.000 bedragen; of
  - d. de activiteit of activiteiten waarvoor subsidie wordt aangevraagd reeds zijn verricht voorafgaand aan de datum van de indiening van de aanvraag om subsidie.
3. De commissie kan een lager bedrag toekennen dan is aangevraagd.

Artikel 12. Wijze van subsidieverstrekking en betaling

1. Indien de subsidieontvanger een natuurlijke persoon is, wordt direct een beschikking tot subsidievaststelling gegeven en vindt de betaling van het vastgestelde subsidiebedrag in een keer plaats.
2. Indien de subsidieontvanger een rechtspersoon is, wordt een voorschot verleend.

Artikel 13. Algemene verplichtingen subsidieontvanger

1. De subsidieontvanger is in ieder geval verplicht:
  - a. de activiteit of activiteiten uit te voeren overeenkomstig de omschrijving van de activiteit of activiteiten die in de beschikking tot subsidieverstrekking is gegeven;
  - b. onverwijld schriftelijk mededeling te doen aan de commissie van de indiening bij de rechtbank van een verzoek tot het op hem van toepassing verklaren van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen, tot verlening van surseance van betaling aan hem of tot faillietverklaring van hem;
  - c. onverwijld schriftelijk mededeling te doen aan de commissie zodra aannemelijk is dat de

activiteit of activiteiten waarvoor subsidie is verleend niet, niet tijdig of niet geheel zullen worden verricht of dat niet, niet tijdig of niet geheel aan de aan de subsidie verbonden verplichtingen zal worden voldaan;

- d. de in het kader van de subsidieverstrekking gevoerde administratie te bewaren tot vijf jaar na de datum van de beschikking tot subsidievaststelling;
  - e. indien de subsidieontvanger een rechtspersoon is, voor de activiteit of activiteiten waarvoor subsidie wordt ontvangen en voor de overige activiteiten van de rechtspersoon een gescheiden administratie te voeren;
  - f. op verzoek van de commissie medewerking te verlenen aan een door de commissie ingesteld evaluatieonderzoek, bedoeld om te beoordelen in welke mate de gesubsidieerde activiteiten hebben bijgedragen aan het doel van de subsidie.
2. De commissie kan de subsidieontvanger ook andere verplichtingen opleggen die strekken tot verwezenlijking van het doel van de subsidie of die betrekking hebben op de wijze waarop of de middelen waarmee de gesubsidieerde activiteit of activiteiten wordt of worden verricht.

Artikel 14. Aanvraag subsidievaststelling

1. Als de subsidieontvanger een rechtspersoon is, wordt een aanvraag om subsidievaststelling uiterlijk zes weken na de dag van de stemming ingediend bij de commissie met gebruikmaking van een daartoe door de commissie beschikbaar gesteld formulier.
2. De aanvraag bevat de volgens het aanvraagformulier vereiste gegevens en bescheiden, waaronder in ieder geval een verslag over de uitvoering van de activiteit of activiteiten en een verantwoording met betrekking tot de gerealiseerde kosten.

Artikel 15. Beslissing op aanvraag subsidievaststelling

1. Een beschikking tot subsidievaststelling wordt gegeven binnen acht weken na ontvangst van de aanvraag daartoe.
2. De subsidie kan op € 0 worden vastgesteld indien de subsidie niet op ten minste € 5.000 kan worden vastgesteld.

Artikel 16. Inwerkingtreding

Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin zij wordt geplaatst.

Artikel 17. Citeertitel

Deze regeling wordt aangehaald als: Subsidieregeling raadgevend referendum.

Deze regeling zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

*De Referendumcommissie,
namens deze,
M.C. van der Laan
Voorzitter*

TOELICHTING

Algemeen

Grondslag en doel

In artikel 90, tweede lid, van de Wet raadgevend referendum (Wrr) is bepaald dat de referendumcommissie (hierna ook: de commissie) subsidies verstrekt ten behoeve van maatschappelijke initiatieven die zich ten doel stellen het publieke debat in Nederland over een aan een referendum onderworpen wet te bevorderen. In artikel 90, derde lid, van de Wrr is de commissie opgedragen om ter uitvoering van deze taak een subsidieregeling vast te stellen, waarin in ieder geval een subsidieplafond van maximaal € 2 miljoen per referendum wordt vastgesteld. Hiertoe strekt de onderhavige regeling. Deze regeling is van toepassing op alle referenda over wetten die op grond van de Wrr worden gehouden.

Uitgangspunten bij de subsidieverlening

De referendumcommissie heeft bij het opstellen van deze regeling de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- het beschikbare budget van € 2 miljoen moet evenwichtig worden verdeeld over activiteiten die tot doel hebben om kiezers voor of tegen de aan een referendum onderworpen wet te laten stemmen en activiteiten die tot doel hebben het debat over de wet die aan het referendum wordt onderworpen op neutrale wijze te bevorderen;
- de subsidieregeling moet een veelheid van activiteiten van verschillende initiatiefnemers stimuleren; voorkomen moet worden dat het beschikbare budget wordt opgesoupeerd door een klein aantal grootschalige activiteiten;
- een substantieel deel van het totale budget moet worden gereserveerd voor kleinschalige initiatieven van individuele personen of informele samenwerkingsverbanden;
- de activiteiten moeten worden uitgevoerd vóórdat op de dag waarop het referendum wordt gehouden de stemming sluit (om 21.00 uur volgens Europees Nederlandse tijd).

Ten behoeve van een evenwichtige verdeling van het voor een referendum beschikbare subsidiebedrag van € 2 miljoen (het 'subsidieplafond') zijn in de onderhavige regeling 'deelplafonds' vastgesteld. Bij het vaststellen van de hoogte van de deelplafonds heeft de commissie rekening gehouden met de ervaringen bij het referendum over de Europese Grondwet in 2005. Het voor dat referendum beschikbare subsidiebedrag, zijnde € 1 miljoen, was op grond van de Subsidieregeling raadplegend referendum Europese Grondwet verdeeld in 80% voor de voor- en tegenstanders en 20% voor neutrale activiteiten. Uit de evaluatie van die regeling is gebleken dat het aantal aanvragen voor neutrale activiteiten groter was dan verwacht. Daarom is het deelplafond voor neutrale activiteiten in de onderhavige regeling op 30% van het totale budget van € 2 miljoen (dus € 600.000) gesteld. Uit dit budget kunnen subsidies worden verstrekt aan personen en organisaties die activiteiten willen ontplooiën om het debat op neutrale wijze te bevorderen. Bij neutrale activiteiten kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het organiseren van een openbaar debat, waaraan zowel voor- als tegenstanders van de wet deelnemen. Van het subsidieplafond van € 2 miljoen wordt 70% (€ 1.400.000) gereserveerd voor activiteiten die tot doel hebben om kiezers voor of tegen te laten stemmen.

Om te waarborgen dat voldoende kleinschalige activiteiten subsidie kunnen verkrijgen, is in de onderhavige regeling bepaald dat binnen elk deelplafond een subplafond geldt van 20% voor subsidies aan individuele personen (in de regeling aangeduid als 'natuurlijke personen') en een subplafond van 80% voor subsidies aan organisaties (rechtspersonen). In geval van activiteiten van informele rechtspersonen of samenwerkingsverbanden zal de subsidie worden verstrekt aan een of meer individuele personen.

In verband met de doelstelling van de regeling om zo veel mogelijk verschillende activiteiten van verschillende initiatiefnemers te stimuleren, is in de onderhavige regeling verder bepaald dat een aanvrager per referendum slechts éénmaal subsidie mag aanvragen en is er een maximum gesteld aan het bedrag dat kan worden aangevraagd: natuurlijke personen kunnen maximaal € 5.000 aan subsidie aanvragen; rechtspersonen maximaal € 50.000. Voor rechtspersonen geldt bovendien een ondergrens van € 5.000. In één aanvraag kan wel voor meerdere activiteiten subsidie worden aangevraagd, mits deze binnen hetzelfde subplafond vallen en het totale bedrag dat wordt aangevraagd, voornoemde grenzen niet overschrijdt.

Samengevat wordt de € 2 miljoen voor subsidies als volgt verdeeld:

Categorie aanvrager		Activiteiten met doel voor de wet te stemmen	Activiteiten met doel tegen de wet te stemmen	Neutraal	Totaal
Natuurlijke personen		€ 140.000	€ 140.000	€ 120.000	€ 400.000
Rechtspersonen		€ 560.000	€ 560.000	€ 480.000	€ 1.600.000
	Totaal	€ 700.000	€ 700.000	€ 600.000	€ 2.000.000

Voor de verdeling van de verschillende subplafonds is in de onderhavige regeling niet, zoals in de Subsidieregeling raadplegend referendum Europese Grondwet, gekozen voor een vergelijkende toets, ook wel een 'tendersysteem' genoemd. Een dergelijk systeem heeft tot gevolg dat de beoordeling van de subsidie-aanvragen pas kan beginnen als de deadline voor het indienen van subsidies is verstrekken. Vanaf dat moment worden de ontvangen aanvragen met elkaar vergeleken en beoordeeld. De referendumcommissie wil de subsidies zo snel mogelijk beschikbaar stellen, zodat er voldoende tijd is om de activiteiten voor te bereiden en uit te voeren. Bij die doelstelling past een tendersysteem minder goed. Daarnaast wil de referendumcommissie terughoudend zijn in de inhoudelijke beoordeling van de initiatieven. Het doel van de subsidie is dat het debat wordt gestimuleerd. Dat kan op veel wijzen gebeuren, waarbij de ene wijze niet beter hoeft te zijn dan een andere en bovendien valt te verwachten dat de effectiviteit van de verschillende voorgestelde initiatieven ook moeilijk vooraf te beoordelen zal zijn. Gelet hierop heeft de commissie ervoor gekozen om de subsidies te verdelen op volgorde van ontvangst van de aanvragen ('first come, first serve'). Hierbij is de dag van ontvangst van de aanvraag bepalend, het precieze tijdstip waarop de aanvraag op die dag is ontvangen is niet relevant. Wanneer toewijzing van alle aanvragen (binnen een bepaald subplafond) die op één dag zijn ontvangen ertoe zou leiden dat het plafond zou worden overschreden, geldt (op grond van artikel 6, tweede lid, van de regeling) dat de onderlinge rangorde van die aanvragen wordt vastgesteld door middel van loting door een notaris.

Per referendum stelt de commissie vast vanaf welke datum subsidieaanvragen officieel kunnen worden ingediend. Doordat die datum voor ieder referendum afzonderlijk door de commissie wordt vastgesteld, kan de duur van de indieningstermijn per referendum verschillen. De reden hiervoor is dat het referendum ten minste 85 dagen en maximaal zes maanden na de datum waarop het besluit over het referendum wordt genomen moet plaatsvinden (art. 55, derde lid, van de Wrr). Door voor de indiening van subsidieaanvragen niet te kiezen voor een vaste termijn kan zoveel mogelijk rekening worden gehouden met bijzondere omstandigheden, zoals de periode die resteert tot aan de dag van de stemming, vakantieperiodes, enzovoort.

Via de website van de commissie wordt een standaard aanvraagformulier beschikbaar gesteld, dat bij de aanvraag gebruikt moet worden. Daarop moet de aanvrager onder andere aangeven of de activiteiten erop gericht zijn om kiezers voor of juist tegen de wet te laten stemmen die onderwerp is van het referendum dan wel tot doel hebben het debat over die wet op een neutrale wijze te stimuleren.

Aanvragen kunnen ook al eerder naar de commissie worden gestuurd dan de eerste dag waarop officiële indiening mogelijk is: er is dan sprake van 'voorindiening'. Voor de bepaling van de datum van ontvangst (die van belang is voor het systeem van 'wie het eerst komt, het eerst maalt') geldt voor die vooringediende aanvragen de eerste dag waarop officiële indiening mogelijk is, mits zij vóór of op die dag ook al door de commissie zijn ontvangen.

Als er op de eerste dag van de officiële indieningstermijn al zo veel aanvragen bij de commissie liggen dat er moet worden geloot, doen dus zowel de aanvragen die op die dag zijn ontvangen als de aanvragen die al eerder zijn ontvangen mee aan die loting.

Evaluatie

De commissie zal de onderhavige regeling zo spoedig mogelijk na de eerste toepassing ervan evalueren.

Algemene juridische context

De bepalingen van de onderhavige regeling moeten worden gelezen in samenhang met de Algemene wet bestuursrecht (Awb).

Daarin is een algemene regeling opgenomen voor de verstrekking van subsidies in titel 4.2 van de Awb, die ook geldt voor subsidieverstrekking door de referendumcommissie. In deze titel staan algemene regels over de aanvraag, vaststelling en uitkering van subsidies. Volgens de Awb begint het

proces van subsidieverlening met de aanvraag. Als de aanvraag wordt goedgekeurd, volgt in beginsel een verleningsbeschikking. Hierbij krijgt de aanvrager nog geen subsidie uitgekeerd; wel wordt vaak een voorschot uitbetaald. Eerst moet de aanvrager de activiteiten uitvoeren en daarbij aan de voorwaarden en verplichtingen die aan de subsidie verbonden zijn voldoen. De subsidie wordt pas definitief toegekend op basis van een vaststellingbeschikking, waartoe eerst weer een aanvraag moet worden ingediend. Bij die aanvraag moet de aanvrager verantwoording afleggen over de besteding van de subsidie. Als hij aan alle verplichtingen heeft voldaan, wordt de subsidie overeenkomstig de verleningsbeschikking vastgesteld. Als het geld niet of verkeerd gebruikt is, of als de aanvrager niet aan alle verplichtingen heeft voldaan, kan de subsidie op een lager bedrag worden vastgesteld (en kunnen eventueel al uitgekeerde voorschotten worden teruggevorderd).

Deze algemene subsidiesystematiek, waarbij sprake is van twee beschikkingen (de subsidieverlening en de subsidievaststelling) wordt voor kleine subsidies te omslachtig gevonden. Om de administratieve lasten te beperken wordt voor kleine subsidies de fase van subsidieverlening daarom vaak overgeslagen. Daarvoor is in deze regeling ook gekozen: subsidies aan individuele personen tot € 5.000 worden direct vastgesteld en uitbetaald. De subsidieontvanger hoeft in die gevallen dus geen aanvraag tot subsidievaststelling in te dienen. Wel kan hij worden geconfronteerd met een steekproefsgewijze controle. In dat geval zal hij achteraf verantwoording moeten afleggen over de besteding van de subsidiegelden. Dat een subsidie meteen wordt vastgesteld en uitbetaald, betekent dus niet dat de aanvrager niet aan de verplichtingen en voorwaarden hoeft te voldoen of dat er in gevallen waarin er onregelmatigheden worden geconstateerd geen geld kan worden teruggevorderd.

Artikelsgewijs

Artikel 1

Met de *dag van de stemming* wordt bedoeld de dag waarop het referendum wordt gehouden. Het subsidieplafond van € 2 miljoen wordt ingevolge artikel 6, eerste lid, verdeeld in drie *deelplafonds*, namelijk een voor activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen voor de wet, een voor activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen tegen de wet en een voor activiteiten met een neutraal karakter. Met de term *subplafonds* wordt bedoeld de onderscheiden budgetten die binnen die deelplafonds zijn bestemd voor subsidies aan natuurlijke (individuele) personen (tot € 5.000) en voor subsidies aan rechtspersonen (van € 5.000 tot en met € 50.000). Onder *Nederland* wordt in deze regeling ook het Caribische deel van Nederland verstaan. Dit volgt uit de systematiek van de Invoeringswet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba in samenhang met artikel 113 van de Wet raadgevend referendum, en is voor alle duidelijkheid in artikel 1 tot uitdrukking gebracht.

Voor de leesbaarheid van de regeling wordt een wet die aan een referendum wordt onderworpen kort aangeduid als *wet*.

Artikel 2

In dit artikel is bepaald voor welke activiteiten de referendumcommissie subsidie kan verstrekken. Hierbij is aangesloten bij de formulering van artikel 90, tweede lid, van de Wet raadgevend referendum, zij het dat in plaats van 'initiatieven' de term 'activiteiten' is gebruikt, omdat dit beter aansluit op de terminologie van de subsidietitel (titel 4.2) van de Awb.

De activiteiten moeten er op gericht zijn het publieke debat over de wet die aan een referendum wordt onderworpen te bevorderen. Dit kan een veelheid aan activiteiten betreffen: van debatavonden, tot folders verspreiden en websites bouwen. Voorlichtingsactiviteiten horen hier vanzelfsprekend ook bij. Gesubsidieerde activiteiten moeten plaatsvinden in (het Europese of het Caribische deel van) Nederland. Activiteiten in het buitenland die worden georganiseerd voor bijvoorbeeld geëmigreerde kiesgerechtigden komen derhalve niet in aanmerking voor subsidie.

Ten slotte is uitdrukkelijk bepaald dat het om activiteiten moet gaan die plaatsvinden vóórdat op de dag waarop het referendum wordt gehouden de stemming sluit (dit is om 21.00 uur, Europees Nederlandse tijd). Het is dus niet mogelijk subsidie aan te vragen voor activiteiten die daarna plaatsvinden. Dit houdt in dat bijvoorbeeld activiteiten, gericht op de evaluatie van de gevoerde campagnes, niet voor subsidie in aanmerking komen.

Artikel 3

Dit artikel betreft de kring van aanvraaggerechtigden. Zowel natuurlijke personen als rechtspersonen kunnen subsidie aanvragen.

Natuurlijke personen kunnen subsidie aanvragen, mits zij meerderjarig zijn en blijkens een uittreksel uit de basisregistratie personen in Nederland wonen (onder Nederland is ook begrepen het Caribische

deel van Nederland – zie artikel 1, onder d). De eis van meerderjarigheid correspondeert met de leeftijd waarop personen kiesgerechtigd zijn.

De eis dat de aanvrager in Nederland woont, sluit aan bij de voorwaarde dat de activiteiten waarvoor subsidie wordt gevraagd in Nederland moeten plaatsvinden (zie artikel 2) en maakt een effectieve steekproefsgewijze controle achteraf mogelijk. Ook meerderjarige niet-Nederlanders kunnen subsidie aanvragen, mits zij blijken een uittreksel uit de basisregistratie personen wel in Nederland wonen. De subsidie kan ook worden aangevraagd door een rechtspersoon, mits deze volledige rechtsbevoegdheid heeft. Dit kunnen onder meer verenigingen, stichtingen, NV's, BV's en kerkgenootschappen zijn. Voor activiteiten van informele verenigingen of samenwerkingsverbanden (die geen rechtspersoon zijn) kunnen individuele leden op grond van artikel 3, eerste lid, onder a, subsidie aanvragen. Verder is ten aanzien van rechtspersonen als voorwaarde gesteld dat zij hun statutaire zetel in Nederland hebben. Dit moet worden aangetoond aan de hand van een uittreksel van de Kamer van Koophandel (artikel 8).

Publiekrechtelijke rechtspersonen kunnen op grond van artikel 3, tweede lid, geen subsidie aanvragen; dit betreft onder meer de Staat, de provincies, de gemeenten, de waterschappen en de meeste zelfstandige bestuursorganen (zbo's). Een privaatrechtelijke rechtspersoon die deels overheidstaken en deels niet-publieke taken uitvoert (ook wel aangeduid als 'deeltijd-zbo') kan wel subsidie aanvragen.¹ Een privaatrechtelijke rechtspersoon die uitsluitend overheidstaken uitvoert, komt daarentegen niet voor subsidie in aanmerking.²

Artikel 4

Ingevolge dit artikel kan aan particuliere personen maximaal € 5.000 subsidie per referendum worden verstrekt. Als aan iemand een lager subsidiebedrag is verstrekt dan € 5.000, kan hij voor het resterende bedrag geen nieuwe subsidieaanvraag indienen. Wel is het mogelijk binnen één aanvraag voor meerdere activiteiten subsidie aan te vragen, met dien verstande dat alle activiteiten betrekking moeten hebben op hetzelfde subplafond (artikel 8, tweede lid).

Aan organisaties (rechtspersonen) kunnen hogere subsidiebedragen worden verstrekt, maar nooit meer dan (in totaal) € 50.000 per referendum. Voor organisaties geldt bovendien een ondergrens van € 5.000 per aanvraag. Ook voor rechtspersonen geldt dat er slechts één aanvraag per referendum kan worden ingediend. Wel kan daarin voor meerdere activiteiten subsidie worden aangevraagd tot een bedrag van € 50.000, met dien verstande dat alle activiteiten betrekking moeten hebben op hetzelfde subplafond (artikel 8, tweede lid). Bij de bepaling van het maximum van € 50.000 per organisatie heeft de commissie in overweging genomen dat het niet wenselijk is dat het beschikbare budget opgesoupeerd zou worden door een of een klein aantal organisaties. Bovendien hebben, zoals ook bij de totstandkoming van de Wet raadgevend referendum is gesteld, maatschappelijke organisaties een eigen verantwoordelijkheid als het gaat om het voeren van een referendumdebat en hoeven de voorgenomen activiteiten dus niet per se volledig te worden gesubsidieerd.³

Volledigheidshalve wordt hierbij aangetekend dat de activiteiten waarvoor een aanvrager subsidie aanvraagt, mogelijk meer kosten dan het maximale subsidiebedrag dat kan worden aangevraagd. De aanvrager zal dan in de aanvraag moeten aangeven op welke wijze die meerkosten gefinancierd zullen worden (zie ook artikel 8, vierde lid, onder c). De commissie kan de subsidieaanvraag op grond van artikel 4:35 van de Awb weigeren, als er een gegronde reden is om aan te nemen dat de activiteiten niet of niet geheel zullen plaatsvinden. Zo'n gegronde reden kan zijn dat de aanvrager over onvoldoende aanvullende financiële middelen beschikt om de voorgenomen activiteiten daadwerkelijk uit te voeren.

Artikel 5

In het eerste lid van dit artikel is het subsidieplafond overeenkomstig de Wrr vastgesteld op € 2 miljoen per referendum. Zoals uiteengezet in het algemeen deel van deze toelichting, wordt dit bedrag € 1.400.000 (dus 70%) naar aanleiding van de ervaringen met het referendum over de Europese Grondwet, gelijkelijk verdeeld tussen activiteiten die zich richten op het voor- of juist tegen de wet stemmen en is € 600.000 (dus 30%) bestemd voor activiteiten die tot doel hebben het debat op neutrale wijze te bevorderen. Deze laatste categorie betreft bijvoorbeeld het geven van objectieve voorlichting of het organiseren van een debat, waaraan grosso modo evenveel voor- als tegenstanders deelnemen.

In het tweede lid zijn de deelplafonds voor de drie verschillende categorieën subsidies verder verdeeld in subplafonds. Reden voor deze nadere verdeling is, zoals al vermeld in het algemeen deel van deze toelichting, dat voorkomen moet worden dat de beschikbare gelden volledig opgesoupeerd worden

¹ Een deeltijd-zbo is vaak een organisatie die keurings- of certificeringstaken uitoefent.

² Bijvoorbeeld de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ).

³ Kamerstukken II, 2005/06, 30 372, nr. 3, paragraaf 3, onder g.

door enkele grote subsidieaanvragen. Een substantieel deel (20%) van elk van de deelbudgetten is bestemd voor kleinschalige activiteiten van individuele personen tot € 5.000; de overige 80% is bestemd voor subsidies voor rechtspersonen van € 5.000 tot € 50.000. In totaal zijn er dus zes verschillende subplafonds.

Deze verdeling in deel- en subplafonds kan tot gevolg hebben dat onder het ene subplafond onvoldoende geld is en aanvragen worden afgewezen, terwijl onder een of meer andere subplafonds nog wel voldoende financiële ruimte voor subsidieverstrekking bestaat. Op grond van artikel 4:25, tweede lid, van de Awb moet een subsidie bij overschrijding van het subsidieplafond (in dit geval een subplafond) namelijk worden geweigerd. Afwijzing van een subsidieaanvraag op deze grond hoeft niet nader te worden gemotiveerd. Eventueel resterend budget in het ene subplafond kan niet worden overgeheveld naar een ander subplafond.

Artikel 6

Op grond van artikel 6, eerste lid, worden de budgetten voor de zes verschillende categorieën subsidies verdeeld op volgorde van ontvangst van de aanvragen, dus volgens het principe wie het eerst komt, het eerst maalt. Bepalend in deze verdelingsmethode is de datum waarop de commissie de volledige subsidieaanvraag heeft ontvangen en dus niet de datum waarop de aanvrager de aanvraag heeft verstuurd.

Na ontvangst van een aanvraag, controleert de commissie of de aanvraag compleet is. Als dit in eerste instantie niet het geval is, maar de aanvrager de ontbrekende gegevens of bescheiden op verzoek van de commissie binnen vijf werkdagen aanlevert, geldt de datum waarop de volledige aanvraag is ontvangen als datum van ontvangst.

Wanneer toewijzing van alle aanvragen (binnen een bepaald subplafond) die op één dag zijn ontvangen ertoe zou leiden dat het plafond zou worden overschreden, geldt (op grond van het tweede lid van artikel 6) dat de onderlinge rangorde van die aanvragen wordt vastgesteld door middel van loting door een notaris.

Voor vooringediende aanvragen in de zin van artikel 7, tweede lid, geldt als datum van ontvangst de eerste dag waarop officiële indiening mogelijk is, mits zij uiterlijk op die dag ook daadwerkelijk door de commissie zijn ontvangen (artikel 6, vijfde lid).

Als er op de eerste dag van de officiële indieningstermijn al zo veel aanvragen bij de commissie liggen dat er geloot moet worden, doen zowel de aanvragen die op de eerste dag zijn ontvangen als de aanvragen die al eerder zijn ontvangen mee aan de loting, uiteraard slechts voor zover aan de indieningsvoorwaarden is voldaan (zie ook de toelichting op artikel 7). Dat betekent dat zij moeten zijn ingediend via het standaard aanvraagformulier, dat dit formulier helemaal is ingevuld en dat de overige verplichte documenten (zoals het uittreksel uit de basisregistratie personen of het uittreksel van de Kamer van Koophandel) niet mogen ontbreken. Een aanvraag die nog niet compleet is, kan nog niet in behandeling worden genomen en doet daarom niet mee aan de loting.

Als op basis van de vooringediende aanvragen het subsidieplafond al wordt bereikt, wordt de volgorde bepaald door middel van loting tussen die aanvragen en de aanvragen die op de eerste dag bij de commissie zijn binnengekomen.

Uit het derde lid van artikel 6 volgt dat een aanvraag in zijn geheel wordt geweigerd als daarmee het voor de aanvraag geldende plafond zou worden overschreden. Ook de daarop in de rangorde volgende aanvragen die betrekking hebben op dat subplafond, worden vervolgens afgewezen, ook als door de enkele toekenning daarvan het subplafond nog niet zou worden overschreden. Met andere woorden: vanaf het moment dat een aanvraag op grond van artikel 6, derde lid, wordt geweigerd, is de subsidieregeling voor het desbetreffende subplafond gesloten. Ook als op een later moment subsidiegelden alsnog onbenut blijven, bijvoorbeeld omdat een subsidieontvanger afziet van reeds aan hem verstrekte subsidie, blijft de subsidieregeling voor het desbetreffende subplafond gesloten.

Artikel 7

Voor ieder referendum stelt de commissie vast vanaf welke datum subsidieaanvragen kunnen worden ingediend. Deze datum wordt tijdig gepubliceerd in de Staatscourant. Uiteraard zal deze datum ook worden vermeld op de website van de commissie.

Aanvragen kunnen ook al eerder naar de commissie worden gestuurd. In dat geval is er sprake van zogenaamde voorindiening (artikel 7, tweede lid). Aangezien een aanvraag uitsluitend via het beschikbaar gestelde aanvraagformulier kan worden ingediend (artikel 8 derde lid), kan een aanvraag niet eerder worden ingediend, dan nadat dit formulier beschikbaar is gesteld. Via een persbericht en op de website van de referendumcommissie wordt bekend gemaakt wanneer het aanvraagformulier beschikbaar is.

Voringediende aanvragen worden geacht te zijn ontvangen op de eerste dag waarop de aanvragen officieel kunnen worden ingediend, mits zij daadwerkelijk voor of op die datum zijn ontvangen. Dit is van belang voor de gekozen verdeelmethoden van op volgorde van binnenkomst met daaraan eventueel gekoppeld een loting tussen aanvragen die op dezelfde datum ontvangen zijn (zie ook de toelichting op artikel 6, tweede en vierde lid).

Op grond van het derde lid geldt dat de termijn waarbinnen aanvragen kunnen worden ingediend 35 (kalender)dagen voor de dag waarop het referendum wordt gehouden, sluit. Ervan uitgaande dat de commissie ten minste twee weken nodig heeft om op een aanvraag te beslissen, is latere indiening niet reëel. De activiteiten waarvoor subsidie wordt gevraagd moeten immers vóór het referendum plaatsvinden. Overigens geldt voor elke aanvraag dat het aan de aanvrager zelf is na te gaan en aan te tonen dat het, gelet op het moment de indiening van de aanvraag, haalbaar is om de activiteit of activiteiten tijdig uit te voeren.

Artikel 8

Een aanvrager mag per referendum maar één aanvraag indienen (artikel 8, eerste lid). Als die aanvraag geheel of gedeeltelijk wordt afgewezen, kan de aanvrager dus niet opnieuw proberen om subsidie te krijgen. Het is daarom belangrijk de aanvraag zorgvuldig voor te bereiden. Wel kan een aanvraag meerdere activiteiten betreffen (tweede lid). Het is dus zaak dat een aanvrager alle activiteiten waarvoor hij subsidie wil ontvangen in één aanvraag bundelt en daarbij het maximum aanvraagbedrag respecteert. Overschrijding van dit maximale bedrag kan immers leiden tot afwijzing van de (volledige) aanvraag (op grond van artikel 11, tweede lid, onder a). De verschillende activiteiten moeten wel passen binnen één subplafond. Er kan dus bijvoorbeeld geen subsidie worden gevraagd voor zowel activiteiten die tot doel hebben om kiezers voor de wet te laten stemmen als activiteiten die bij het neutrale subplafond passen. Ingevolge artikel 8, derde lid, moet voor een subsidieaanvraag gebruik worden gemaakt van een speciaal aanvraagformulier. Dit formulier wordt kosteloos beschikbaar gesteld via de website van de commissie. Op verzoek wordt een aanvraagformulier per post opgestuurd. Per referendum worden twee verschillende aanvraagformulieren opgemaakt en beschikbaar gesteld, te weten een voor natuurlijke personen en een voor rechtspersonen. Het aanvraagformulier dient volledig te worden ingevuld en alle in het formulier gevraagde stukken moeten worden meegezonden. Het ingevulde en ondertekende formulier kan (met bijlagen) zowel langs elektronische weg als in geprinte vorm per post naar de commissie worden verstuurd. Als de aanvraag per post wordt verstuurd, moet de aanvrager de enveloppe wel voldoende frankeren. Voor zowel de digitaal ingediende aanvragen, als de per post verzonden aanvragen is de datum (maar niet het tijdstip) van ontvangst bepalend bij de toepassing van artikel 6. Afdeling 4.1.1. van de Awb bevat algemene voorschriften omtrent het aanvragen van beschikkingen (naam, adres, dagtekening, ondertekening en aanduiding van de gevraagde beschikking). Verder regelt artikel 8, derde lid, van de onderhavige regeling welke gegevens en bescheiden in ieder geval op grond van de verschillende aanvraagformulieren gevraagd worden. Daarnaast dient de aanvrager de gegevens te verschaffen die voor de beslissing op de aanvraag nodig zijn en waarover hij redelijkerwijs kan beschikken (artikel 4:2 van de Awb). Met het oog daarop is in artikel 8, derde lid, van de onderhavige regeling bepaald dat in het aanvraagformulier in ieder geval wordt gevraagd naar een omschrijving en een tijdsplanning van de activiteiten, een toelichting waarom de activiteiten bijdragen aan de doelstelling van de subsidieregeling en een begroting. Ingevolge het derde lid, onderdeel f, moet een aanvraag van een natuurlijk persoon een kopie van een document als bedoeld in artikel 1 van de Wet op de identificatieplicht of als bedoeld in artikel 2 van de Wet identificatieplicht BES, bevatten. Daarnaast dient bij de aanvraag een recent uittreksel uit de basisregistratie personen te worden overgelegd (dat wil zeggen een uittreksel dat niet ouder is dan een maand) (onderdeel g). Uit dit uittreksel moet het woonadres van de aanvrager blijken. Op de website van de referendumcommissie wordt informatie verschaft over hoe een uittreksel digitaal kan worden opgevraagd. Personen die in het Caribische deel van Nederland wonen, moeten een uittreksel uit het lokale bevolkingsregister meesturen. Voor rechtspersonen die een subsidieaanvraag doen is met het oog op controle van de vestigingsplaats bepaald dat een recent uittreksel uit het Handelsregister van de Kamer van Koophandel moet worden meegezonden; aan de hand van dit uittreksel kan tevens worden gecontroleerd of degene die de aanvraag voor de rechtspersoon heeft ingediend daartoe bevoegd is (onderdeel h).

Artikel 9

Ingevolge artikel 4:5 van de Awb dient een bestuursorgaan na ontvangst van een onvolledige aanvraag de aanvrager een termijn te stellen, waarbinnen de aanvraag aangevuld moet worden. Nadat die termijn is verstreken, kan het bestuursorgaan besluiten de aanvraag buiten behandeling te laten. Een aanvraag op grond van deze regeling is volledig, wanneer de aanvrager het juiste formulier volledig heeft ingevuld en de volgens het aanvraagformulier vereiste bescheiden heeft meegezonden. In artikel 9 van de onderhavige regeling is bepaald dat de aanvrager in het kader van deze subsidieregeling een hersteltermijn van vijf werkdagen geboden wordt. Indien de aanvraag niet, niet geheel of niet tijdig wordt aangevuld en daarom definitief niet in behandeling wordt genomen, ontvangt de aanvrager hiervan uiteraard schriftelijk bericht. Voor het bepalen van de datum van ontvangst wordt uitgegaan van de datum waarop een volledige aanvraag is ingediend (artikel 6, vierde lid). Aanvulling van de aanvraag leidt dus tot een latere datum van ontvangst, hetgeen zou kunnen leiden tot afwijzing

van de aanvraag omdat het subplafond inmiddels is bereikt.

Artikel 10

Uitgangspunt is dat alleen de te maken kosten die direct verbonden zijn met de uitvoering van de activiteiten waarvoor de subsidie wordt verstrekt, voor subsidie in aanmerking komen en dat die kosten redelijkerwijs moeten worden gemaakt voor die activiteiten. De subsidieaanvraag moet daarom worden onderbouwd met een specificatie van de kosten die redelijkerwijs zijn toe te rekenen aan de gesubsidieerde activiteit of activiteiten. De aanvrager dient de subsidiabele kosten te berekenen op een voor de commissie begrijpelijke manier. De commissie toetst vervolgens of deze kosten voldoen aan de eisen die in het eerste lid worden gesteld, dat wil zeggen of het aannemelijk is dat de kosten zullen worden gemaakt, of zij direct verbonden zijn met de uitvoering van de activiteit of activiteiten waarvoor subsidie wordt verstrekt en of het om redelijke kosten gaat. Voor zover de commissie oordeelt dat kosten niet direct of niet redelijk zijn, worden deze niet gesubsidieerd. Dat kan er zelfs toe leiden dat de commissie de hele aanvraag afwijst op grond van artikel 4:35 van de Awb, omdat er een gegronde reden bestaat dat de activiteiten niet zullen plaatsvinden.

In artikel 10, derde lid, is een maximum uurtarief vastgesteld van € 35,- voor de inzet van bestuurders of eigen personeel van een rechtspersoon bij de uitvoering van de activiteiten. De reden hiervoor is dat het niet de bedoeling is dat met de subsidie vaste personeelslasten worden gefinancierd. Voor zover een hoger uurtarief is gehanteerd c.q. personeel meer verdient, komen die (meerdere) kosten niet voor subsidie in aanmerking en betreft de subsidie slechts een bijdrage in de totale personeelskosten. Het maximale uurtarief geldt niet voor het inhuren van overig personeel; wel geldt daarvoor ingevolge het eerste lid dat het gehanteerde uurtarief redelijk moet zijn.

Kosten voor de inzet van vrijwilligers zijn niet subsidiabel, met uitzondering van een redelijke onkostenvergoeding, bijvoorbeeld voor gemaakte reiskosten. Ook overige daadwerkelijk gemaakte kosten die direct verband houden met de uitvoering van de werkzaamheden van de vrijwilligers (bijvoorbeeld kosten voor t-shirts met opdruk) kunnen voor subsidie in aanmerking komen.

In artikel 10, vierde lid, is bepaald dat geen subsidie wordt verstrekt voor zover de activiteiten al uit anderen hoofde zijn of worden gesubsidieerd. Deze bepaling beoogt stapeling van subsidies te voorkomen, althans om te voorkomen dat in totaal meer subsidie wordt ontvangen dan er kosten zijn. Ten slotte is in het vijfde lid uitdrukkelijk bepaald dat verschuldigde BTW alleen voor subsidie in aanmerking komt ingeval de aanvrager de BTW niet kan verrekenen met de door hem af te dragen omzetbelasting.

Artikel 11

Op grond van het eerste lid van dit artikel moet de commissie in beginsel binnen drie weken na ontvangst op de aanvraag beslissen. Ingeval er een loting plaatsvindt, gaat deze termijn echter pas lopen na de loting. Artikel 4:14, eerste lid, van de Awb legt de commissie de verplichting op om in het geval zij ziet aankomen dat deze termijn niet zal worden gehaald, aan de aanvrager daarvan bericht te zenden en daarbij een zo kort mogelijke termijn te noemen waarop de beschikking wel kan worden verwacht.

Artikel 4:35 van de Awb bevat een niet-limitatieve opsomming van een aantal algemeen geldende, gronden waarop een subsidieaanvraag kan worden geweigerd. Het gaat daarbij zowel om gronden met een preventief karakter (bijvoorbeeld dat er gegronde reden bestaat om aan te nemen dat de activiteiten niet of niet geheel zullen plaatsvinden) als om gronden die verband houden met gebeurtenissen die zich reeds hebben voorgedaan (zoals de verstrekking van onjuiste of onvolledige gegevens in het kader van de aanvraag).

Artikel 11, derde lid, is aanvullend op de weigeringsgronden in de Awb en vermeldt de gronden waarop een aanvraag in ieder geval nog meer kan worden afgewezen. Dit kan ten eerste als niet is voldaan aan de eisen die zijn gesteld om voor de subsidie in aanmerking te komen. Dit is onder meer het geval als niet voldaan is aan de voorschriften met betrekking tot de aanvraag, als de activiteit of activiteiten onvoldoende bijdragen aan de doelstelling van de subsidie of bijvoorbeeld als er meerdere aanvragen worden ingediend (artikel 8, eerste lid) of meer subsidie wordt aangevraagd dan op grond van artikel 4 is toegestaan. Ten tweede wordt de subsidie geweigerd als de activiteit of activiteiten in strijd komen met de wet, het algemeen belang of de openbare orde. Om misverstanden te voorkomen, is ook uitdrukkelijk bepaald dat subsidie aan een rechtspersoon kan worden geweigerd als de commissie oordeelt dat de totale subsidiabele kosten minder dan € 5.000 bedragen. Ten slotte kan de aanvraag worden afgewezen voor activiteiten die reeds zijn uitgevoerd op het moment van indiening van de aanvraag. Wel kan de aanvrager daarna, maar nog voordat de hij zekerheid heeft over de subsidiëring, de activiteiten starten; volgens vaste jurisprudentie komt het risico van afwijzing van de aanvraag en het zelf moeten dragen van de aan de activiteiten verbonden kosten in dat geval voor rekening van de aanvrager.

Artikel 12

Subsidies aan individuele personen zijn op grond van artikel 4, eerste lid, nooit hoger dan € 5.000. Bij deze subsidies geldt in hoge mate de zogenaamde 'high-trust' gedachte. Daarom is in het eerste lid van artikel 12 bepaald dat deze subsidies direct worden vastgesteld. De subsidie wordt ook meteen uitbetaald en de aanvrager hoeft in beginsel geen verantwoording achteraf in te dienen. Wel zal er steekproefsgewijs controle plaatsvinden en wordt in dat geval om een verantwoording verzocht over de prestatie.

Voor subsidies aan rechtspersonen, die altijd minimaal € 5.000 bedragen, geldt dat er altijd in eerste instantie een verleningbeschikking wordt gegeven. Wel wordt een deel van het subsidiebedrag als voorschot uitbetaald. Dit is geregeld in artikel 12, tweede lid. Dit zal in beginsel een voorschot van 80% van het verleende subsidiebedrag zijn, tenzij er een goede reden is om voor een ander voorschotbedrag te kiezen.

Artikel 13

In artikel 4:37 van de Awb is bepaald welke verplichtingen standaard aan de subsidieontvangers kunnen worden opgelegd. Daarnaast is voor de onderhavige subsidie in artikel 13, eerste lid, geregeld welke verplichtingen aan elke subsidieverstrekking zijn verbonden. Ten eerste moet(en) de activiteit(en) worden uitgevoerd overeenkomstig de omschrijving in de subsidiebeschikking; veelal zal in die beschikking worden verwezen naar de omschrijving in de aanvraag. Als hij op een gegeven ogenblik ziet aankomen dat hij de activiteiten niet, niet geheel of niet tijdig zal uitvoeren, dient hij dit ogenblikkelijk, schriftelijk aan de commissie mee te delen. Ten tweede moet de subsidieontvanger er onverwijld schriftelijk aan de commissie mededeling van doen als hij in de schuldsanering is gekomen, als hem surseance van betaling is verleend of als hij failliet is verklaard. Verder is elke subsidieontvanger verplicht de administratie (waaronder facturen, bonnetjes enzovoort) met betrekking tot de subsidieverstrekking gedurende een periode van vijf jaar te bewaren, dit in verband met steekproefcontroles achteraf. Voor rechtspersonen geldt bovendien dat er een gescheiden administratie moet worden bijgehouden voor de activiteiten waarvoor subsidie is verleend en de overige activiteiten die deze rechtspersoon verricht.

Op grond van het tweede lid kan de commissie nog aanvullende verplichtingen aan een subsidieontvanger opleggen. Het moet daarbij in beginsel gaan om 'doelgebonden' verplichtingen (dat wil zeggen verplichtingen die rechtstreeks betrekking hebben op de gesubsidieerde activiteiten of daaraan ondersteunend zijn). Daarnaast maakt het tweede lid het mogelijk om verplichtingen op te leggen die weliswaar niet doelgebonden zijn, maar die betrekking hebben op de wijze waarop of de middelen waarmee de gesubsidieerde activiteit wordt verricht en dus wel enig verband houden met de gesubsidieerde activiteit.

Artikel 14

In dit artikel zijn voorschriften opgenomen met betrekking tot de aanvraag om vaststelling van de subsidie. Deze voorschriften zijn alleen relevant voor rechtspersonen. Subsidies aan natuurlijke personen worden immers op grond van artikel 12, eerste lid, altijd direct vastgesteld. Natuurlijke personen hoeven dus geen aparte aanvraag om een vaststelling in te dienen.

Een aanvraag om subsidievaststelling moet uiterlijk zes weken na de dag waarop het referendum is gehouden, worden ingediend. Ook voor deze aanvraag moet een standaardformulier worden gebruikt. Welke stukken daarnaast nog moeten worden meegezonden, wordt in het aanvraagformulier vermeld. In ieder geval is dat een inhoudelijk verslag waaruit blijkt dat de activiteit of de activiteiten waarvoor de subsidie is verleend, zijn verricht en dat aan de aan de subsidie verbonden verplichtingen is voldaan, alsmede een verantwoording over de gerealiseerde kosten (tweede lid).

Artikel 15

De commissie beslist over de subsidievaststelling in beginsel binnen acht weken na indiening van de aanvraag. Als de commissie voorziet dat deze termijn niet gehaald wordt, dient zij op grond van artikel 4:14, eerste lid, van de Awb aan de aanvrager daarvan bericht te zenden en daarbij een zo kort mogelijke termijn te noemen waarop de vaststellingsbeschikking wel kan worden verwacht.

*De Referendumcommissie,
namens deze,
M.C. van der Laan
Voorzitter*

Aanvraagformulier subsidie referendum goedkeuring associatieovereenkomst EU en Oekraïne voor rechtspersonen

Referentienummer:
In te vullen door de Referendumcommissie

1. GEGEVENS AANVRAGER

A. Naam van de rechtspersoon [?]

B. Bankrekeningnummer (IBAN) [?]

Postadres

Postcode

Plaats

Land

Bezoekadres (indien afwijkend van postadres)

Postcode

Plaats

Land

C. Contactpersoon

Voorletters

Tussenvoegsel

Achternaam

Functie

Telefoon

Email

D. Is dit een aanvulling op een
eerder ingediende aanvraag? [?]

Nee

Ja, vermeld het referentienummer

E. Verklaringen [?]

Aanvrager verklaart bekend te zijn met de subsidieregeling raadgevend referendum

Aanvrager verklaart slechts één keer subsidie aan te vragen

2. CATEGORIEËN

A. De aanvraag wordt gedaan voor:
(Slechts 1 keuze mogelijk) [?]

Voor

Activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen voor de wet

Tegen

Activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen tegen de wet

Neutraal

Activiteiten die tot doel hebben het debat over de wet die aan het referendum wordt onderworpen op neutrale wijze te bevorderen

3. AANTAL ACTIVITEITEN

A. Voor hoeveel activiteiten wenst u
subsidie aan te vragen? [?]

4.

ACTIVITEITEN WAARVOOR SUBSIDIE WORDT AANGEVRAAGD

ACTIVITEIT 1

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D1. Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D2. Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 2

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 3

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten ?	Bedrag
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 4

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 5

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 6

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 7

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 8

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten ?	Bedrag
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 9

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 10

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Uren personeel met een arbeidsovereenkomst **?** Uren Uurtarief € Kosten € x

E.2 Kosten overig personeel **?** €

E.3 Onkosten vrijwilligers **?** €

E.4 Omschrijving begrotingsposten **?** Bedrag

<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.5 Totale kosten van de activiteit € +

E.6 Inkomsten uit subsidie **?** €

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.7 Overige inkomsten **?** €

E.8 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.9 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?** €

E.10 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

5. BEGROTING SAMENVATTING

A. Totale kosten van alle activiteit(en)	€	0
B. Totale inkomsten van alle activiteit(en)	€	0
C. Totale gevraagde subsidie 	€	0

6. ONDERTEKENING

- A. Ondergetekende is tekenings-bevoegd en verklaart:
- Dit formulier naar waarheid te hebben ingevuld
- In te staan voor de authenticiteit van de meegezonden bijlagen

B. Ondertekenaar

Voorletters

Achternaam

Functie

Telefoon

Email

Datum

Plaats

Handtekening

	Tussenvoegsel	
<hr/>		
<hr/>		
<hr/>		
<hr/>		
<hr/>		
<hr/>		
<hr/>		
<hr/>		

7. BIJLAGEN

- A.   Bewijs dat bankrekening op naam van rechtspersoon staat
- B. Uittreksel uit het register van de Kamer van Koophandel (max. 1 maand oud) waaruit blijkt dat de aanvrager statutair in Nederland is gevestigd en wie bevoegd is voor de rechtspersoon op te treden.
- C.   Overige Bijlagen

Nadat u het formulier heeft ingevuld moet u het formulier printen, ondertekenen en de bijlagen die genoemd worden, toevoegen. U kunt het ondertekende aanvraagformulier en de bijlagen:

- scannen en **per mail** zenden aan: subsidieaanvraag.referendum@pelsrijcken.nl
- **per post** verzenden naar: Referendumcommissie
p/a Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V.
mr. C.A. de Zeeuw, notaris
Postbus 11756
2502 AT Den Haag

TOELICHTING SUBSIDIEAANVRAAGFORMULIER RECHTSPERSONEN

- 1_A** De naam van de rechtspersoon moet gelijk zijn aan de naam die staat op het uittreksel van het register van de Kamer van Koophandel dat u moet meesturen met het aanvraagformulier.
- 1_B** De rekening dient op naam van de rechtspersoon te staan. De tenaamstelling van de rekening moet overeenkomen met de naam van de rechtspersoon op het uittreksel van het register Kamer van Koophandel dat u moet meesturen met het aanvraagformulier. Het rekeningnummer dient een IBAN-nummer te zijn.
- 1_D** In het geval u op een eerdere aanvraag een verzoek tot aanvulling heeft gekregen, dan kiest u voor "ja". U vult dan het referentienummer in dat u kunt vinden op het verzoek tot aanvulling.
- Is dit uw eerste aanvraag dan kiest u voor "nee".
- 1_E** U dient aan te geven dat u kennis heeft genomen van de Subsidieregeling raadgevend referendum. U bent dus bekend met de voorwaarden die gelden voor het aanvragen van subsidie en met de verplichtingen waaraan u moet voldoen als aan u subsidie wordt verstrekt.
- Er mag door één rechtspersoon maar één aanvraag worden ingediend. U dient daarom te verklaren dat u niet meer dan één aanvraag indient.
- 2_A** U kunt maar één categorie aankruisen. Voor meer dan één categorie subsidie aanvragen is niet toegestaan.
- 3_A** In dit formulier kunt u maximaal 10 activiteiten vermelden. Wilt u meer dan 10 activiteiten uitvoeren? Neem dan contact op met de Referendumcommissie. E-mailadres en telefoonnummer kunt u vinden op www.referendum-commissie.nl.
- 4_B** U dient hier te beschrijven wat de activiteit is die u wilt organiseren. Bijvoorbeeld een congres, een discussieavond, een advertentie, etc. Verder vermeldt u waar de activiteit gaat plaatsvinden, hoeveel personen u met de activiteit denkt te bereiken, etc. Als er voorwaarden zijn waar nog aan voldaan moet worden, bijvoorbeeld u moet een vergunning hebben voor uw activiteit, dan dient u die voorwaarden te vermelden. Voor het beoordelen van uw aanvraag is het belangrijk dat u de activiteit zo nauwkeurig mogelijk omschrijft.
- Indien u meer tekst wilt opnemen dan op dit formulier mogelijk is, dan heeft u de mogelijkheid een bijlage mee te sturen. Zie ook onderdeel 7C. U dient daar te vermelden op welk onderdeel van het formulier de bijlage betrekking heeft.
- 4_C** U dient hier een toelichting te geven waarom de activiteit het publieke debat over de wet tot goedkeuring van de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en Oekraïne zal bevorderen. Uw toelichting moet concreet zijn en u dient een relatie te leggen met de omschrijving die u van uw activiteit heeft gegeven.
- Indien u meer tekst wilt opnemen dan op dit formulier mogelijk is, dan heeft u de mogelijkheid een bijlage mee te sturen. Zie ook onderdeel 7C. U dient daar te vermelden op welk onderdeel van het formulier de bijlage betrekking heeft.
- 4_D1** Om voor subsidie in aanmerking te komen mag uw activiteit pas plaatsvinden nadat de Referendumcommissie uw aanvraag heeft ontvangen. De activiteit moet uitgevoerd zijn uiterlijk 6 april 2016 voor 21.00 uur. U vult hier de start- en einddatum in van de activiteit die u wilt uitvoeren. Is de einddatum 6 april 2016, dan vult u ook de eindtijd in.
- 4_D2** Geef hier een toelichting bij de tijdplanning. Als er bijvoorbeeld nog onzekerheden zijn dan kunt u die vermelden.
- 4_E1** Voor personeel waarmee de rechtspersoon een arbeids-overeenkomst heeft mag maximaal 35 euro per uur aan subsidie worden aangevraagd. U vult hier het aantal uren in dat uw eigen personeel besteedt aan de activiteit waarvoor u subsidie aanvraagt. U vult vervolgens het uurtarief in.
- 4_E2** Onder overig personeel wordt verstaan personeel waarmee de rechtspersoon geen arbeidsovereenkomst heeft. Onder overig personeel wordt niet verstaan: vrijwilligers.
- 4_E3** Voor vrijwilligers kunt u alleen onkosten vermelden. Andere kosten voor vrijwilligers zijn niet subsidiabel.
- 4_E4** U moet een gespecificeerde begroting indienen. U vermeldt daarom hier de verschillende kostenposten die u onderscheidt. U moet hierbij denken aan bijvoorbeeld: huur van locatie, huur van materialen, huur van hulpmiddelen, advertentiekosten, drukkosten, etc.
- 4_E6** U dient hier aan te geven of u een andere subsidie ontvangt voor deze activiteit. Is dat het geval, dan moet u hier ook vermelden van wie u deze subsidie ontvangt, voor welk doel u deze subsidie ontvangt en wat het subsidiebedrag is dat u krijgt.
- 4_E7** Indien u nog overige inkomsten heeft of verwacht te hebben voor deze activiteit, dan dient u die inkomsten hier te vermelden.
- 4_E9** Hier vult u in hoeveel subsidie u voor deze activiteit wilt aanvragen. In totaal, dus voor alle activiteiten bij elkaar, kunt u maximaal 50.000 euro subsidie aanvragen.
- 5_C** Hier staat het totaalbedrag waarvoor u subsidie wenst te ontvangen. Voor rechtspersonen moet het totale aangevraagde subsidiebedrag minimaal 5.000 en maximaal 50.000 euro zijn.
- 6_B** De ondertekenaar van de aanvraag dient bevoegd te zijn om namens de rechtspersoon op te treden. Dit dient ondubbelzinnig te blijken uit het bijgevoegde uittreksel uit het register van de Kamer van Koophandel. De ondertekenaar en de contactpersoon genoemd onder 1c hoeven niet dezelfde persoon te zijn.
- 7_A** De rekening dient op naam van de rechtspersoon te staan. Om aan te tonen dat de rekening op naam staat van de rechtspersoon dient een recente kopie van een bankafschrift of een print uit internetbankieren meegestuurd te worden. Saldogegevens en de informatie over bij- of afboekingen kunt u leesbaar maken.
- 7_C** Heeft u meer bijlagen, dan kunt u deze hier vermelden. U dient hierbij duidelijk te vermelden op welk onderdeel van het formulier de bijlage betrekking heeft.

Aanvraagformulier subsidie referendum goedkeuring associatieovereenkomst EU en Oekraïne voor particulieren

Referentienummer:
In te vullen door de Referendumcommissie

1. GEGEVENS AANVRAGER

A. Voorletters

Achternaam **?**

Telefoon

Email

Adres **?**

Postcode

Land

<input type="text"/>	Tussenvoegsel	<input type="text"/>
<input type="text"/>		
<input type="text"/>		
<input type="text"/>		
<input type="text"/>		
<input type="text"/>	Plaats	<input type="text"/>
<input type="text"/>		
<input type="text"/>		

B. Bankrekeningnummer (IBAN) **?**

C. Is dit een aanvulling op een
eerder ingediende aanvraag? **?**

Nee Ja, vermeld het referentienummer

D. Verklaringen **?**

- Aanvrager verklaart bekend te zijn met de subsidieregeling raadgevend referendum
- Aanvrager verklaart slechts één keer subsidie aan te vragen

2. CATEGORIEËN

A. De aanvraag wordt gedaan voor:
(Slechts 1 keuze mogelijk) **?**

- Voor** Activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen voor de wet
- Tegen** Activiteiten die tot doel hebben kiesgerechtigden te laten stemmen tegen de wet
- Neutraal** Activiteiten die tot doel hebben het debat over de wet die aan het referendum wordt onderworpen op neutrale wijze te bevorderen

3. AANTAL ACTIVITEITEN

A. Voor hoeveel activiteiten wenst u
subsidie aan te vragen **?**

4.

ACTIVITEITEN WAARVOOR SUBSIDIE WORDT AANGEVRAAGD

ACTIVITEIT 1

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Onkosten vrijwilligers [?]	€	<input type="text"/>
E.2 Omschrijving begrotingsposten [?]	Bedrag	
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
E.3 Totale kosten van de activiteit	€	<input type="text" value="0"/> +
E.4 Inkomsten uit subsidie [?]	€	<input type="text"/>
Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?	☐ Ja ☐ Nee	
Door wie is de subsidie verstrekt?	<input type="text"/>	
Waarvoor is de subsidie verstrekt?	<input type="text"/>	
E.5 Overige inkomsten [?]	€	<input type="text"/>
E.6 Totale inkomsten van de activiteit	€	<input type="text" value="0"/> +
E.7 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit [?]	€	<input type="text"/>
E.8 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.	<input type="text"/>	

ACTIVITEIT 2

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Onkosten vrijwilligers **?**

€

E.2 Omschrijving begrotingsposten **?**

Bedrag

	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>

E.3 Totale kosten van de activiteit

€ +

E.4 Inkomsten uit subsidie **?**

€

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.5 Overige inkomsten **?**

€

E.6 Totale inkomsten van de activiteit

€ +

E.7 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?**

€

E.8 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 3

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Onkosten vrijwilligers ?

€

E.2 Omschrijving begrotingsposten ?

Bedrag

	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>
	€	<input type="text"/>

E.3 Totale kosten van de activiteit

€ +

E.4 Inkomsten uit subsidie ?

€

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.5 Overige inkomsten ?

€

E.6 Totale inkomsten van de activiteit

€ +

E.7 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit ?

€

E.8 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 4

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Onkosten vrijwilligers **?**

€

E.2 Omschrijving begrotingsposten **?**

Bedrag

<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>
<input type="text"/>	€	<input type="text"/>

E.3 Totale kosten van de activiteit

€ +

E.4 Inkomsten uit subsidie **?**

€

Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit?

Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.5 Overige inkomsten **?**

€

E.6 Totale inkomsten van de activiteit

€ +

E.7 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit **?**

€

E.8 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

ACTIVITEIT 5

A. Naam van de activiteit

B. Omschrijving van de activiteit ?

C. Toelichting waarom de activiteit
bijdraagt aan het doel van
de subsidie ?

D.1 Tijdsplanning ?

Startdatum

Einddatum

Eindtijd

D.2 Toelichting tijdsplanning ?

BEGROTING

E.1 Onkosten vrijwilligers [?] €

E.2 Omschrijving begrotingsposten [?]	Bedrag
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>
<input type="text"/>	€ <input type="text"/>

E.3 Totale kosten van de activiteit € +

E.4 Inkomsten uit subsidie [?] €
Ontvangt u van anderen subsidie voor deze activiteit? Ja Nee

Door wie is de subsidie verstrekt?

Waarvoor is de subsidie verstrekt?

E.5 Overige inkomsten [?] €

E.6 Totale inkomsten van de activiteit € +

E.7 Het aangevraagde subsidiebedrag voor deze activiteit [?] €

E.8 Indien de kosten van de activiteit hoger begroot zijn dan het bedrag dat u aan subsidie aanvraagt en u geen inkomsten heeft vermeld, wil de Referendumcommissie een verklaring hoe de activiteit gefinancierd zal worden.

5. BEGROTING SAMENVATTING

A. Totale kosten van alle activiteit(en)	€	0
B. Totale inkomsten van alle activiteit(en)	€	0
C. Totale gevraagde subsidie 	€	0

6. ONDERTEKENING

- A. Ondergetekende verklaart:
- Dit formulier naar waarheid te hebben ingevuld
- In te staan voor de authenticiteit van de meegezonden bijlagen

B. Ondertekenaar

Voorletters

Tussenvoegsel

Achternaam

Datum

Plaats

Handtekening

7. BIJLAGEN

- A.   Bewijs dat bankrekeningnummer op naam van aanvrager staat
- B.   Kopie van geldig identiteitsbewijs
- C.   Uittreksel Persoonsadministratie
- D.   Overige bijlagen

Nadat u het formulier heeft ingevuld moet u het formulier printen, ondertekenen en de bijlagen die genoemd worden, toevoegen. U kunt het ondertekende aanvraagformulier en de bijlagen:

- scannen en per mail zenden aan subsidieaanvraag.referendum@pelsrijcken.nl
- per post verzenden naar: Referendumcommissie
p/a Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V.
mr. C.A. de Zeeuw, notaris
Postbus 11756
2502 AT Den Haag

TOELICHTING SUBSIDIEAANVRAAGFORMULIER PARTICULIEREN

- 1_A** Uw achternaam staat op het uittreksel BRP/uittreksel PIVA dat u met de subsidieaanvraag moet meesturen. Zie onderdeel 7C. Op het uittreksel wordt ook wel de term “geslachtsnaam” gebruikt in plaats van achternaam.
- 1_A** Het adres dat u hier invult moet hetzelfde adres zijn als het adres op het uittreksel BRP/uittreksel PIVA dat u met de subsidieaanvraag moet meesturen. Zie onderdeel 7C.
- 1_B** De rekening dient op naam van de aanvrager te staan. De naam van de rekeninghouder dient overeen te komen met de naam die op het uittreksel BRP/uittreksel PIVA staat. Zie onderdeel 7C.
- 1_C** In het geval u op een eerdere aanvraag een verzoek tot aanvulling heeft gekregen, dan kiest u voor “ja”. U vult dan het referentienummer in dat u kunt vinden op het verzoek tot aanvulling.
- Is dit uw eerste aanvraag dan kiest u voor “nee”.
- 1_D** U dient aan te geven dat u kennis heeft genomen van de Subsidieregeling raadgevend referendum. U bent dus bekend met de voorwaarden die gelden voor het aanvragen van subsidie en met de verplichtingen waaraan u moet voldoen als aan u subsidie wordt verstrekt.
- Er mag door één persoon maar één aanvraag worden ingediend. U dient daarom te verklaren dat u niet meer dan één aanvraag indient.
- 2_A** U kunt maar één categorie aankruisen. Voor meer dan één categorie subsidie aanvragen is niet toegestaan.
- 3_A** In dit formulier kunt u maximaal 5 activiteiten vermelden. Wilt u meer dan 5 activiteiten uitvoeren? Neem dan contact op met de Referendumcommissie. E-mailadres en telefoonnummer kunt u vinden op www.referendum-commissie.nl.
- 4_B** U dient hier te beschrijven wat de activiteit is die u wilt organiseren. Bijvoorbeeld een congres, een discussieavond, een advertentie, etc. Verder vermeldt u waar de activiteit gaat plaatsvinden, hoeveel personen u met de activiteit denkt te bereiken, etc. Als er voorwaarden zijn waar nog aan voldaan moet worden, bijvoorbeeld u moet een vergunning hebben voor uw activiteit, dan dient u die voorwaarden te vermelden. Voor het beoordelen van uw aanvraag is het belangrijk dat u de activiteit zo nauwkeurig mogelijk omschrijft.
- Indien u meer tekst wilt opnemen dan op dit formulier mogelijk is, dan heeft u de mogelijkheid een bijlage mee te sturen. Zie ook onderdeel 7D. U dient daar te vermelden op welk onderdeel van het formulier de bijlage betrekking heeft.
- 4_C** U dient hier een toelichting te geven waarom de activiteit het publieke debat over de wet tot goedkeuring van de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en Oekraïne zal bevorderen. Uw toelichting moet concreet zijn en u dient een relatie te leggen met de omschrijving die u van uw activiteit heeft gegeven.
- Indien u meer tekst wilt opnemen dan op dit formulier mogelijk is, dan heeft u de mogelijkheid een bijlage mee te sturen. Zie ook onderdeel 7D. U dient daar te vermelden op welk onderdeel van het formulier de bijlage betrekking heeft.
- 4_D1** Om voor subsidie in aanmerking te komen mag uw activiteit pas plaatsvinden nadat de Referendumcommissie uw aanvraag heeft ontvangen. De activiteit moet uitgevoerd zijn uiterlijk 6 april 2016 voor 21.00 uur. U vult hier de start- en einddatum in van de activiteit die u wilt uitvoeren. Is de einddatum 6 april 2016, dan vult u ook de eindtijd in.
- 4_D2** Geef hier een toelichting bij de tijdplanning. Als er bijvoorbeeld nog onzekerheden zijn dan kunt u die vermelden.
- 4_E1** Voor vrijwilligers kunt u alleen onkosten vermelden. Andere kosten voor vrijwilligers zijn niet subsidiabel.
- 4_E2** U moet een gespecificeerde begroting indienen. U vermeldt daarom hier de verschillende kostenposten die u onderscheidt. U moet hierbij denken aan bijvoorbeeld: huur van locatie, huur van materialen, huur van hulpmiddelen, advertentiekosten, drukkosten, etc.
- 4_E4** U dient hier aan te geven of u een andere subsidie ontvangt voor deze activiteit. Is dat het geval, dan moet u hier vermelden van wie u deze subsidie ontvangt, voor welk doel u deze subsidie ontvangt en wat het bedrag is dat u krijgt.
- 4_E5** Indien u nog overige inkomsten heeft of verwacht te hebben voor deze activiteit, dan dient u die inkomsten hier te vermelden.
- 4_E7** Hier vult u in hoeveel subsidie u voor deze activiteit wilt aanvragen bij de Referendumcommissie. In totaal, dus voor alle activiteiten bij elkaar, kunt u maximaal 5.000 euro subsidie aanvragen.
- 5_C** Hier staat het totaalbedrag waarvoor u subsidie wenst te ontvangen. Voor particulieren mag het totale aangevraagde subsidiebedrag maximaal 5.000 euro zijn.
- 6_B** Ondergetekende dient dezelfde persoon te zijn als de persoon die is vermeld bij onderdeel 1.
- 7_A** De rekening dient op naam van de aanvrager te staan. De naam van de rekeninghouder dient overeen te komen met de naam die op het uittreksel BRP/uittreksel PIVA. Zie onderdeel 7C. Om aan te tonen dat de rekening op uw naam staat dient u een recente kopie van een bankafschrift of een print uit internetbankieren mee te sturen. Saldogegevens en de informatie over bij- of afboekingen kunt u leesbaar maken.

TOELICHTING SUBSIDIEAANVRAAGFORMULIER PARTICULIEREN

- 7_B U moet een kopie bijvoegen van een geldig identiteitsbewijs. Dat is een paspoort, identiteitskaart of rijbewijs. Op de kopie van uw identiteitsbewijs dient u een aantal persoonsgegevens onleesbaar te maken. Het gaat dan om de volgende gegevens:
- Foto;
  - Geboorteplaats;
  - Lengte;
  - Geslacht;
  - Persoonsnummer.
- Zie ook www.referendum-commissie.nl.

Als u de persoonsgegevens die u onleesbaar mag maken toch heeft laten staan, gaat de Referendumcommissie ervan uit dat u de commissie toestemming geeft deze persoonsgegevens samen met uw naam, adres, geboortedatum, handtekening en informatie over de geldigheid van uw identiteitsbewijs en de datum van afgifte van het uittreksel uit de BRP/PIVA te bewaren.

- 7_C Woont u in Nederland dan moet u een kopie van een uittreksel uit de Basisregistratie personen (BRP) meesturen. Woont u op Bonaire, Sint Eustatius of Saba dan moet een kopie van een uittreksel uit de Persoonsinformatievoorziening Nederlandse Antillen en Aruba (PIVA) meesturen. De kopie van het uittreksel BRP/uittreksel PIVA mag niet ouder zijn dan één maand.

Voor het aanvragen van subsidie moet u een uittreksel hebben waar de volgende gegevens op staan:

- Naam (soms ook wel geslachtsnaam genoemd);
- Voornamen;
- Adres;
- Geboortedatum;
- Datum van afgifte van het uittreksel.

Een uittreksel uit de BRP vraagt u aan bij de gemeente waar u staat ingeschreven. Een uittreksel uit de PIVA vraagt u aan bij de afdeling burgerzaken van het openbaar lichaam (Bonaire, Sint Eustatius of Saba) waar u bent ingeschreven.

Let u er svp op dat het burgerservicenummer (BSN) niet op het uittreksel BRP wordt vermeld. Op het uittreksel PIVA moet geen ID-nummer worden vermeld. Indien het BSN/ID-nummer er toch op staat dan kunt u dat gegeven onleesbaar maken. De Referendumcommissie heeft deze persoonsgegevens niet nodig. Als u de persoonsgegevens die u onleesbaar mag maken toch heeft laten staan, gaat de Referendumcommissie ervan uit dat u de commissie toestemming geeft deze persoonsgegevens samen met uw naam, adres, geboortedatum, handtekening en informatie over de geldigheid van uw identiteitsbewijs en de datum van afgifte van het uittreksel uit de BRP/PIVA te bewaren.

- 7_D Heeft u meer bijlagen, dan kunt u deze hier vermelden. U dient hierbij duidelijk te vermelden op welk onderdeel van het formulier de bijlage betrekking heeft.

Informatie

Toelichting over de beoordelingssystematiek: hoe de Referendumcommissie subsidieaanvragen beoordeelt

In de subsidieregeling van de Referendumcommissie en in de toelichting bij het aanvraagformulier staat waar de Referendumcommissie naar kijkt bij het beoordelen van subsidieaanvragen.

Kort samengevat:

- a) De activiteiten moeten zijn gericht op het stimuleren van het maatschappelijk debat over het onderwerp van het referendum.
- b) Uit de aanvraag moet voldoende duidelijk zijn welke activiteiten worden georganiseerd.
- c) Voldoende duidelijk moet zijn welke kosten worden gemaakt, en dat die kosten direct voortvloeien uit de activiteiten.
- d) Het aanvraagformulier moet correct en volledig zijn ingevuld. Bij rechtspersonen moet duidelijk zijn dat de aanvrager namens zijn organisatie voldoende gemachtigd is om de aanvraag in te dienen (financiële verplichtingen aan te gaan). Dat moet blijken uit meegestuurde stukken (KvK-uittreksel, statuten, machtigingen etc.).
- e) De Referendumcommissie beoordeelt de redelijkheid van de activiteiten en de kosten, zonder een inhoudelijk oordeel.

Vragen om toelichting

De Referendumcommissie kan vragen om aanvulling/correctie van de aanvraag, of nadere vragen stellen over de activiteit of de kosten.

- Als het gaat om een technische aanvulling/correctie op een incomplete aanvraag (zie punt d hierboven), dan wordt de aanvraag nog niet in behandeling genomen. De aanvrager heeft dan vijf werkdagen de tijd zijn aanvraag compleet te maken. Dan verschuift de datum van indiening naar de datum van ontvangst van de complete aanvraag.
- Ook als een complete aanvraag is ingediend en in behandeling wordt genomen, kan de Referendumcommissie nog nadere vragen stellen over de activiteiten en/of de kosten. De aanvrager krijgt de gelegenheid die vragen te beantwoorden. Dit heeft geen invloed op de datum van indiening, die blijft onveranderd.

De praktijk

In de subsidieregeling en de toelichting bij het aanvraagformulier is het een en ander in algemene termen geformuleerd.

Door in de praktijk subsidie-aanvragen te beoordelen, ontwikkelt de Referendumcommissie gaandeweg op onderdelen een algemene lijn. Hierdoor worden vergelijkbare aanvragen consistent en gelijk behandeld.

Hieronder (niet limitatief) de meest voorkomende voorbeelden.

Aanvraag, activiteit, begroting	Beoordeling
Onvolledig of onduidelijk ingevuld aanvraagformulier, ontbrekende bijlagen (ontbrekende of onvoldoende handtekeningen, ID-bewijs, uittreksel BRP, bankrekeningnummer, KvK-uittreksel, etc.).	Mogelijkheid tot aanvulling. (De datum van indiening verschuift.) Zonder reactie wordt de aanvraag niet in behandeling genomen.
Kleine, evident technische verschrijvingen of tikfouten.	Mogelijkheid tot correctie. Worden niet per se gezien als onvolkomenheid die leiden tot een verzoek om aanvulling, zolang er door andere gegevens geen onduidelijkheid over blijft. (De datum van indiening verschuift niet.)
Aanvraag eenmanszaak (zzp'er) in categorie 'rechtspersoon' (tot 50.000 euro)	Afwijzen. Een eenmanszaak is juridisch een particulier, geen rechtspersoon.
Aantallen ontbreken (Hoeveel mensen komen er op een bijeenkomst, hoeveel flyers worden verspreid, hoeveel medewerkers worden ingezet, enzovoort.)	De aanvrager krijgt het verzoek de aantallen toe te lichten. (De datum van indiening verschuift niet.)
Uren eigen personeel	Max. 35 euro per uur.
Catering	Max. € 7,50 per deelnemer per dagdeel, waarbij wordt uitgegaan van het gemiddelde van het ingeschatte aantal deelnemers. Lunch van max. € 10,- alleen voor sprekers en vrijwilligers.
Technische ontwikkeling internetsites	Voor een nieuwe website max. € 10.000,- Voor een bestaande website max. € 2.500,-
Reis- en verblijfkosten	Volgens regelingen die voor de rijksoverheid gelden. Bijvoorbeeld: - 100% vergoeding openbaar vervoer - 19 cent per km. per auto - vliegtuigkosten economy class
Sprekersvergoedingen	Max. € 500,- per betaalde spreker, max. € 50,- als presentje.
Zaalhuur	Subsidie op basis van de aanvraag, tenzij er al vooraf evidente twijfel is over de redelijkheid van de kosten.
Drukwerk en advertenties	Subsidie op basis van de aanvraag, tenzij er al

(folders, flyers, kranten, wc-rollen, fietszadelhoesjes, advertenties in traditionele of via digitale/sociale media)	vooraf evidente twijfel is over de redelijkheid van de kosten.
De post 'onvoorzien'	Tot max. 10 procent van de begroting.
Bijzondere kosten	Beoordeling op redelijkheid. (Voorbeeld: de aanschaf van computers. Aanschaf is niet per se nodig, huren of lenen kan ook. Bij aanschaf is er een restwaarde. Daarom wordt de in de aanvraag opgevoerde aanschafwaarde voor 20% gehonoreerd.)

Verantwoording achteraf

- Particulieren kunnen een subsidie krijgen van maximaal 5.000 euro. Na het referendum kunnen zij in een steekproef komen. Dit betekent dat alle particuliere aanvragers achteraf moeten kunnen aantonen dat hun activiteiten ook echt zijn uitgevoerd en de kosten gemaakt zijn.
- Rechtspersonen (verenigingen, stichtingen, bedrijven) kunnen maximaal 50.000 euro subsidie krijgen. Na toekenning wordt 80 procent direct (doorgaans binnen een week) betaald. Alle organisaties moeten binnen zes weken na het referendum een verantwoording opsturen over hun activiteiten. In de verantwoording tonen zij aan wat zij daadwerkelijk hebben besteed. Daarna wordt hun subsidie definitief en krijgen zij ook de resterende 20 procent van hun subsidie uitbetaald. Als activiteiten niet of heel anders zijn uitgevoerd, wordt de subsidie geheel of gedeeltelijk teruggevorderd.

Bovenstaande tekst is bedoeld als algemene informatie; er kunnen geen rechten aan worden ontleend. De subsidieregeling op de website van de Referendumcommissie geldt. In specifieke gevallen geldt dat de Referendumcommissie altijd 'in redelijkheid' een beslissing neemt. Tegen beslissingen van de commissie is bezwaar en beroep mogelijk.

Toegekende bedragen subsidies rechtspersonen per 24 maart 2016

Naam Rechtspersoon	Activiteit(en)	Activiteit(en) voor/tegen/ neutraal	Toegekend bedrag subsidie
Stichting Foundation Max van der Stoel	Publieksbijeenkomst, ontwikkeling cartoons, illustraties en infographics	Voor	€ 27.693,-
Politieke Partij Democraten 66	Online advertenties, posters verspreiden, belactie, flyers verspreiden	Voor	€ 50.000,-
Positano Beheer B.V.	Doorlopend informeren van het brede publiek via retcool.com	Voor	€ 40.325,-
Stichting Stem voor Nederland	Radiospot	Voor	€ 50.000,-
Stichting Brand New Ukraine	Bibliotheekentour, filmdriedaagse en discussie, paneldiscussie met gasten uit Nederland en Oekraïne	Voor	€ 46.092,75
EF2	Mensen helpen mensen: website om voordelen op begrijpelijke manier uit te leggen	Voor	€ 50.000,-
Groen Links	Ontwikkelen en verspreiden flyer, sociale media – campagne	Voor	€ 11.000,-
Stichting Homodingen	Rainbow Tour	Voor	€ 13.000,-
Stichting Pride United	Debat over associatieverdrag en de impact voor homoseksuelen in Oekraïne	Voor	€ 16.130,-
Stichting Geschiedenis Totalitaire Regimes en hun Slachtoffers	Website om argumenten voor het JA naar voren te brengen.	Voor	€ 48.540,-
Jonge Socialisten in de Partij van de Arbeid	Zichtbaarheids campagne op stations	Voor	€ 50.000,-
Mijn Party Service bv	Uitdelen flyers in combinatie met een warme stroopwafel op straat.	Voor	€ 47.327,-
Silence Games International bv	Ontwerp, bouw en beheren website	Voor	€ 41.468,-
Stichting Politieke Academie	En dat vinden zij- interactieve kaart, omgekeerde stemwijzer	Voor	€ 37.745,-

Aan dit overzicht kunnen geen rechten worden ontleend.

Stichting European Committee Human Rights Hungarians Central-Europe	Informatiecampagne Stem tegen Associatieverdrag Oekraïne.	Tegen	€ 13.550,-
Politieke vereniging Forza! Haarlemmermeer	Het laten drukken en huis-aan-huis verspreiden van flyers. Het plaatsen van advertenties in lokale huis-aan-huisbladen. Het organiseren van een interactieve debatavond met online TV-stream. Het voeren van campagne op de radiozender RTV-NH door middel van het creëren van een radiocommercial en het aankopen van zendtijd.	Tegen	€ 33.273,-
Raspoetin B.V.	Het laten vervaardigen, transporteren en door studenten laten verspreiden van toiletrollen bedrukt met argumenten tegen/ de nadelen van toetreding van Oekraïne tot de EU.	Tegen	€ 47.973,-
Stichting Forum voor Democratie	Conferentie	Tegen	€ 46.913,-
PINK!	Radiospotjes, Facebookadvertenties	Tegen	€ 50.000,-
Vereniging Vrede en Recht	Stedentour	Tegen	€ 41.780,-
Stichting Centrum voor Geopolitiek	Verspreiden landelijke campagnekrant, bouwen campagnewebsite om campagnefilmpjes te verspreiden, landelijke bijeenkomst, sprekerstournee, vervaardigen pr-materiaal	Tegen	€ 49.000,-
Partij voor de Dieren	Postercampagne buitenreclame, internetfilm	Tegen	€ 50.000,-
Stichting Transnational Institute	Coördinator, website, campagnekrant, publieksavonden en persconferentie.	Tegen	€ 42.430,-
Stichting Wetenschappelijk Bureau Dierenrechten	Animatie en posters	Tegen	€ 49.356,45
Stichting de Blauwe Tijger	Boekje over associatieverdrag, het EU-kraineboekje en website	Tegen	€ 38.558,-

Stichting Burgercomité Nederland	Referendumwebsite, drukwerk, voorlichtings- en debatavonden, advertenties, publieksgerichte manifestaties, presentaties en lezingen.	Tegen	€ 43.171,-
Stichting 1 juni 2005	Flyeractie, original video series, advertentie	Tegen	€ 49.465,-
Warm Ocean Water	Het dagelijks lanceren van stellingen over de Associatieovereenkomst via de app, de site en social media om zodoende kiesgerechtigden te prikkelen om deze stellingen te beantwoorden en de stemuitslag daarvan te bekijken.	Neutraal	€ 30.780,-
Stichting Forum voor Maatschappelijk Debat Nederland	Professionele opzet absoluut neutraal discussieforum	Neutraal	€ 42.907,-
Den Haag Centrum voor Strategische Studies B.V. (HCSS)	Fact-checker EU website ontwikkeling, fact-checker EU live, promotie website fact-checker EU	Neutraal	€ 39.650,-
Stichting Laka	Kernenergieinformatiekrant EU-Oekraïnerferendum. Twee informatiebijeenkomsten EU-Oekraïnerferendum over kernenergie	Neutraal	€ 49.150,-
Stichting f6	Er Valt wat te Kiezen! (jongeren maken een muzieknummer en videoclip).	Neutraal	€ 7.905,-
Stichting Bevordering Politieke Betrokkenheid	Verzamelen en beantwoorden van kiezersvragen over het referendum.	Neutraal	€ 49.032,-
Val di Cecina	Online advertising op Facebook, Twitter en Instagram	Neutraal	€ 45.250,-
Nederlands Debat Instituut Holding B.V.	Publieksdebat	Neutraal	€ 30.342,90
Stichting Stop Wapenhandel	Onderzoek en publicatie over de gevolgen van een associatieovereenkomst tussen EU en Oekraïne op het gebied van wapenexportbeleid	Neutraal	€ 8.000,-
Maspiek Television B.V.	Uitdelen flyers op straat, maken video voor lokale media	Neutraal	€ 5.279,-
Kieskompas B.V.	Kieskompas	Neutraal	€ 49.950,-

Aan dit overzicht kunnen geen rechten worden ontleend.

Gay Group bv	LHBTI Stemwijzer Gay Group	Neutraal	€ 16.850,-
Coördinerend orgaan van de verenigde organisaties van Russisch sprekers	Filmmiddagen en debat, boekpresentatie en discussie, debat EU- nationale politiek en internationale strategie.	Neutraal	€ 24.941,-
Stichting Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael	EUforum website en publieksbijeenkomst	Neutraal	€ 48.143,-
Instituut voor Agrarisch Recht	Schrijven van drie wetenschappelijke artikelen, populaire artikelen, bijeenkomst wetenschappelijke verenigingen, openbaar college.	Neutraal	€ 12.830,-

Aan dit overzicht kunnen geen rechten worden ontleend.

Toegekennde bedragen subsidies natuurlijke personen per 24 maart 2016

Activiteit(en)	Activiteit(en) Voor/tegen/ neutraal	Toegekend bedrag subsidie
Promo-video Oekraïne	Voor	€ 5.000,-
Het maken, vervaardigen, monteren en publiceren van videomateriaal op de website en via het supportersblad.	Voor	€ 4.800,-
Het opzetten van twee websites voor diverse doelgroepen waar voorlichting wordt gegeven over de voordelen van het samenwerkingsverband tussen Oekraïne en de EU.	Voor	€ 4.970,-
Jongerencommunicatie via social influencers	Voor	€ 4.899,-
Lezing en informatiecentrum	Voor	€ 5.000,-
Vóór-het-verdragcampagnefilm, brochure en campagnestart	Voor	€ 5.000,-
Presentatieteam reist door Nederland en geeft bondige presentaties, waarna info resp. discussiebijeenkomsten begeleid door een "popup-expo"	Voor	€ 5.000,-
Mobiel team toert door Friesland en Groningen om informatie uit te delen en vragen te beantwoorden	Voor	€ 4.900,-
Oekraïense culturele middag om kennis te maken met Oekraïne en zo Nederlanders te stimuleren om voor het associatieverdrag te stemmen.	Voor	€ 4.995,-
Videocampagne op sociale media en flyer	Voor	€ 4.832,-
Nederlands-Turkse gemeenschap informeren over het referendum	Voor	€ 3.950,-
Campagnewebsite, campagne sociale media en flyers verspreiden voor de campagne 'Stem voor Oekraïne'	Voor	€ 4.477,-
Posters, website en filmpje	Voor	€ 4.850,-
Raplied voor ja-stemmers	Voor	€ 4.730,-
Referendum game	Voor	€ 5.000,-
Facebookpagina Pro-associatieverdrag Oekraïne	Voor	€ 1.280,-
Essays over de zaak Oekraïne	Voor	€ 3.500,-
Website en t-shirts bedrukt met argumenten	Voor	€ 4.950,-

Aan dit overzicht kunnen geen rechten worden ontleend.

Lezingcyclus: Oekraïne – de mensen	Voor	€ 4.750,-
Verspreiden van flyers	Voor	€ 4.477,-
Promotieschilderij op een publieke locatie	Voor	€ 4.100,-
Actie 'JS zegt YES'	Voor	€ 943,17
Website en folders in meerdere talen	Voor	€ 4.695,-
Website, documentaire en campagne	Voor	€ 4.048,80
Website met prijsvraag	Voor	€ 4.200,-
Informatieplatform over Oekraïne	Voor	€ 5.000,-
Uitdelen flyers, uitdelen kaarten, presentatie posters	Voor	€ 4.724,-
Reclamecampagne goedkeuring associatieovereenkomst EU en Oekraïne	Voor	€ 4.900,50
Theatraal kompas in de openbare ruimte, online platform behorend bij 'theatraal kompas in de openbare ruimte'	Voor	€ 4.925,-
Extra oplage/drukwerk Cultureel Magazine over Oekraïne	Voor	€ 4.805,80
Informeren mensen over referendum en positieve kanten voorstem	Voor	€ 3.325,-

Sprekersavond	Tegen	€ 970,-
Flyers uitdelen en deur aan deur canvassen	Tegen	€ 4.188,-
Gratis verstrekken van het "Rode boekje" aan een aantal clubs via de post.	Tegen	€ 4.950,-
Spotje "Een heldere tegenstem"	Tegen	€ 5.000,-
Huiskamerbijeenkomst, debat, huis aan huis flyers verspreiden	Tegen	€ 4.393,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst	Tegen	€ 4.131,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst, politiek café	Tegen	€ 4.174,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst, debat: Een normaal verdrag?	Tegen	€ 4.012,50
Uitdelen flyers op straat, politiek café	Tegen	€ 4.069,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen	Tegen	€ 4.312,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst, politiek café	Tegen	€ 3.981,75
Uitdelen flyers op straat, debat – De geenpeil discussieavond, huiskamerbijeenkomst	Tegen	€ 4.377,-
Huiskamerbijeenkomst, huis aan huis flyer	Tegen	€ 3.248,-

Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst	Tegen	€ 4.087,-
Uitdelen flyers op straat, politiek café	Tegen	€ 3.774,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, sprekersavond	Tegen	€ 4.842,50
Studentenconferentie aan de UvA	Tegen	€ 2.150,-
Uitdelen flyers op straat rondom de referendumbus, organiseren van een politiek café, informeren van kiesgerechtigden door middel van het opzetten van een Facebookpagina	Tegen	€ 4.209,50
Publicatie boek en e-boek	Tegen	€ 5.000,-
Huis aan huis flyers verspreiden, uitdelen flyers op straat en deur aan deur canvassen	Tegen	€ 3.164,-
Huis aan huis flyers verspreiden, uitdelen flyers op straat en deur aan deur canvassen	Tegen	€ 3.164,-
Huis aan huis flyers verspreiden, uitdelen flyers op straat en deur aan deur canvassen	Tegen	€ 3.164,-
Huis aan huis flyers verspreiden en op straat canvassen	Tegen	€ 3.004,-
Huis aan huis flyers verspreiden, uitdelen flyers op straat en deur aan deur canvassen	Tegen	€ 3.164,-
Facebookpagina en promotie	Tegen	€ 4.275,-
Berichtgeving over het referendum d.m.v. website	Tegen	€ 4.597,50
Advertentie en flyer	Tegen	€ 4.325,55
Huis aan huis flyers verspreiden, uitdelen flyers op straat en deur aan deur canvassen	Tegen	€ 3.164,-
Huis aan huis flyers verspreiden, uitdelen flyers op straat en deur aan deur canvassen	Tegen	€ 3.164,-
Mensen informeren d.m.v. flyers en stimuleren tot debatteren	Tegen	€ 4.248,-
Website	Tegen	€ 3.475,-
Webgame	Tegen	€ 5.000,-
Stimuleren burgers om tegen te stemmen d.m.v. sandwichboard en flyers	Tegen	€ 1.375,-
Verspreiden zadelhoesjes voor fietsen met tekst	Neutraal	€ 5.000,-
Ontwikkeling mobiele app Referendum EU en Oekraïne	Neutraal	€ 5.000,-
Discussieavond: Ja of nee? Moet Nederland het Associatieverdrag met Oekraïne ratificeren?	Neutraal	€ 224,-
Uitdelen flyers op straat	Neutraal	€ 3.358,-
Uitdelen flyers op straat, huis aan huis flyers verspreiden en canvassen	Neutraal	€ 3.886,-
Flyeractie, voorlichtingsavond	Neutraal	€ 3.460,-

Forum over Oekraïne en het Associatieverdrag	Neutraal	€ 3.171,-
Uitdelen flyers op straat, politiek café	Neutraal	€ 3.803,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst, politiek café	Neutraal	€ 4.358,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, politiek café	Neutraal	€ 3.952,-
Uitdelen flyers op straat, huiskamerbijeenkomst	Neutraal	€ 3.952,-
Uitdelen flyers op straat, huiskamerbijeenkomst	Neutraal	€ 4.257,-
Debat- het referendum over het associatieverdrag Oekraïne, huis aan huis flyers verspreiden	Neutraal	€ 3.555,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur flyeren, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst	Neutraal	€ 4.944,-
Uitdelen flyers op straat, huiskamerbijeenkomst	Neutraal	€ 3.075,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen	Neutraal	€ 3.017,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen, huiskamerbijeenkomst	Neutraal	€ 4.151,-
Uitdelen flyers op straat, politiek café	Neutraal	€ 4.077,50
Uitdelen flyers op straat	Neutraal	€ 3.112,-
Deur aan deur canvassen	Neutraal	€ 3.718,-
Uitdelen flyers op straat	Neutraal	€ 3.720,-
Uitdelen flyers op straat	Neutraal	€ 3.921,-
Uitdelen flyers op straat, huiskamerbijeenkomst	Neutraal	€ 3.390,50
Uitdelen flyers op straat, huis-aan-huisflyers	Neutraal	€ 3.460,-
Politiek café voor beïnvloeders en journalisten	Neutraal	€ 4.065,50
Bezoekers van horeca en winkels passief en actief informeren over referendum en mogelijkheid om blanco te stemmen.	Neutraal	€ 1.280,-
Organiseren en uitvoeren van een debatavond	Neutraal	€ 2.599,-
Opzetten online platform www.OekraïneJaofNee.nl	Neutraal	€ 4.750,-
Koken met referendumexperts om gesprek aan te gaan over het aankomende referendum	Neutraal	€ 4.433,-
Uitdelen flyers op straat, deur aan deur canvassen	Neutraal	€ 4.664,-
Voorlichting en debat over referendum associatieovereenkomst EU-Oekraïne	Neutraal	€ 4.800,-
Informatiebijeenkomst: Geïnformeerd, geïnteresseerd en deskundig	Neutraal	€ 4.800,-

Deskundigen die door de Referendumcommissie zijn geraadpleegd over de subsidieregeling en over de wijze waarop de kiezer is geïnformeerd over de wet tot goedkeuring van de associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne

Dhr. dr. A.G.M. Baetens
Partner bij Emma

Dhr. mr. drs. L. Beijen
Voorzitter referendumskamer van de gemeente Delft en voormalig voorzitter van de referendumskamer van de gemeente Leiden

Dhr. prof. dr. J.A.L. Hoeken
Hoogleraar Communicatie- & Informatiewetenschappen, Universiteit Utrecht

Mw. dr. B.C. Holleman
Universitair docent aan het departement Talen, Literatuur en Communicatie en aan het Utrecht Institute of Linguistics.

Dhr. prof. dr. J.J.M. van Holsteijn
Bijzonder hoogleraar kiezersonderzoek, Universiteit Leiden

Mw. mr. dr. M.J. Jacobs
Wetgevingsjurist en subsidierechtdeskundige

Mw. dr. J. Karreman
Universitair docent, Universiteit Twente

Dhr. dr. P. van Praag
Tot 2014 universitair hoofddocent Politicologie, Universiteit van Amsterdam

Dhr. mr. dr. C.J. Wolswinkel
Universitair hoofddocent bestuursrecht, Tilburg University

Besluit van de Referendumcommissie van 26 februari 2016 tot vaststelling van een bestuursreglement

De Referendumcommissie,

Heeft besloten het volgende bestuursreglement vast te stellen:

Hoofdstuk 1. Begripsbepalingen

Artikel 1

In dit reglement wordt verstaan onder:

- a. de wet: de Wet raadgevend referendum;
- b. Commissie: de Referendumcommissie;
- c. voorzitter: de voorzitter van de Commissie;
- d. lid: de voorzitter of een ander lid van de Commissie;
- e. secretaris: de secretaris en plaatsvervangend secretaris.

Hoofdstuk 2. Inrichting en besluitvorming

Artikel 2

1. De Commissie vervult de taken die haar bij wet zijn toegekend.
2. De Commissie verricht de werkzaamheden die noodzakelijk zijn om de in het eerste lid bedoelde taken naar behoren te kunnen vervullen.

Artikel 3

1. De voorzitter geeft leiding aan de vergaderingen en de andere werkzaamheden van de Commissie en bevordert daarbij een goede afstemming.
2. De Commissie wordt vertegenwoordigd door de voorzitter tenzij de commissie anders besluit.

Artikel 4

1. De Commissie vergadert zo vaak als nodig is voor een goede afwikkeling van haar werkzaamheden, doch tenminste twee keer per jaar.
2. De secretaris neemt deel aan de vergaderingen.
3. De secretaris bereidt de agenda voor.
4. De voorstellen en adviezen die aan de Commissie worden voorgelegd, worden voorbereid door een of meer leden dan wel door het secretariaat of in afstemming met het secretariaat.
5. De secretaris draagt zorg voor een goede verslaglegging van de vergaderingen. Het verslag van een vergadering behoeft de goedkeuring van de Commissie.
6. De vergaderingen zijn niet openbaar. De Commissie kan bepaalde personen uitnodigen tot deelname aan een vergadering of een onderdeel daarvan.
7. De secretaris onderhoudt de contacten met de organisatie die de subsidieregeling van de Commissie uitvoert, in voorkomende gevallen overlegt de Commissie rechtstreeks met deze organisatie.

Artikel 5

1. De voorzitter bepaalt de tijd van een vergadering en de wijze van vergaderen. De agenda van een vergadering wordt op voorstel van de voorzitter ter vergadering vastgesteld door de Commissie.
2. De secretaris ziet toe op een juiste uitvoering van de besluiten van de Commissie.

Artikel 6

1. Een lid dat is verhinderd aan een vergadering deel te nemen, doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de voorzitter.
2. Als de voorzitter verhinderd is, doet hij hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de plaatsvervangers.

Artikel 7

Indien een lid met het oog op de onafhankelijke taakvervulling van de Commissie niet aan de beraadslaging en besluitvorming over een onderwerp kan deelnemen, informeert hij of zij hier de overige leden zo spoedig mogelijk over.

Artikel 8

1. Besluitvorming geschiedt bij meerderheid.
2. Besluiten worden genomen als de Commissie voltallig is.
3. In afwijking van het tweede lid kan, indien het niet mogelijk is dat de commissie in voltalligheid besluit, door de aanwezige leden of het aanwezige lid een geldig besluit worden genomen.
4. In het geval de stemmen staken, geeft de stem van de voorzitter, respectievelijk eerste plaatsvervangend voorzitter of de tweede plaatsvervangend voorzitter de doorslag.

Artikel 9

1. De voorzitter en de andere leden onthouden zich van alles wat een goede taakvervulling van de Commissie kan schaden.
2. Als een lid in een omstandigheid verkeert die een goede taakvervulling van de Commissie kan schaden, doet het daarvan onverwijld mededeling aan de overige leden.
3. De voorzitter doet daarvan onverwijld mededeling aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
4. De nevenfuncties van de voorzitter en de andere leden worden op de website van de Commissie bekend gemaakt.

Artikel 10

1. De Commissie stelt een mandaatregeling vast die in ieder geval voorziet in:
  - a) de vervanging van de voorzitter indien deze afwezig of verhinderd is;
  - b) de ondertekening namens de Commissie van besluiten en stukken.
2. Het mandaatbesluit wordt in de Staatscourant gepubliceerd.

Artikel 11

1. De Commissie kan nadere voorzieningen treffen met betrekking tot haar werking, indien een goede afwikkeling van de werkzaamheden dat nodig maakt.
2. In alle gevallen, niet voorzien in dit reglement of een besluit als bedoeld in het eerste lid, beslist de voorzitter.
3. Indien de aard van de betrokken aangelegenheid dat meebrengt, bevordert de voorzitter een wijziging van dit reglement.

Hoofdstuk 3. Werkwijzen en procedures

Artikel 12

Het jaarverslag wordt voor een ieder beschikbaar gesteld op de website van de Commissie.

Hoofdstuk 4. Slotbepalingen

Artikel 13

Dit reglement wordt bekendgemaakt in de Staatscourant.

Artikel 14

Dit reglement treedt in werking op de dag na zijn bekendmaking en werkt terug tot 5 oktober 2015.

De Referendumcommissie,
namens deze,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'M.C. van der Laan', written over a horizontal line.

M.C. van der Laan
Voorzitter